

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA
EVLERİNDE KORUMA SORUNLARI**

Gizem TURAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
DANIŞMAN: Yrd.Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**DİYARBAKIR
ŞUBAT 2009**

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DIYARBAKIR

Gizem TURAN tarafından yapılan “Yeni İşlev Verilen Geleneksel Urfa Evlerinde Koruma Sorunları” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

Ünvanı Adı Soyadı

Başkan: Prof.Dr. Zülküf GÜNELİ

Üye : Prof.Dr. Sedat HAYALİOĞLU

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mücahit YILDIRIM

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 19/02/2009

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../2009

Prof. Dr. Hamdi TEMEL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖZ

Gelenek ve göreneklerin toplum yapısında önemli bir role sahip olduğu Urfa tarihi yerleşimde; feodal sistem, üretim, insan ilişkileri ve yaşam biçimindeki kadın-erkek ayrılığı mekan kurgusunu ve onu çevreleyen mimari yapıyı etkileyerek kendine özgü bir kimlik yaratmıştır. Tarihsel süreç içerisinde kültür, iklim, coğrafya ve topografya ile biçimlenen sivil mimari örneklerine ait geleneksel Urfa evleri, koruma sorunlarıyla karşı karşıyadır. Dış ve iç etkenlere bağlı olarak gelişen bu zararlı etkiler karşısında geleneksel Urfa evleri özgünlüğünü yitirmektedir. Bu zararlı etkenlerden biri de yeniden işlevlendirmeye bağlı olarak ortaya çıkan faktörlerdir. Değişen yaşam şartlarına bağlı olarak çağdaş yaşam standartlarına cevap vermekte yetersiz kalan geleneksel Urfa evlerinin, restorasyon tekniklerine uyulmadan yeni fonksiyon verilerek değerlendirilmeleri yapılarda koruma sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu faktörlerin geleneksel yapılara verdiği zararların araştırılması ve yeni uygulamalara çözüm önerilerinin sunulması bu çalışmanın amaçlarından biridir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Urfa evleri, koruma, yeniden işlevlendirme, bozulmalar.

ABSTRACT

As traditions and social behaviours have an important effect on social life in Urfa historical place; the feudal system, production, human relations and discrimination in male and female life style created a unique identity by effecting the space design and architectural environment. Traditional Urfa houses that have civil architecture examples shaped by culture, climate, geography and landscape in the historical period are now facing with conservation problems. Urfa houses are losing its authenticity depending on this harmful effects that occurs by the external and internal reasons. One of these harmful effects depends on the issues related to re-use. Traditional Urfa houses, insufficient in supporting modern life accommodation needs, have conservation problems because of renovation without using appropriate restoration techniques. The aim of this study is to research the damage of these agents on the traditional structures and to present proposals to renovate them.

Keywords: Urfa traditional houses, conservation, adaptive use, deterioration.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca her türlü konuda bana yardımcı olan **Prof.Dr.Zülküf GÜNELİ** ve danışmanım **Yrd.Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM**'a, Şanlıurfa'daki tüm çalışmalarında her türlü desteği veren **Yrd.Doç.Dr. Zeynep BAYSAL** ve **Rahime YAŞAR**'a, Urfa ile ilgili engin bilgilerinden ve geniş fotoğraf arşivinden yararlanmamı sağlayan **A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU**'na teşekkür ederim.

Bu çalışmamı;

Mimarlık mesleğini sevmemde ve tercih etmemde en büyük etken olan meslekdaşım, babam **Y.Mim.Müh.Metin KARIKOĞLU**'na,

Özgür ve çağdaş bir düşünce ortamında büyümemi sağlayan annem Felsefe Grubu Öğretmeni **Aytaç KARIKOĞLU**'na,

Her zaman en büyük destekçim olan eşim **A.Murat TURAN**'a,

Canımdan çok sevdiğim çocuklarım **Ege** ve **Ece**'ye ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
RESİMLER DİZİNİ	x
1.GİRİŞ	1
1.1.PROBLEMİN BELİRLENMESİ.....	1
1.2. ÇALIŞMANIN AMACI ve İZLENEN YÖNTEM.....	1
2.KAYNAK ARAŞTIRMASI	4
KAYNAKLAR.....	8
3.URFA İLİNİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHSEL GELİŞİMİ ve FİZİKSEL STRÜKTÜRÜ	9
3.1.COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	9
3.1.1.Konum ve Sınırları.....	9
3.1.2.Topografik Yapısı.....	10
3.1.3.Jeolojik Yapısı.....	11
3.1.4.İklim Özellikleri.....	11
3.2.TARİHSEL GELİŞİMİ.....	11
3.2.1.Tarihsel Yapısı.....	11
3.2.2.Sosyal-Ekonomik Yapısı.....	13
3.2.3.Demografik Yapısı.....	14

3.3.FİZİKSEL STRÜKTÜRÜ.....	16
3.3.1.Kent Dokusu.....	16
3.3.2.Sokaklar ve Mahalleler.....	17
3.3.3.Anıtsal Yapılar.....	19
3.3.3.1.Savunma yapıları-Urfa Kalesi.....	19
3.3.3.2.Dini yapılar.....	20
3.3.3.3.Teknik ve ekonomik yapılar.....	24
3.3.3.4.Sivil mimari.....	25
KAYNAKLAR.....	28
4.URFA İLİ GELENEKSEL EV MİMARİSİ.....	30
4.1.GELENEKSEL URFA EVLERİNİN TASARIMINDA ETKEN OLAN FAKTÖRLER.....	30
4.1.1.İklim	30
4.1.2.Sosyal Yapı.....	31
4.1.3.Yapı Malzemesi.....	33
4.2.PLAN ÖZELLİKLERİ.....	35
4.2.1.Katların Kullanım Özellikleri.....	35
4.2.2.Kat Planlarını Oluşturan Ana Mekanlar.....	37
4.2.2.1.Kapalı mekanlar.....	37
4.2.2.2.Yarı açık mekanlar.....	42
4.2.2.3.Açık mekanlar.....	43
4.3.YAPIM TEKNOLOJİSİ VE MALZEME.....	45
4.4.MİMARİ ELEMANLAR.....	46
4.5.SÜSLEMELER.....	53

KAYNAKLAR.....	56
5.KORUMA KAVRAMI ve TARİHİ YAPILARA YENİ	
İŞLEV KAZANDIRILMASI.....	57
5.1.KORUMA.....	57
5.2.RESTORASYON KAVRAMI VE KORUMA TEKNİKLERİ.....	62
5.3.TARİHİ YAPILARA YENİ İŞLEV KAZANDIRILMASI.....	65
5.3.1.Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Tarihsel, Kültürel ve Toplumsal Nedenleri.....	69
5.3.2.Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Ekonomik Nedenleri..	69
5.3.3.Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Çevresel Nedenleri...	70
5.4.YENİ İŞLEV KAZANDIRILMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKLİ ÖZELLİKLER.....	71
5.5.UYGUN İŞLEV SEÇİMİNDE ÖNEMLİ FAKTÖRLER.....	75
5.5.1.Yapının Mekansal Oluşumu.....	76
5.5.2.Yapının Hacimsel Boyutları.....	76
5.5.3.Yapının İşlevsel Kurgusu.....	77
5.5.4.Yapının Bulunduğu Ortam.....	77
KAYNAKLAR.....	79
6.YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİ ve	
KORUMA SORUNLARI.....	82
6.1.GELENEKSEL URFA EVLERİNE YENİ İŞLEV VERİLME NEDENLERİ.....	88
6.2.YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİ.....	88
6.2.1.İncelenmek Üzere Seçilen Geleneksel Urfa Evleri.....	88

6.2.1.1.Çardaklı Köşk.....	93
6.2.1.2.Cevahir Konuk Evi.....	98
6.2.1.3.Harran Üniversitesi Kültür Merkezi.....	104
6.2.1.4.Şurkav Kültür Merkezi.....	112
6.2.1.5.Gülizar Konuk Evi.....	121
6.2.1.6.Pınarbaşı Konağı.....	126
6.3.YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİNDEKİ BOZULMA NEDEN ve ŞEKİLLERİ.....	131
6.3.1.Biçimsel Bozulmalar.....	133
6.3.1.1.Plan düzeninin bozulması.....	133
6.3.1.2.Cephe düzeninin bozulması.....	138
6.3.1.3.Dekorasyonun bozulması.....	143
6.3.2.Yapısal Bozulmalar.....	148
6.3.2.1.Taşıyıcı sistem bozulmaları.....	149
6.3.2.2.Yapıyı koruyucu sistemin bozulması.....	151
6.3.2.3.Yapı elemanlarının bozulması.....	153
6.3.2.4.Malzeme bozulmaları.....	156
KAYNAKLAR.....	160
7.SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER.....	161
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. 1873 Halep Salnamesine Göre Toplam Nüfusun Dini Dağılımı	14
Çizelge 3.2. 1881-1882-1883 Osmanlı Nüfus Sayımlarının Kayıtlarına Göre Toplam Nüfus İçinde Dini Grupların Dağılımı	14
Çizelge 3.3. 1927-2000 Yılları Arasındaki İl Nüfusu	15
Çizelge 3.4. 1927-1970 Yılları Arasındaki Urfa Nüfusu	16
Çizelge 3.5. 1990 Yılında Urfa Kent ve Köy Nüfusunun Oranı	16
Çizelge 6.1. Çalışma Kapsamında Seçilen Evler	88

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Katlara Göre Mekanların Kullanım Amacı	36
Şekil 4.2. Şahap Bakır Evi Harem ve Selamlık Bölümü Mekanları	37
Şekil 4.3. Şahap Bakır Evi Zemin Kat Planı	38
Şekil 4.4. Şahap Bakır Evi Birinci Kat Planı	38
Şekil 4.5. Şahap Bakır Evi Oda Planı	40
Şekil 4.6. Şahap Bakır Evi Mutfak ve Hamamı.	41
Şekil 4.7. Şahap Bakır Evi Birinci Kat Eyvanı	42
Şekil 4.8. Şahap Bakır Evi-Selamlık Avlusu	44
Şekil 4.9. Şahap Bakır Evi-Harem Avlusu	44
Şekil 4.10. Evlerde Görülen Taş Süsleme Desenlerinden Bazıları	54
Şekil 6.1. Alanın 1990'ların Başındaki Durumu	84
Şekil 6.2. Koruma-Geliştirme-Canlandırma Projesi Vaziyet Planı	86
Şekil 6.3. Şanlıurfa Tarihi kent Merkezi ve incelenen Evlerin Konumlarını Gösteren Anahtar Pafta	89
Şekil 6.4. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki Anıtsal Yapıları Gösteren Tarihi Çevre Analizi	91
Şekil 6.5. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki İşlevsel Tarihi Çevre Analizi	92
Şekil 6.6. Çardaklı Köşk Kat Planları	97
Şekil 6.7. Cevahir Konuk Evi Kat Planları	103
Şekil 6.8. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi Kat Planları	111
Şekil 6.9. Şurkav Kültür Merkezi Kat Planları	117
Şekil 6.10. Çalışma Kapsamında İkinci Bölgedeki Anıtsal Yapıları Gösteren Tarihi Çevre Analizi	119
Şekil 6.11. Çalışma Kapsamında İkinci Bölgedeki İşlevsel Tarihi Çevre Analizi	120
Şekil 6.12. Gülizar Konuk Evi Kat Planları	125
Şekil 6.13. Pınarbaşı Konağı Kat Planları	130
Şekil 6.14. Konaklama Tesisi için Mekan Analiz Şeması	131
Şekil 6.15. Kültür Merkezi için Mekan Analiz Şeması	132

RESİMLER DİZİNİ

Resim 3.1. Urfa Kentinin Konumu	9
Resim 3.2. Urfa Kentinin Hava Fotoğrafi	10
Resim 3.3. Zincirli Sokak	18
Resim 3.4. Zincirli Sokak	18
Resim 3.5. Hızanoğlu Sokaktaki Kabaltı	18
Resim 3.6. Madenli Sokaktaki Kabaltı	18
Resim 3.7. Urfa Kalesi	19
Resim 3.8. Hz.İbrahim'in Doğduğu Yer ve Yeni Dergah Camisi	20
Resim 3.9. Halil-ür Rahman Gölü	21
Resim 3.10. Kent Platosu	22
Resim 3.11. Kent Platosu	22
Resim 3.12. Kent Platosu	22
Resim 3.13. Gümrük Hanı	24
Resim 4.1. Kör Taka ve Kuş Takası	33
Resim 4.2. Baş Oda Kapısı ve Pencere Kepengi	34
Resim 4.3. Oda İçinden Görünüş	40
Resim 4.4. Birinci Kat Eyvanının Avludan Görünüşü	42
Resim 4.5. Düz Çıkma Altı Konsolu	45
Resim 4.6. Avlu Kapısı	47
Resim 4.7. Kapı Tokmağı	48
Resim 4.8. Ahşap Pencere Kepenkleri	49
Resim 4.9. Alt ve Üst Pencereleler	49
Resim 4.10. Kara Çizmeciler Evi – Farklı Kemer Çeşitleri	50
Resim 4.11. Taş ve Demir Korkuluk	51
Resim 4.12. Gülizar Konuk Evi – Havuz	52
Resim 4.13. Gülizar Konuk Evi – Taş Çeşme	52
Resim 4.14. Gezerek Altı Konsolu	53
Resim 4.15. Şebekeli Oyma	55
Resim 4.16. Mavi Kalem İşlemeli Tekne Tavan	55
Resim 6.1. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki Evlerin Konumlarını Gösteren Hava Fotoğrafi	90

Resim 6.2. Çardaklı Köşk	93
Resim 6.3. Çardaklı Köşk'ün Konumu (2008)	94
Resim 6.4. Çardaklı Köşk'ün Restorasyon sırasındaki Fotoğrafi	94
Resim 6.5. Çardak 2 ve Önündeki Küçük Teras	95
Resim 6.6. Çardaklı Köşk ve Altındaki Dükkanlar	96
Resim 6.7. Çardaklı Köşk İkinci Kat Yemek Salonu ve Terasa Çıkış	96
Resim 6.8. Cevahir Konuk Evi'nin Bugünkü Durumu	98
Resim 6.9. Selamlık Girişindeki Merdivenin Restorasyon Öncesi ve Sonrası	99
Resim 6.10. Selamlıktaki Yemek Salonu – Develik	99
Resim 6.11. Selamlık Birinci Kattaki Yatak Odası	100
Resim 6.12. Harem Bölümündeki Şark Odaları	100
Resim 6.13. Cevahir Konuk Evi'nin Kuzey Cephesinin Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu	101
Resim 6.14. Cevahir Konuk Evi'nin Avlu Cephesini Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu	101
Resim 6.15. Cevahir Konuk Evi Restorasyon Sırasındaki Durumu	102
Resim 6.16. Cevahir Konuk Evi'nin Bahçe Giriş Kapısı	102
Resim 6.17. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi Açılış Töreni	104
Resim 6.18. Akçarlar Evi'nin Tescil Tarihindeki Durumu	104
Resim 6.19. Akçarlar Evi'nin Tescil Tarihindeki Durumu	105
Resim 6.20. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi	105
Resim 6.21. Birinci Kattaki Terasın Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu	106
Resim 6.22. İkinci Kattaki Teras	107
Resim 6.23. Üçüncü Kattaki Teras	107
Resim 6.24. Üçüncü Kattaki Terasın Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu	108
Resim 6.25. Dördüncü Kattaki Teras	109
Resim 6.26. Mağara – Şark Odası	109
Resim 6.27. Tenekeçiler Evi Restorasyon Sonrası Durumu	110
Resim 6.28. Şurkav Kültür Merkezi – Fuat Billurcu Evi	112
Resim 6.29. Şurkav Kültür Merkezi – Mehmet Bağmancı Evi	112
Resim 6.30. Dikdörtgen Avlunun Güney ve Doğu Cephesi	113
Resim 6.31. Dikdörtgen Avlunun Batı Cephesi	114

Resim 6.32. Şurkav Kültür Merkezi Eyvanı	114
Resim 6.33. İdari Bölüm	115
Resim 6.34. İki Ev Arasında Açılan Kapı	115
Resim 6.35. Şark Odası	116
Resim 6.36. Konferans Salonu Restorasyon Sırasında ve Sonrasında Durumu	116
Resim 6.37. Çalışma Kapsamında İkinci Bölgedeki Evlerin Hava Fotoğrafındaki Konumları	118
Resim 6.38. Avlunun Batı Cephesi	121
Resim 6.39. Avlunun Kuzey Cephesi	122
Resim 6.40. Avlunun Güney Cephesindeki Eyvan	122
Resim 6.41. Avlunun Doğu Cephesi	123
Resim 6.42. Odaların Görünüşü	123
Resim 6.43. Odaların Görünüşü	124
Resim 6.44. Pınarbaşı Konağı'nın Bulunduğu Sokağın Eski Hali	126
Resim 6.45. Pınarbaşı Konağı'nın Bulunduğu Sokağın Bugünkü Durumu	126
Resim 6.46. Pınarbaşı Konağı Avlunun Doğu Cephesi	127
Resim 6.47. Pınarbaşı Konağı Avlunun Güney Cephesinin Tescil Tarihindeki ve Bugünkü Durumu	127
Resim 6.48. Pınarbaşı Konağı Avlunun Batı Cephesi	128
Resim 6.49. Pınarbaşı Konağı Avlunun Kuzey Cephesi	128
Resim 6.50. Mavi Nakışlı Tekne Tavan	129
Resim 6.51. Çardaklı Köşk Restorasyon Sırasındaki Durumu	133
Resim 6.52. Çardaklı Köşk Birinci Kattaki Eklenti Teras ve Yemek Salonu	134
Resim 6.53. Birinci Kattaki Yatak Odası	134
Resim 6.54. Yatak Odasındaki Banyo	134
Resim 6.55. Kazan Dairesi ve Su Deposu	135
Resim 6.56. Eklenti Bulaşıkhanesi	135
Resim 6.57. Eklenti WC ve Soyunma Odası	135
Resim 6.58. Eklenti WC ve Soyunma Odası	135
Resim 6.59. Akçarlar Evi Misafirhane Odası ve İçindeki Banyo	136
Resim 6.60. Tenekeçiler Evi Misafirhane Odası ve İçindeki Banyo	136
Resim 6.61. Şurkav Kültür Merkezine Katılan Parsel ve Restorasyon Sonrası	137

Resim 6.62. Gülizar Konuk Evi Birinci Kat Terasındaki WC	137
Resim 6.63. Misafirhane Olarak Kullanılan Odalardaki Banyo	138
Resim 6.64. Yemek Salonu Girişindeki Lavabo	139
Resim 6.65. Eklenti Gezenek ve Altta Kiler Kapısı	139
Resim 6.66. Kapatılan Eyvan	139
Resim 6.67. Avludaki Cihazlar	140
Resim 6.68. Arka Bahçedeki Cihazlar	140
Resim 6.69. Tenekeçiler Evi'nde Kapatılan Eyvan	141
Resim 6.70. Şurkav Kültür Merkezinde Kapatılan Eyvan	141
Resim 6.71. Avlunun Doğu Cephesi	141
Resim 6.72. Avlunun Batı Cephesi	141
Resim 6.73. Doğu Cephesinde Açılan Kapı	142
Resim 6.74. Avlunun Kuzey Cephesi	142
Resim 6.75. Aydınlatma Elemanı	142
Resim 6.76. Elektrik Kablo Kanalları	142
Resim 6.77. Döşemenin Saçak Olarak Çıkma Yapması	143
Resim 6.78. Cevahir Konuk Evi'nin Mutfağı	143
Resim 6.79. Çay Ocağına Dönüştürülen Kiler	144
Resim 6.80. Cevahir Konuk Evi'ndeki Sarnıç	144
Resim 6.81. Ekmek Dolabı	144
Resim 6.82. Zemin Kattaki İdari Bölüm Deposu	145
Resim 6.83. Giriş Bölümündeki Elektrik Panosu	145
Resim 6.84. Tuvaletlere Eklenen Taş Lavabo	145
Resim 6.85. Eklenti Taş Kuyu	146
Resim 6.86. Eklenti Taş Şadırvan	147
Resim 6.87. Tenekeçiler Evi Giriş Kapısı Eklenti Taş Süslemeleri	147
Resim 6.88. Akçarlar Evi Eklenti Taş Süslemeli Kapı	147
Resim 6.89. Odalardaki Eklenti Tavan Süslemeleri	147
Resim 6.90. Odalardaki Eklenti Tavan Süslemeleri	147
Resim 6.91. Pınarbaşı Konağı'nın Yıkılan Selamlık Bölümünün Giriş Kapısı ve Restorasyon Sırasında Yenilenen Giriş Kapısı	148
Resim 6.92. Avlunun Batı Cephesindeki Duvara Eklenti Yapılan Taş Çeşme	148

Resim 6.93. Tenekeçiler Evi Eklenti Üst Kat	149
Resim 6.94. Eklenen Revak ve Gezeneğin Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu	150
Resim 6.95. Avlunun Güney Cephesindeki Gezeneğin Restorasyon Öncesi Ve Sonrası Durumu	150
Resim 6.96. Çardaklı Köşk'ün Terasındaki Ahşap Pergola	151
Resim 6.97. Cevahir Konuk Evi Kıırma Çatı ve Avlunun Naylon Örtüsü	152
Resim 6.98. Gülizar Konuk Evi'nin Kıırma Çatısı	152
Resim 6.99. Pergola ile Örtülü Bölüm	153
Resim 6.100. Avludaki Yeni Yapılan Merdivenler	153
Resim 6.101. Avlunun Doğu Kenarında İptal Edilen Merdivenin Restorasyon Sırasında ve Sonrasında Durumu	154
Resim 6.102. İki Ev Arasında Açılan Kapı	155
Resim 6.103. Fuat Billurcu Evi Değişen Doğramalar	155
Resim 6.104. Mehmet Bağmancı Evi Değişen Doğramalar	155
Resim 6.105. Gülizar Konuk Evi Değişen Doğramalar	155
Resim 6.106. Cevahir Konuk Evi Yemek Salonuna Dönüştürülmüş Develik	156
Resim 6.107. Cevahir Konuk Evi'nin Yemek Salonundaki Nem Sorunları	157
Resim 6.108. Cevahir Konuk Evi'nin Mutfağının durumu	157
Resim 6.109. Cevahir Konuk Evi Saçak Altı Ahşabı	157
Resim 6.110. Tuvaletlerin Duvarlarındaki Bozulmalar	158
Resim 6.111. Kiler Duvarlarındaki Bozulmalar	158
Resim 6.112. Çay Ocağındaki Su Tesisat detayı	158
Resim 6.113. Tenekeçiler Evi'nde Eklenti Ocakbaşı	159
Resim 6.114. Tenekeçiler Evi'nde Kapı Lentosu	159

1.GİRİŞ

Çalışmanın konusunu, yeni işlev verilmiş olan geleneksel Urfa evlerinde ortaya çıkan koruma sorunları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, Urfa'da Konuk Evi veya Kültür Merkezine dönüştürülmüş olan örnekler incelenerek, rölöveleri çıkarılmış, görsel analizler ve tarihi çevre analizleri ile desteklenerek koruma sorunları değerlendirilmiştir.

1.1.PROBLEMİN BELİRLENMESİ

Gelenek ve göreneklerin toplum yapısında önemli bir role sahip olduğu Urfa'da; feodal sistem, üretim, insan ilişkileri ve yaşam biçimindeki kadın-erkek ayrılığı mekan kurgusunu ve onu çevreleyen mimari yapıyı etkileyerek kendine özgü bir kimlik yaratmıştır. Tarihsel süreç içerisinde kültür, iklim, coğrafya ve topografya ile biçimlenen sivil mimari örneklerine ait geleneksel Urfa evleri koruma sorunlarıyla karşı karşıyadır. Bu sorunlardan birini özgün işlevini yitirmemesine rağmen yeniden ev olarak kullanımlarında güçlük çekilen, bu nedenle tarihi bölgede ihtiyaç duyulan donatılarla işlevlendirmeden kaynaklanan sorunlar oluşturmaktadır. Yeni işleve bağlı olarak yapılan eklentiler, hatalı uygulamalar ve yeni işlevin gereklilikleri, tek yapı ölçeğinde, özgün plan ve cephe şemasında bozulmalara sebep olmuştur.

1.2.ÇALIŞMANIN AMACI VE İZLENEN YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, yeni işlev verilmiş geleneksel Urfa evlerinde karşılaşılan koruma sorunlarını tespit etmek ve yeni uygulamalara yol göstermektir.

Yeni işlev nedeniyle ihtiyaç duyulan yeni mekan ve teknik donanımların incelenen örnekler üzerinde analizi yapılmıştır.

Bu yapılarda karşılaşılan, otantikliği bozan yapısal ve mekansal bozulmalar tespit edilmiştir. Değerlendirme ve tespitler sonucunda, yeni uygulamalar için uygun restorasyon tekniklerine ulaşılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile; tarihi yapıların korunmasında kullanılan yeniden işlevlendirme tekniğinin, Geleneksel Urfa Evleri üzerindeki örnekleri incelenerek, rölöve çalışmaları yapılmıştır. Yeni kazandırılan işlevin yapıda neden olduğu bozulmalar görsel analizlerle incelenmiştir. Tarihi çevre analizleri yapılarak çevreye uygun işlev kazandırılıp kazandırılmadığı irdelenmiştir. Yakın bir geçmişte yeni işlev kazandırılmış geleneksel Urfa evleri üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olduğundan, hatalı uygulamalar devam etmektedir. Yapılan bu çalışma, kullanım aşamasında ve zaman içinde karşılaşılabilen sorunları tespit ederek, çözümlerinin tavsiye edilmesini sağlayacak, daha sonraki uygulamalar için de yol gösterici olacaktır. Bu şekilde; Urfa tarihi kent merkezi için kültürel sosyal açıdan sürdürülebilir bir koruma sağlanmış olacaktır.

Bu amaçla izlenen yöntem ve teknikler şunlardır;

a.Arşivlerden yararlanarak tarihsel araştırma,

-Literatür tarama,

-Belge tarama,

b.Rölöve, tespit ve analiz çalışmaları,

-Rölöve tespit çalışmaları,

- Ön saptama,
- Alanda ölçme çalışmaları,
- Alanda fotoğraf çalışmaları,
- Analiz çalışmaları,
- Bozulma şekilleri ve nedenleri analizi,
- Tarihi çevre analizi,

c. Yapılan analizler doğrultusunda uygun işlev değerlendirmeleridir.

2.KAYNAK ARAŞTIRMASI

Yeni işlev verilen geleneksel Urfa evleri koruma sorunları ile ilgili çalışma bulunmamaktadır. Bu alıŐma bu alanda yapılan ilk çalışma niteliğindedir. Yapılan alıŐmaları geleneksel Urfa evlerinin mimari ve kültürel özellikleri üzerinde yoĐunlaŐmaktadır.

Akkoyunlu'nun (1989), “Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari zellikleri” isimli kitabında¹ Urfa İlinin topoğrafyası, tarihçesi, sosyal yapısı ve kent yapısı ile Urfa Evlerinden on dört adedinin katalog çalışması yapılmıştır. Geleneksel Urfa evlerinin mimari özellikleri; mimari elemanlar, malzeme ve yapı teknikleri incelenmiştir.

Ören'in (1996), “Traditional Urfa Dwellings: An Investigation of Part Of The Old Town Center” isimli yüksek lisans tezinde², Urfa İlinin coğrafi, tarihi, sosyo-ekonomik, nüfus yapısı ile sosyal hayat ve aile yapısına ait bilgiler verilmiştir. Tarihi kent merkezinin özellikleri ile geleneksel Urfa evlerinin mekansal ve mimari elemanları, malzeme ve yapı teknikleri incelenmiştir.

Krkioğlu'nun (1995), “Şanlıurfa'da Canlanan Tarih” isimli alıŐmasında³, 1990-1995 tarihleri arasında Şanlıurfa Valiliği-ŞURKAV tarafından yapılan evre Düzenleme ve Restorasyon alıŐmaları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Dergah-Balıklığol evre düzenleme alıŐmaları, Urfa sur ve kale restorasyonları, cami, mescid, türbe ve makam restorasyonları ile bu dönemde yapılan ev ve konak

restorasyonları anlatılmıştır.

Kürkçüoğlu'nun (1997), “Müze Kent ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa” isimli çalışmasında⁴, Urfa İli ve yakın çevresinde bulunan tarihi, dini, sivil ve ticari yapılara ait genel bilgiler fotoğrafları ile birlikte verilmiştir.

Oymak'ın (1998), “Peygamberler Şehri Urfa ve Harran” isimli kitabında⁵, Urfa'nın tarihi hakkında bilgi verilmiş, peygamberler şehri olarak anılmasının nedeni olan bu şehirde yaşamış peygamberler ile dini yapılar anlatılmıştır. Ayrıca şehirde bulunan önemli yapılar hakkında bilgi verilmiştir.

Ahunbay'ın (1995), “Tarihi Çevre Koruma, Restorasyon” isimli kitabında⁶, koruma konusunda temel bilgiler verilmiştir. Koruma kavramı, bu kavramın gelişimi, korunacak olan değerler ve anıt kavramı üzerinde durulmuştur. Restorasyon çalışmalarına da yer verilerek, bir restorasyon projesinin nasıl olması gerektiği ve restorasyon teknikleri açıklanmıştır. Tarihi çevre koruma kavramı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Altınoluk'un (1998), “Binaların Yeniden Kullanımı” isimli kitabında⁷, zemin ve zaman koşulları içerisinde araştırma amacına ve mekanına uygun olarak İstanbul'daki eski yapılara ne tür bir çağdaş işlev verilebileceği, binanın önceki işlevinin ne olduğu, mevcut işlevin nasıl geliştirilebileceği konusunda bilgiler verilmiştir. İşlevsel olarak eskimiş binaların yeniden işlevlendirilmesinde kullanılabilecek bir yöntem önerisi sunulmuştur.

Altınoluk'un (1991), "Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar" adlı kitabında⁸, eski yapıların çağdaş kullanıma açılmasının yararlarını ele almıştır. İstanbul'dan tarihimizin önemli yapıları örnek olarak seçilmiş ve bu yapılara yapıların bulunduğu konuma, mekansal oluşumuna uygun olarak yeni fonksiyon önerilerinde bulunulmuştur.

Feilden'in (1994), "Conservation of Historic Buildings" adlı kitabında⁹, tarihi binaların genel bir tanımlaması yapılmış, yapısal yönleri, yapılarda meydana gelen malzeme ve strüktürdeki bozulmalar anlatılmıştır. Tarihi binaların rehabilitasyonu, rehabilitasyon planlarının oluşturulması, rehabilitasyon politikaları, yöntemleri ve uygulamaları anlatılarak, işlev dönüşümü olan binalarda esnek planlama ve modern yapı hizmetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Kuleli'nin (1998), "Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanımı" başlıklı yüksek lisans tezinde¹⁰, anıt kavramı, tarihi yapıların onarım ve restorasyon çalışmaları irdelenmiş, yeniden kullanım kavramı ve yapıların yeniden kullanımında sorunlara neden olan etkenler üzerinde durulmuştur.

Selçuk'un (2006), "Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde¹¹, yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler anlatılmış, yeniden işlevlendirme-yeniden programlama uygulamaları, dünyadan ve Türkiye'den seçilen örnekler üzerinde irdelenerek, yapılan müdahaleler hakkında bilgi verilmiştir.

Engin'in (2002), “Tarihi Trabzon Kent İçi Hanlarının Analizi ve Yeni İşlev Öneriler” başlıklı yüksek lisans tezinde¹², koruma kavramı ve restorasyon tekniklerine değinilmiştir. Tarihi yapılara yeni işlev verilmesinin yarar ve nedenleri anlatılarak, Trabzon İlinde bulunan üç han üzerinde analizler yapılmış, uygun işlev önerilerinde bulunulmuştur.

Özel'in (2006),“Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde¹³, koruma kavramı, eski işlev ve yeni işlev kavramları tanımlanmıştır. Mimarlıkta yeniden değerlendirme tanımlanarak, yöntemleri, tarihçesi, ilgili hüküm ve yönetmelikler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yeniden işlevlendirme aşamasındaki ve sonrasındaki evreler anlatılarak, dünyadan ve Türkiye'den seçilen örneklerde yeniden işlevlendirilmelerinin tasarım süreci incelenmiştir.

Bu tez kapsamında, Urfa İli ve geleneksel Urfa evi ile ilgili olarak; Akkoyunlu (1989), Ören (1996), Kürkçüoğlu (1995), Kürkçüoğlu (1997), Oymak (1998), koruma ve tarihi yapılara yeni işlev verilmesi ile ilgili olarak; Ahunbay (1995), Altınoluk (1998), Altınoluk (1991), Feilden (1994), Kuleli (1998), Selçuk (2006), Engin (2002), Özel (2006) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu kaynakların dışında konu ile ilgili olan makalelerden, yasa, yönetmelikler, tüzükler ve ilke kararlarından, internet ortamında yapılan araştırmalardan faydalanılmıştır.

KAYNAKLAR

- 1.AKKOYUNLU,Z., *Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1989.
- 2.ÖREN,S.I., *Traditional Urfa Dwellings: An Investigation Of Part Of The Old Town Center*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ-Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 224s, 1996.
- 3.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Şanlıurfa'da Canlanan Tarih*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, 11, Ankara, 1995.
- 4.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Müze Kent ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa*, Şanlıurfa Valiliği, Ankara, 1997.
- 5.OYMAK,M., *Peygamberler Şehri Urfa ve Harran*, , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- 6.AHUNBAY,Z., *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayınları, İstanbul, 1995.
- 7.ALTINOLUK,Ü., *Binaların Yeniden Kullanımı*, YEM Yayınları, İstanbul, 1998.
- 8.ALTINOLUK,Ü., *Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul, 1991.
- 9.FEİLDEN,M., *Conservation of Historic Buildings, Formerly Director, International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property*, Rome, 1994.
- 10.KULELİ,E.,*Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 144s, 1998.
- 11.SELÇUK,M., *Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 167s, 2006.
- 12.ENGİN,H.E., *Tarihi Trabzon Kent İçi Hanlarının Analizi ve Yeni İşlev Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 131s, 2002.
- 13.ÖZEL,B., *Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 124s, 2006.

3. URFA İLİNİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE FİZİKSEL STRÜKTÜRÜ

3.1. COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Konum ve Sınırları

Urfa İli Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, 36° 40' ve 38° 02' kuzey enlemleriyle, 37° 50' ve 40° 12' doğu boylamları arasında yer almaktadır¹ (Resim 3.1.). Kuzeybatıda Adıyaman, kuzeydoğuda Diyarbakır, batıda Gaziantep, doğuda Mardin, güneyde 1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile çizilmiş olan Suriye sınırıyla çevrilmiş olan il, Türkiye'nin Orta Fırat Bölümünde bulunmaktadır.

Resim 3.1.Urfa Kentinin Konumu².

Yerleşim alanı, batıya doğru kenarları daha uzun olan bir altıgene benzeyen Urfa İlinin yüzölçümü 19.615 km². olup, ülke yüzölçümünün %3'ü kadardır³. İlin arazisinin % 60.4'ü dalgalı, % 22'si dağlık, % 16.3'ü ova, % 1.3'ü yayla karakteri göstermektedir⁴.

Tarihi boyunca, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da kurulmuş devletlerin egemenliğine girmiş olan Urfa İlinin tarihi Mezopotamya'ya ile bağlantılıdır.

Yunanca'da “Mezopotamya”, Arapça'da “Elcezire” adı verilen, Dicle ve Fırat Nehirleri arasında kalan bu bereketli toprakların kuzey bölümü, Urfa İlinin güneyinde yer alan ovaların uzantısı konumundadır⁵. Kent, tarihi boyunca, Anadolu ile Arap Ülkeleri arasındaki geçiş bölgesinde, Müslümanlar ile Hıristiyanlar için Haç yolları ve İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle önemli bir konuma sahip olmuştur. Dünya kültür, medeniyet tarihinin önemli bir merkezi sayılan ve arkeolojik literatürde “bereketli hilal” olarak adlandırılan bölge üzerinde yer almaktadır⁶.

3.1.2. Topoğrafik Yapısı

Urfa İli, Güneydoğu Torosların güney etekleri ile güneydeki geniş ovalık alanların arasında kalan bir plato görünümündedir (Resim 3.2.). Bu plato, Güneydoğu Toroslar ve Fırat Nehri ile çevrilmiştir. İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler güneye doğru alçalır.

Resim 3.2.Urfa Kentinin Hava Fotoğrafi⁷.

Bu dağların arasında geniş düzlükler bulunmaktadır. İlin güneyinde, Kuzey Mezopotamya'nın uzantısı olan, ziraate elverişli geniş ovalar yer almaktadır. İl'deki yaygın bitki örtüsü kurak iklim şartlarının etkisiyle steptir⁵.

3.1.3. Jeolojik Yapısı

Urfa İli, Jeolojik yapısı açısından üçüncü zaman devirinin son katı olan pliosen bölümünün karakterini göstermektedir. İlin kuzey-doğu kısımları, özellikle Siverek, Hilvan, Virankent, Karacadağ'dan püsküren bazalt taşlarından oluşmuştur. Ayrıca İlin büyük bölümü kireçtaşlarından oluşmaktadır⁵. Bu kireçtaşlarının kolay işlenmesi nedeniyle, yüzeylemiş bulunan dağlardaki taş ocaklarından çıkarılarak, şehrin özgün mimarisinin oluşumunda kullanılmıştır.

3.1.4. İklim Özellikleri

Urfa İlinde kara iklimi egemendir. Gece ile gündüz, yaz ile kış arasında büyük ısı farklılıkları bulunmaktadır. Yıllık yağış miktarı ve nem oranı oldukça düşük olan İl, ülkenin en sıcak illerindedir. En düşük sıcaklık, Ocak ve Şubat aylarında ortalama 4.5 °C, en yüksek sıcaklık, Temmuz ve Ağustos aylarında ortalama 38.5 °C olan İl merkezinde, yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 19 °C dir. İl'de hakim rüzgarlar Karayel ve Günbatımıdır⁸.

3.2. TARİHSEL GELİŞİMİ

3.2.1. Tarihsel Yapısı

Atatürk Barajı göl alanı altında kalan Nevalı Çori yerleşmesi ile İl merkezine yaklaşık 18 km. uzaklıkta yer alan Göbeklitepe'de, 1982 ile 1995 yılları arasında

yapılan arkeolojik kazılarda, M.Ö.9500 yıllarına ait (Neolitik Çağ) dünyanın en eski tapınak kalıntlarına, heykel ve taş kabartmalarına rastlanmıştır. Bu kalıntılar Urfa'nın mimari tarihini 11.500 yıl öncesine kadar götürmektedir⁹.

Urfa, yerleşmeye elverişli toprakları, ticaret, göç ve hac yollarının üzerinde olması nedeniyle en eski medeniyet merkezlerindedir. Tarih boyunca, Anadolu'da ve Mezopotamya'da kurulmuş olan medeniyetlerin merkezi olmasının yanında, Persler'in, Helenler'in, Romalılar'ın, Bizanslılar'ın egemenliği altına girmiştir. Daha sonra Arap ve Türk Devletlerinin egemenliğine giren Urfa, ilk olarak Halife Ömer döneminde (634-644) İslam orduları tarafından ele geçirilmiştir¹. Selçuklu Sultanı Alpaslan 1071 yılında kenti kuşatmıştır. M.S. 1098-1144 tarihleri arasında bağımsız bir Haçlı Kontluğunun kurulduğu kente 1144 yılında İmadeddin Zengi, 1182'de Selahattin Eyyübi hakim olmuştur. 1240 ve 1250 yıllarında iki Moğol yağmasına uğrayan kente, 1260 yılında Hülagü Han tarafından büyük zarar verilmiştir. Kent, 1404 yılında Akkoyunlular'ın, 1514 yılında Safeviler'in eline geçmiş ve 1517 yılından itibaren Osmanlı topraklarına katılmıştır¹⁰.

Urfa, I.Dünya Savaşı sonrası, önce 7 Mart 1919 (resmi belgelere göre 24 Mart 1919) tarihinde İngilizler, daha sonra 30 Ekim 1919 tarihinde Fransızlar tarafından işgal edilmiş, halkın direnişi karşısında 11 Nisan 1920 tarihinde Fransızların işgalinden kurtulmuştur⁴.

Arami dilinde "Orhay", Makedonyalılarca "Edessa", Yunanlılarca "Kaliru'e", Araplarca "El Reha veya Ruha" diye adlandırılan kentin bugünkü adının, tarihteki

isimlerinden olan Ur, Orhei, Orhe, Orhay, Orha, Reha, Ruha adlarındaki değişmelerden geldiği düşünölmektedir⁵.

Hz. İbrahim, Hz. Eyyüb, Hz. Şuayb ve Hz. Elyasa Peygamberlerin Urfa'da yaşamış olmaları, kente "Peygamberler Şehri" adının verilmesine neden olmaktadır. Ayrıca M.Ö.132-M.S.244 yılları arasında kentte hüküm süren ve Hıristiyanlığı ilk resmi din olarak kabul eden Osrhoene Krallığı nedeniyle, Hıristiyanlarca bugün de "kutsanmış kent" anlamına gelen "Blessed City" denilmektedir¹¹.

3.2.2. Sosyal -Ekonomik Yapısı

Urfa İlinin sosyal yapısı, egemenliği altında kaldığı pek çok medeniyetin etkisiyle şekillenmiştir. Türk ve Arap hakimiyetinin etkileri diğer medeniyetlere göre daha baskındır. Yörede, Selçuklular Döneminden itibaren yönetilen büyük mülkler oluşmuştur. Bu oluşumda, yaygın hakim toprak mülkiyetinin ve şehrin büyük merkezlere uzaklığının da etkileri olmuştur. Bu büyük araziler aşiret ilişkileriyle yönetilmiştir. Osmanlı döneminde içişlerinde özerklik verilen bu aşiret ve beylikler, toprakların tek hakimi halini almıştır. Cumhuriyet döneminde alınan bazı önlemlere rağmen bu yapı tamamen bozulmamış, yörede etkisini bugünde sürdürmektedir.

Kent halkı dini inançlarına, örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Halkın aile yapısı geniş aile tipidir. Erkek egemen aile yapısında kadın İslam dinine bağlı bir yaşam biçimine sahiptir.

3.2.3. Demografik Yapısı

Urfa İli Osmanlı hakimiyeti altındayken önce Diyarbakır Eyaletine, daha sonra Osmanlı Devletinin klasik döneminde Halep Eyaletine bağlanmıştır. Kent, Diyarbakır Eyaletine bağlı olduğu dönem olan XVI.yy.'da nüfus yoğunluğu bakımından Güneydoğu Bölgesinin dördüncü büyük şehridir¹. XVI.yy.'da kent İslam kentlerinin tipik karakteristik özelliği olan, dini ve etnik gruplara göre mahallelere bölünmüştür. 1518'de Urfa'daki mahalle sayısı, dördü Müslüman, biri Hıristiyan olmak üzere beş iken, 1530'da beşi Müslüman ve üçü Hıristiyan olmak üzere sekize yükselmiştir¹. 1873 Halep Vilayet Salnamesine göre merkez kazada toplam nüfusun % 20'si Hıristiyan'dır (Çizelge 3.1.). 1881-1882-1883 Osmanlı nüfus sayımlarının kayıtlarına göre, 126.776 toplam nüfusun içinde çok sayıda dini grup bulunmaktadır⁸ (Çizelge 3.2.).

Çizelge 3.1. 1873 Halep Salnamesine Göre Toplam Nüfusun Dini Dağılımı.

Müslüman Nüfus	Hıristiyan Nüfus	Yahudi Nüfus
45.368	10.560	248

Çizelge 3.2. 1881-1882-1883 Osmanlı Nüfus Sayımlarının Kayıtlarına Göre Toplam Nüfus İçinde Dini Grupların Dağılımı⁸.

Toplam Nüfus	Müslüman	Ortodoks	Gregoryan	Katolik	Yahudi	Protestan	Süryani
126.776	114.358	2	9.783	468	359	688	1118

Türkiye Cumhuriyeti dönemine ait nüfus bilgileri 1927 yılından itibaren başlamaktadır. 1927 ile 2000 yılları arasındaki Urfa İline ait nüfus artışı Çizelge 3.3.'te görülmektedir.

Çizelge 3.3. 1927-2000 Yılları Arasındaki İl Nüfusu⁵.

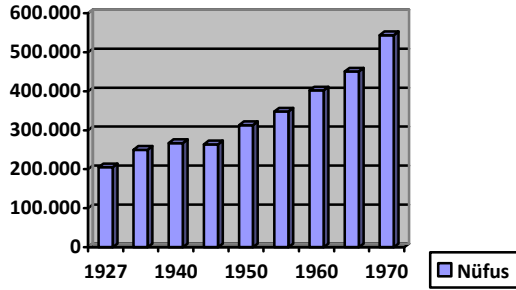
Tarih	1927	1935	1940	1945	1950	1955
Nüfus	205.047	249.996	267.255	263.781	313.218	348.298

Tarih	1960	1965	1970	1990	2000
Nüfus	402.019	450.803	543.783	1.001.455	1.436.956

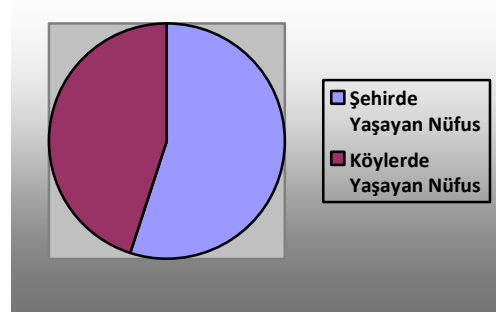
Devlet İstatistik Enstitüsünün 1990 yılındaki nüfus sayımı kayıtlarına göre Urfa İlinin 1990 yılındaki toplam nüfusu 1.001.455'dir. Bu nüfusun 450.331'i köylerde, 551.124'ü kentte yaşamaktadır. 30 yıl öncesine kadar nüfusun %20'si kentte, %80'i köylerde yaşarken, bugün nüfusun %60'a yakını kentte yaşamaktadır. 1990 yılında yapılan Şanlıurfa Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Sonuçlarına göre, Şanlıurfa kentinde yaşayanların %52.6'sı il içi kırsal alandan göç edenler, %1.4'ü il dışı kentsel alandan, %1.7'si il dışı kırsal alandan göç edenlerden oluşmaktadır. Kente göç edenlerin %67.80'i İlin köylerinden, %14.10'u ise ilçelerinden göç etmişlerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsüne göre, 2000 yılında kent nüfusu 1.436.956'dır. İl'de nüfusun artış hızı yüksek olup, bu artışta Urfa İlinin de içinde yer aldığı Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin büyük ölçüde etkisi olmuştur.

Çizelge 3.4. 1927-1970 Yılları
Arasındaki Urfa Nüfusu.

Çizelge 3.5. 1990 Yılında Urfa Kent ve
Köy Nüfusunun Oranı.

GAP, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan bölgesel kalkınma projesidir¹².

3.3. FİZİKSEL STRÜKTÜR

3.3.1. Kent Dokusu

Kentin gelişiminde, sosyal hayata yön veren ticaret ve din büyük bir önem taşımıştır, bunun sonucu olarak kent merkezini eski ticaret merkezi ve Ulu Cami oluşturmuştur¹. Kentin kuzeydoğusunda bulunan eski ticaret merkezi çevresinde büyük ve görkemli evler yer almıştır. Ticaret merkezi yayıldııkça, bu konut dokusu da parçalanmıştır. Eski kent dokusunda konut bölümleri ile ticaret alanları ayrı olarak planlanmıştır. Urfa eski tarihi kent dokusu, güneyde Urfa kalesi, kuzeyde Karakoyun deresi, batıda Suruç yolu, doğuda ise Akçakale yolu ile sınırlanmıştır¹.

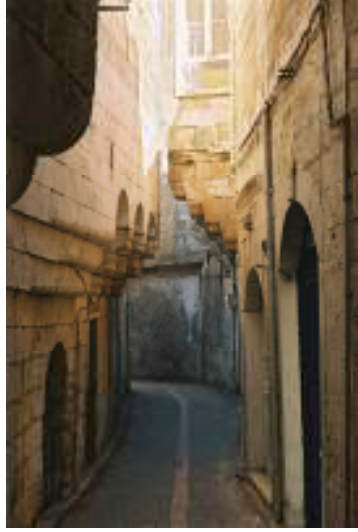
3.3.2. Sokaklar ve Mahalleler

Toplumdaki dini ve etnik farklılıkların sonucunda Urfa eski kent merkezinde farklı mahalleler oluşmuştur. Bu alanda 16 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin; Çakeri Camisinin güney ve güneybatısı Yahudi, Nimetullah Camisinin doğusu, Akyüzler Evi civarı Süryani, Tıfıldır Tepesi ile kentin batı surlarından Vali Fuat Caddesine kadar uzanan kısmı Ermeni ve 12 Eylül Caddesinden, kentin doğusunda yer alan Nimetullah Camisine kadar uzanan bölümü Müslüman mahallesi olarak ayrılmış olup, günümüze kalabilen kilise ve camiler de bu durumu doğrulamaktadır¹. 1883 Halep Salnamesi'ne göre, Urfa'da, 3096 hane, 31 cami, 11 kilise, 14 medrese bulunmaktaydı.

Düzgün bir geometriye sahip olmayan dar sokaklar, küçük meydanlar, "tetirbe" adı verilen çıkmaz sokaklar, "kabaltı" adı verilen bina altlarındaki tonozlu geçişler kentin karakteristik özellikleridir. Sokaklar dar, organik ve insan ölçeğindedir. Yöresel adıyla "karataş" (bazalt taşı) kaplı, arnavut kaldırımlı, 2.5-3.5 metre genişliğindeki sokaklar, evlerin sağır yüksek duvarları ile çevrelenmiştir. Evlerin üst katlarında, çardak adı verilen odalarda pencereler bulunmaktadır. Üst katlarda, baş odaların (çardak-köşk) sokağa açılan, bindirme tekniği ile yapılmış olan çıkmaları zemin kat duvarları sağır olan cephelere hareket katarak zenginleştirmiştir.

Zincirli Sokak, Yorgancı Sokak geleneksel sokak dokusunu bugüne kadar koruyabilmiş sokaklardandır (Resim 3.3-4.). Kentte bazı evler sokağın üstünü örter bir şekilde inşa edilmiştir. Kabaltı adı verilen bu örtü sistemi, sokak genişliğinde

derinlemesine uzanan bir tonozdur. Hacı Abo Kabaltısı Urfa sokaklarında bulunan en uzun kabaltıdır (Resim 3.5-6.).

Resim 3.3. Zincirli Sokak.

Resim 3.4. Zincirli Sokak.

Resim 3.5. Hızanoğlu Sokaktaki Kabaltı.

Resim 3.6. Madenli Sokaktaki Kabaltı.

Tetirbeler evlerin sokağa açılabilmesi için, bitişik mülkiyetlerin birbirlerine toprak parçası vermesi sonucunda ortaya çıkmıştır ve ulaştığı evin sahibinin ismi ile anılmaktadır. Horoz, Bekmez, Reji Tertibeleri özelliğini korumuş tetirbelere dendir. Su, Hokka, Bıçakçı, Ellisekiz Meydanları ise tarihi kent merkezinde bugün de kavşak özelliği taşıyan küçük meydanlardandır¹³.

3.3.3. Anıtsal Yapılar

3.3.3.1. Savunma yapıları

Kentteki anıtsal yapıların başında Urfa Kalesi ve Kapıları gelmektedir. Urfa Kalesi, Halil-ür Rahman ve Aynzeliha göllerinin güneyinde, kente hakim yamaç üzerine kurulmuştur (Resim 3.7.). Doğu, batı ve güney tarafı kayadan oyma savunma hendeği ile çevrili, kuzeyi ise sarp kayalıktır. Balıklı göl çevresindeki külliye ile tarihi ticaret merkezi bu yamacın eteklerindeki düzlüğe yerleşmiştir. İbrahim Peygamberin ateşe atıldığına inanılan tepe üzerindedir. M.S.9. yy.'da yaptırılmış olup, üzerindeki sütunlar M.S.240-242 yıllarına aittir¹¹.

Şehri çevreleyen surların Harran Kapısı ve Bey Kapısına ait Mahmutoğlu Kulesi ile yer yer bazı duvar ve burç kalıntıları bulunmaktadır. Urfa şehir surlarının batıda; Sakıbın Kapısı, Su Kapısı, Batı Kapısı, kuzeybatıda; Samsat Kapısı, Saray Kapısı, doğuda; Bey Kapısı, Su Kapısı ve güneyde Harran Kapısı olarak sekiz kapısı vardır. Kalenin duvarlarında Selçuklular, Eyyübililer, Memlükler, Akkoyunlular ve Osmanlılar döneminde geçirdiği onarımlara ait kitabeler bulunmaktadır¹⁰. Kalenin kuzey, güney ve doğu cephesinde toplam beş adet kitabe bulunmaktadır.

Resim 3.7. Urfa Kalesi.

3.3.3.2. Dinsel yapılar

Urfa İlinin tarihi merkezinde bulunan, Hz. İbrahim'in doğduğu ve ateşe atıldığı bölgeyi içine alan Balıklıgöl ve çevresi, Hz.İbrahim'in doğum tarihi olan M.Ö.1263 yılından bu yana kutsal mekanlar olarak ziyaret edilmektedir¹⁵. Tarihi boyunca farklı devletlerin eline geçen kentin, bu bölgesi üç büyük din mensupları için kutsal sayılmış, ziyaret edilmiş ve büyük dini yapılar inşa edilmiştir.

Urfa'nın Müslümanların eline geçmesinden sonra bu bölgede; 8 cami ve mescid (Narınca Camisi, Sakıbiye Mescidi, Toktemur Mescidi, Hasan Padişah Camisi, Mevlid-i Halil Mescidi, Rızvaniye Camisi, Halil-ür Rahman Camisi ve Yeni Dergah Camisi), 6 medrese (Tahtamor, Sakıbiye, Rahimiye, Hasan Padişah, Rızvaniye, Halil-ür Rahman), 2 tekke (İbrahim Halil Tekkesi, Sakıbiye Tekkesi) ve 1 zaviye (Halil-ür Rahman Mevlevi Zaviyesi) yaptırılmıştır¹⁵(Resim 3.8.).

Resim 3.8. Hz.İbrahim'in Doğduğu Yer ve Yeni Dergah Camisi¹⁶.

İbrahim Peygamberin ve Nemrut'un kızı Zeliha'nın ateşe düştüğü yerde oluştuklarına inanılan Halil-ür Rahman ve Aynzeliha gölleri kent merkezinin

güneybatısında yer almaktadır (Resim 3.9.). Bu göllerin içinde yaşayan balıklar kutsal kabul edilmektedir.

Resim 3.9.Halil-ür Rahman Gölü¹⁶.

Halil-ür Rahman gölünün güney batısında bulunan Halil-ür Rahman Camisi, medrese, mezarlık ve Hz.İbrahim'in ateşe atıldığında düştüğü makamdan oluşan bir külliye¹⁰. Caminin güney doğu köşesine bitişik kare gövdeli kesme taş minarenin batı cephesindeki kitabede, Eyyübi Meliği Eşref Muzafferiddin Musa'nın emriyle 1211 yılında yaptırıldığı yazılıdır¹⁰. Halil-ür Rahman Camisi, 504-505 yıllarında Bizans İmparatorluğunun yardımcılarıyla yaptırılan Meryem Ana Kilisesinin yerine inşa edilmiştir¹⁵. Halil-ür Rahman Gölünün kuzey kenarındaki Rızvaniye Camii ile güneybatı köşesindeki Halil-ür Rahman Camisi ve Medresesi göl ile bütünlük kazanmış, şehrin simgesi haline gelmiştir.

Şehrin simgesi olan bölge ve tarihi kent merkezi için 1992 yılında Vali Ziyaeddin Akbulut tarafından “Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Koruma Canlandırma Projesi” hazırlattırılmıştır. Bu bölge gecekondular gibi aykırı yapılardan kısmen

kurtarılmış, bünyesinde otel, çarşı, kafeterya, lokanta, gösteri ve tanıtım merkezi bulunan Kent Platosu yapılmış, trafik yolu yeraltına alınmış, yeşil alan düzenlemesi ile kent mobilyaları planlanmış, otopark alanları düzenlenmiştir (Resim 3.10-11-12.).

Resim 3.10. Kent Platosu¹⁸.

Resim 3.11. Kent Platosu¹⁸.

Resim 3.12. Kent platosu.

Rızvaniye Cami, Halil-ür Rahman Gölünün kuzey kenarındadır. 1716 yılında Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Üç kubbeli ve dikdörtgen plana sahip cami, avlusunun üç tarafı medrese odaları ile çevrilidir. Nimetullah Cami, Hacı Yedigâr Cami, Bey Kapısı Cami, Su Meydanı Cami, Çakeri Cami ile Hekim Dede Mescidi, Tabakhane Mescidi, Mevlid-i Halil Mescidi kentteki dini

anıtsal yapılardan bazılarıdır¹³. Eyyüb Peygamber Mağarası ve kuyusu, kent merkezinin Eyyüb Peygamber semtinde yer almaktadır.

Ulu Cami, Urfa kent merkezindeki en eski camilerdendir. Yapım yılı tam olarak bilinmemekle birlikte Halep Ulu Cami ile plan benzerliklerinden dolayı 1170-1175 yılları arasında inşa edilmiş olduğu sanılmaktadır¹¹. “Kızıl Kilise” olarak da bilinen bir kilisenin üzerine inşa edilmiştir. Bu eski kilisenin avlu duvarları, bazı sütunları ve sütun başlıkları ile minare olarak kullanılan çan kulesi günümüzde de ayakta. İslam ordularının kenti ele geçirmesinden sonra kilise ile bağlantısı nedeniyle Mescid ül-Hamra ve Kızıl Mescid olarak da adlandırılmıştır¹³.

Urfa Kenti tarihin bazı dönemlerinde Hıristiyanlar için merkez olmuştur. Ancak kent merkezinde az sayıda kilise günümüze ulaşabilmiştir. Bu kiliselerden üçü camiye dönüştürülmüştür. Bu camiler Ulu Cami, Selahaddin Eyyübi Cami ve Fırfırlı Cami'dir. Selahaddin Eyyübi Camisi eski bir Ermeni Kilisesi olup, Halil-ür Rahman Gölü'nün kuzeyindedir. Camiye dönüştürülmeden önce uzun süre Elektrik Santrali olarak da işlevlendirilmiştir¹³.

Fırfırlı Cami de eski bir Ermeni Kilisesi olup, camiye dönüştürülmeden önce bir süre cezaevi olarak kullanılmış, 1956 yılında camiye dönüştürülmüştür¹³. Kent merkezinde bulunan Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi ise Ellisekiz Meydanının kuzeydoğusunda, IV.yy.'a ait bir kilise kalıntısı üzerine 1861 yılında inşa edilmiştir¹³. 1924 yılında Tekel İdaresinin kullanımına verilen kilise, restore edilerek

2002 yılından itibaren “Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi” olarak işlevlendirilmiştir.

3.3.3.3. Teknik ve ekonomik yapılar

Urfa'nın batısından doğup, Harran Ovasında Cllap Irmağı ile birleşen Karakoyun Deresi zerinde; Hızmalı Köprü, Millet Köprüsü, Justinian Su Kemerini, Samsat Köprüsü, Hacı Kamil Köprüsü, Beg Kapısı Köprüsü ve Demir Kapı Köprüsü yer almaktadır. Beyaz kesme taşlardan örülmüş olan Jstinian Su Kemerini, 525 yılında, sel baskınından şehri kurtarmak için İmparator Jstinian tarafından yaptırılmıřtır¹³.

Gümrük Hanı, Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman zamanında, 1562 yılında Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. İki katlı olan hanın avlusundan Halilr Rahman suyu geçmektedir. Üst katında terzihaneler, avlusunda çayhaneler bulunmaktadır¹³(Resim 3.13.)

Resim 3.13. Gümrük Hanı¹⁸.

Hacı Kamil Hanı, Mençek Hanı, Topçu Hanı, Bican Ağa Hanı, Millet Hanı ve Barutçu Hanları kent merkezindeki Osmanlı dönemine ait hanlardandır¹³.

Osmanlı döneminden kalan çarşılar Gümrük Hanı civarında yoğunluk göstermektedir. Kent merkezinde çok sayıda arasta bulunmaktadır. Bu arastalar birbirlerine eklenerek yapıldıklarından çarşı ya da pazar olarak adlandırılırlar. Tonoz ya da kubbeyle örtülü orta koridorun iki tarafına dizili dükkanlardan oluşmaktadır. Sipahi Pazarı, Pamukçu Pazarı, Kazancı Pazarı, Eski Kuyumcular Çarşısı 16. ve 18.yy.ları arasında yapıldıkları tahmin edilen arastalardır¹³.

3.3.3.4. Sivil mimari

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Helenistik dönemden başlayarak anıtsal özelliklere sahip bir taş mimari geleneği yaratmıştır. Bu geleneğin Roma, Hristiyan ve erken İslam dönemlerinde önemli örnekleri vardır¹⁹. Bu bölgede, İslami olarak kabul edilen biçimler Selçuk Atabeyleri, Eyyübililer, Memluklar zamanında ortaya çıkmış ve Haçlılar döneminde de kısa bir etkileşim meydana gelmiştir. Bu geniş bölgenin konut mimarisi Diyarbakır, Urfa, Mardin ve Gaziantep gibi büyük şehirlerde ayakta kalan evlerde görülmektedir¹⁹. Yerel üslup farkları bulunmakla birlikte bu şehirlerdeki konut mimarisinde ortak bir kavramsal çerçeve bulunmaktadır¹⁹.

Taş mimari geleneğinin yoğun olarak görüldüğü sivil mimari örneklerinin başında geleneksel Urfa evleri gelmektedir. Bu evler, iklimin, yörede hakim yapı malzemesi olan kalker taşının, geniş aile yaşam tarzının etkileri altında gelişerek

olgunlaşmıştır. İçe dönük, mahremiyete önem veren bu evler, geniş bir avlu etrafında dizilen yarı açık ve kapalı mekanlardan oluşan plan şemasına sahiptir. Büyük evlerde harem-selamlık bölümleri biçimindeki işlevsel ayırım bulunmaktadır²⁰. Evler dışa karşı gösterişsiz ancak içte pek çok bezeme ve süslemelere sahiptir.

Bugüne kadar özelliklerini kaybetmeden ulaşabilen konutlardan bazıları; Abdülkadir Hakkari Evi, Akçarlar Evi, Akyüzler Evi, Hacı Bekir Pabuçcu Evi ve Şahapzade Bakır Evidir¹³. Bu yapıların bazıları, yeni işlev vermek amacıyla restore edilmiş, bazıları da kullanıcıların hatalı müdahalelerine maruz kalarak günümüze kadar ulaşabilmiştir.

1898 ve 1903 yıllarında Urfa'da Rıdvaniye, Rahimiye, Sakıbiye, Rızaiyye, Süleymaniye, Maarif kütüphaneleri olmak üzere 8 kütüphanenin ismi bilinmektedir. Bugüne kadar ulaşabilen Rıdvaniye Kütüphanesi 1734 yılında Mahfizade Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Ulu Caminin doğusuna bitişik olan Eyyübi Medresesinden Miladi 1191 tarihli kitabesi kalmıştır¹⁰. Aynı yerde bugün görülen tek eyvanlı medrese, Eyyübiler devri medresesinin üzerine 1781 yılında Nakibzade Hacı İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır¹⁰.

Salnamelere göre, kentte 1883 yılında 14, 1886 yılında 18, 1904 yılında 11 medrese bulunmaktaydı. Bugüne ulaşabilen medrese sayısı ancak 3'dür. Rızvaniye Camisinin yanındaki medrese, 1727 yılında Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Halil-ür Rahman Medresesi, Camisi ile bitişik olarak inşa edilmiş olup, yapım yılı bilinmeyen yapının 1871 yılında onarıldığı bilinmektedir.

Kentte Osmanlı döneminden kalma 8 hamam bulunmaktadır¹³. Bunlar; Cıncıklı Hamamı, Vezir Hamamı, Şaban Hamamı, Velibey Hamamı, Eski Arasa Hamamı, Keçeciler Hamamı, Serçe Hamamı ve Sultan Hamamlarıdır. Eski Arasa Hamamı dışındakiler günümüzde işlevlerini sürdürmektedirler. Keçeciler Hamamı ise keçeciler tarafından keçe işlemekte kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1.AKKOYUNLU,Z. , *Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- 2.<http://www.wikipedia.org> (02.12.2008).
- 3.DİE İl Yıllığı, Ankara, 1995.
- 4.ANONİM, *Her Yönüyle Şanlıurfa 97 İl Yıllığı*, Şanlıurfa, 1997.
- 5.ANONİM, *Urfa 1973 İl Yıllığı*, Adana, 1973.
- 6.BÜYÜKBURÇ,U. , *Dünya Turizminin Odak Noktası; Şanlıurfa*, GAP Gezgini, **2005**, 1, 10-12.
- 7.Şanlıurfa Belediye Başkanlığı İmar Müdürlüğü Envanteri, 2008.
- 8.ÖREN,S.I., *Traditional Urfa Dwellings: An Investigation Of Part Of The Old Town Center*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ- Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 244s, 1996.
- 9.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Neolitik Çağ'ın ve Gap Turizminin Önemli İki Merkezi: Şanlıurfa ve Göbeklitaş*, GAP Gezgini, **2005**, 1, 22-26.
- 10.OYMAK,M., *Peygamberler Şehri Urfa ve Harran*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- 11.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Müze Kent ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa*, Şanlıurfa Valiliği, Ankara, 1997.
- 12.<http://www.gap.gov.tr> (05.12.2008).
- 13.MIZRAK, R., *Şanlıurfa Kültür Turizm Rehberi*, Şanlıurfa Valiliği il Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Şehir Kitaplığı Dizisi:1, Ankara, 2006.
- 14.<http://www.kenthaber.com> (11.12.2008).
- 15.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Şanlıurfa'da Canlanan Tarih*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, 11, Ankara, 1995.
- 16.<http://kenthaber.com> (11.12.2008).
- 17.<http://www.satboard.org> (11.12.2008).
- 18.<http://gizlicennetler.com> (11.12.2008).

19.KUBAN,D.,*Türk Hayat'lı Evi*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd.Şti., İstanbul, 1995.

20.FERSAN,N.,*Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması ile İlgili Bir Yöntem Araştırması*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,152s,1980.

4.URFA İLİ GELENEKSEL EV MİMARİSİ

4.1.GELENEKSEL URFA EVLERİNİN TASARIMINDA ETKEN OLAN FAKTÖRLER

Geleneksel Urfa Evlerinin tasarımında etken olan öncelikli faktörler; iklim, toprağa bağlı aile yapısı, mahremiyetin ön plana çıktığı sosyal hayat ve yörede yaygın bulunan taş malzemedir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi ile çevresel ve sosyal değerlere uyumlu, ideal plan şeması oluşmuştur.

4.1.1.İklim

Geleneksel Urfa evleri, sıcak ve kurak iklimin etkisi altında, evin odak noktasını oluşturan bir avlu etrafında dizilmiş, yarı açık ve kapalı mekanlardan oluşmuştur. Kış mevsiminin az yaşandığı İl'de, uzun ve yüksek sıcaklıkların yaşandığı yaz mevsimine uygun önlemler alınmıştır.

Evlerde yazlık ve kışlık kullanım bölümleri bulunmaktadır. Yazlık kullanıma ayrılan bölümler, kuzeye yönlendirilmiş ve genellikle hava akımından yararlanılabilmesi için iki katlı planlanmıştır. Kışlık kullanıma ayrılan bölümler, güneye yönlendirilmiş, kolay ısıtılabilmesi için genellikle zemin katta ve basık yükseklikte tutulmuştur.

Açık alanlar; sıcak gecelerde yatma işlevini üstlenen, gündüzlerde ise kışlık hazırlama gibi işlevlerin yerine getirildiği dam ve günlük işlerin büyük bölümünün yapıldığı avlulardır. Yılın büyük bir kısmında ev halkının yaşamının geçtiği avlular

oldukça geniş tutulmuş ve sıcak iklimin etkisini azaltmak için içlerinde su öğeleri planlanmıştır. Uzun süren sıcak mevsim nedeniyle yarı açık ve açık mekanlara daha fazla ihtiyaç doğmuş, kapalı alanlara daha az yer verilmiştir. Evlerin 2/3 sini açık ve yarı açık alanlar oluşturmuştur¹. Yarı açık alan olarak kullanılan eyvanlar, evlerde en fazla önem verilmiş mekanlar olmuş, yazlık ve kışlık kullanımlar için farklı yön ve katlarda planlanmışlardır. Yaz aylarında kullanılan eyvanlar kuzeye yönlendirilmiş ve büyük tutulmuşlardır. Kış aylarında kullanılan eyvanlar güneye yönlendirilmiş ve küçük tutulmuşlardır.

Bitişik nizamda planlanan evlerin, yüksek ve sağır zemin kat duvarları ile kabaltılar, sokakların yaz aylarında kısmen de olsa gölgelenmesini sağlamıştır. Sıcak iklim şartlarının etkisi altında dar ve gölgeli sokaklar, üstü kapalı Pazar alanları, çeşme ve su yolları İslam kentlerinin iklime bağlı önemli özellikleridir².

4.1.2.Sosyal Yapı

Urfa İlinde tarih boyunca süren aşiret geleneği ve feodal yapı evlerin bitişik nizamda ve yüksek duvarlarla çevrili inşa edilmelerine neden olmuştur. Halk kendini bu şekilde daha güvenli ve güçlü hissetmiştir¹.

Geleneksel Urfa evleri, ataerkil özelliğe sahip feodal ailenin yaşam tarzını yansıtmaktadır. Urfa İlinde geleneksel aile yapısı geniş ailedir. Geniş ailelerin yaşadığı bu evlerde, en az iki kuşaktan oluşan ve esas olarak baba tarafı akrabaları, baba, anne, evli oğullar ve aileleri ile evlenmemiş çocuklar yaşardı. Evlenen her erkek çocuk, avlu etrafında dizili bulunan odalara kendi ailesi ile birlikte

yerleşmekteydi. Aynı işten geçimini sağlayan baba ve oğulların odalarındaki boyut ve süslemeler, aralarındaki hiyerarşiyi yansıtmaktaydı. Evin büyük oğlunun, büyük odada oturması bunun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Mahremiyet kavramı, evlerin zaman zaman 5-6 m. yüksekliğe ulaşan duvarlarla çevrilmesine neden olmuştur. Evlerin dar sokağa bakan cephelerine pencere bırakılmamış, dışa çıkma yapan çardak odalarında karşı eve doğru değil, konsolun iki yanından pencere açılmıştır.

İslam dininin yoğun etkisi altındaki bölgede, kadının mahremiyetine verilen önem, evlerin bazılarında, harem-selamlık bölümü düzenlenmesine neden olmuştur. Gerek geleneksel, gerekse çağdaş toplumlarda dini inanışlar sisteminin, evin formunu, mekansal oluşumunu ve çevre düzenlemesini etkilediği belirlenmiştir³. Selamlık bölümü evin erkeklerinin ve erkek misafirlerin ağırlandığı bölüm iken, harem bölümü evin kadınları ile çocuklarının yaşam ve çalışma mekanlarıydı. Özellikle gelir seviyesi yüksek ailelerin evlerinde bu ayırım daha fazla görülmekteydi. Evlerde, toprağa bağlı ve aşiret geleneğinde yaşamın etkisiyle, çok sayıda misafir ağırlanması bu harem-selamlık ayırımı oluşumuna neden olmuştur. Ev halkının oturduğu evin esas bölümünü oluşturan harem bölümü selamlığa göre daha teşkilatlı ve büyük planlanmıştır. Selamlık, boyut olarak evin %25 lik bölümünü, harem bölümü %75 lik bölümünü oluşturmaktadır¹. Selamlık genellikle tek katlı planlanmış, iki katlı olanlarda harem bölümüne bakan pencere açılmamıştır.

Harem ve selamlık bölümleri arasındaki duvara, döner dolap sisteminin planlanması, sokak kapılarında kadın ve erkek misafirler için farklı tokmak bırakılması ve bugünkü kapı dübünlerinin işlevini gören “kim o takası” (küçük pencere) mahremiyet kavramının evlerde neden olduğu küçük ama etkili çözümlerdir. Evlerin biçimlenmesinde sosyo-kültürel etmenler belirleyici olup, diğer etmenler ise sadece değiştirici rol oynamaktadır³.

4.1.3.Yapı Malzemesi

Taş Malzeme: Geleneksel Urfa evlerinde, yörede yaygın olarak bulunan, işlenmesi kolay, halk arasında beyaz taş adı verilen kireç taş (küfeki taş) kullanılmıştır. Bu taş yörede “havara” denilmektedir⁴. Taşın yapı malzemesi olarak kullanımı doğal çevrenin gereğidir. Taş malzeme iklim şartları için izolasyon sağlamaktadır. Yöredeki taşların ocaktan çıkarıldığı süreçte işleme kolaylığına karşın, dış ortamda, hava ile teması sonrasında sertleşme ve yüksek dayanıklılık kazanma özelliği, evlerdeki bezeme ve süslemelere imkan tanımıştır. Bu uzmanlaşmış taş işçiliği sonucunda, evler birer sanat eseri değeri kazanarak özgünleşmiştir (Resim 4.1.).

Resim 4.1. Kör Taka ve Kuş Takası⁸.

Taş üzeri işlenmiş çeşitli bitkisel motifler, rozetler, mukarnaslar, yıldızların avlu cephelerinde bulunması Urfa'ya hasır⁴. Cephede yer alan üst pencereler (havalandırma takaları) bile taş oyma kafesli yapılmıştır.

Ahşap Malzeme: Taştan sonra en fazla kullanılan malzeme ahşaptır. Avlu ve odaların kapı kanatları, pencere kepenk ve söveleri, tavanlar ve baş odaların duvarlarında kullanılmıştır. Bazı oda kapı ve kanatlarında, oyma tekniği ile işlenmiş bitki motifleri bulunmaktadır⁴ (Resim 4.2.). Bazı evlerde pencere, gezenek takaları önünde kafes olarak, çıkma ile konsollar arasında hatıl olarak ahşap malzeme kullanılmıştır⁴.

Resim 4.2. Baş Oda Kapısı- Pencere Kepengi⁸.

Metal Malzeme: Döğme demir; pencere, merdiven, gezenek korkulukları ile kapı tokmakları evlerde kullanılan metal malzemeleri oluşturmaktadır. Kapı tokmakları tunçtan döküm olarak da yapılmaktadır. Bazı evlerde çatı örtüsü olarak “tutya” denilen çinko levhalar ile avlu kapılarında, çinko ve saç kaplama malzemeleri kullanılmaktadır⁴.

4.2.PLAN ÖZELLİKLERİ

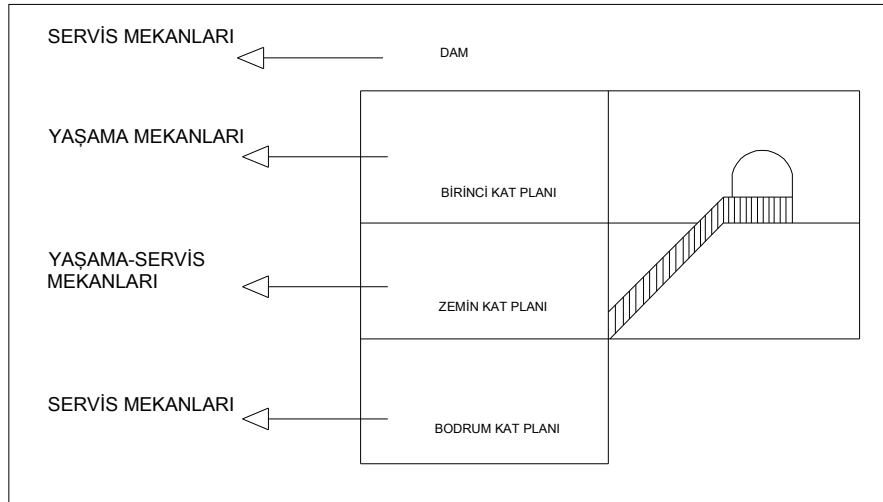
1990 yılında hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı Raporuna göre geleneksel Urfa evlerinin kat adedi en fazla iki olup, maksimum kat yüksekliği 7.50 m.dir⁵. Geleneksel Urfa evleri bir iç avlu etrafına dizilmiş mekanlardan oluşmuş ve genellikle iki katlı planlanmıştır. Zemin katta günlük yaşam ve servis mekanları, birinci katta yaşam mekanları bulunmaktadır. Zeminden yarım kat aşağıda ya da yarım kat yukarıda planlanmış mekanlar da görülmektedir.

4.2.1.Katların Kullanım Özellikleri

Her evin zemin katında etrafı kapalı mekanlarla ya da sokak cephesi yüksek duvarlarla çevrili en az bir avlu bulunmaktadır. Harem ve selamlık bölümü bulunan evlerde, iki bölüme ait ayrı avlular bulunmaktadır. Bazı evlerde iki bölüm arasında kapı arası ile bağlantı sağlanmıştır. Selamlık bölümünde; selamlık avlusu, develik, hela, oda ya da eyvanlar, harem bölümünde; harem avlusu, avlu etrafında servis mekanları olan, mutfak (tandırılık), ahır (develik), hamam, hela, kilerler (zerzembe) ile günlük yaşamın geçtiği, eyvan ve odalar bulunur. Bu mekanlar, avlu ile aynı kotta planlandığı gibi, bazı evlerde kış odaları ve eyvan yarım kat yukarıda bulunmaktadır. Genellikle kilerler sıcak günlerde yiyeceklerin serin tutulabilmesi amacıyla zeminden yarım kat aşağıda planlanmışlardır. Zemin katta bulunan oda ve eyvanlar genellikle kış aylarında günlük yaşamda kullanılmaktadır. Daha basık ve daha sade mekanlardır.

Zemin kattan birinci kata çıkan merdivenler “gezenek” adı verilen açık teraslara açılmaktadır. Bu gezenekler ile birinci katta bulunan yaşam mekanları olan oda ve eyvanlara ulaşılmaktadır. Birinci katta bulunan oda ve eyvanlar genellikle uzun süren yaz aylarında kullanım için planlanmıştır. Birinci katta yaşam mekanı olarak planlanan mekanlar zemin kattakilere göre daha büyük ve daha özenli süslemelere sahiptir. Birinci katta bulunan odalar arasında evdeki en süslemeli ve genellikle sokağa çıkması bulunan baş oda (köşk oda) bulunmaktadır.

Geleneksel Urfa evlerinde, birinci katın üzerindeki toprak damlar da mekan özelliği kazanmıştır. Damlar, sıcak gecelerinde yaşama mekanına dönüşerek yatma işlevi için, gündüzlerinde ise servis mekanına dönüşerek kışlık hazırlanması, salça yapımı, sebze kurutulması için kullanılmaktadır. Nişan, düğün, taziye gibi özel günlerde seyir mekanı olarak insanların toplandığı alanlar haline gelmektedir¹ (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Katlara Göre Mekanların Kullanım Amacı.

Harem ve selamlık bölümlerinden oluşan geleneksel Urfa evlerinden biri de Şahap Bakır Evi'dir. İki katlı evde, her katta harem ve selamlık bölümlerine ait mekanlar bulunmaktadır (Şekil 4.2.). Bu ev, geleneksel Urfa evlerinin bütün mekan özelliklerine sahip örneklerinden biridir (Şekil 4.3-4.).

ZEMİN KATTA BULUNAN MEKANLAR	
SELAMLIK BÖLÜMÜ	HAREM BÖLÜMÜ
Avlu	Kapı Aralığı
Hela	Avlu
Develik	Zerzembe
Merdiven	Merdiven
BİRİNCİ KATTA BULUNAN MEKANLAR	
SELAMLIK BÖLÜMÜ	HAREM BÖLÜMÜ
3 Oda	Gezenek
	2 Eyvan
	5 Oda
	Mutfak
	Hamam
	Sandık Odası
	Depo

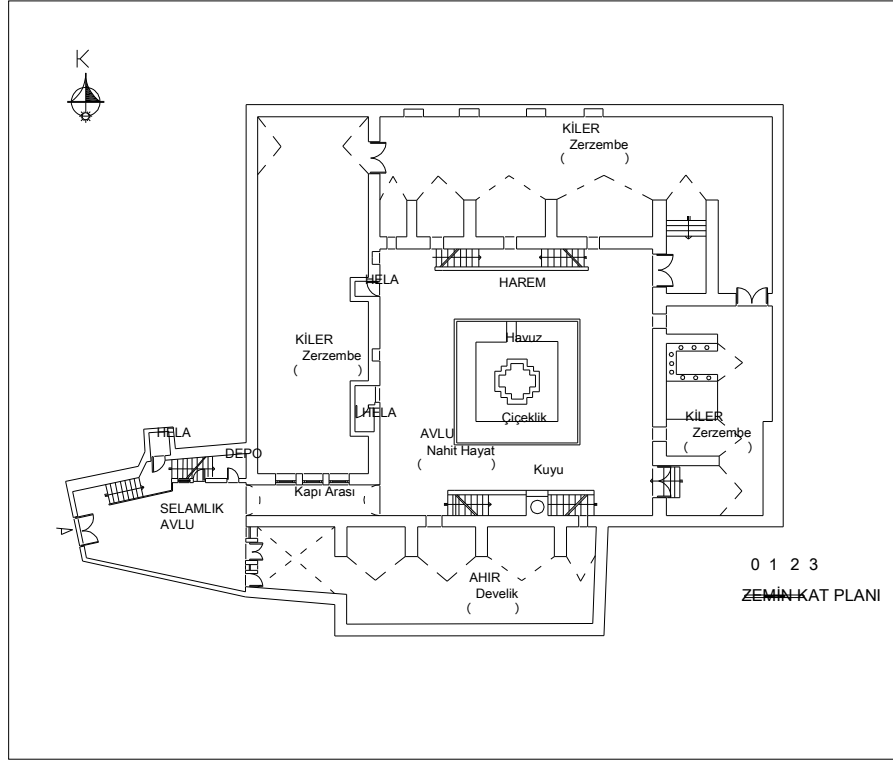
Şekil 4.2. Şahap Bakır Evi Harem ve Selamlık Bölümü Mekanları.

4.2.2.Kat Planlarını Oluşturan Ana Mekanlar

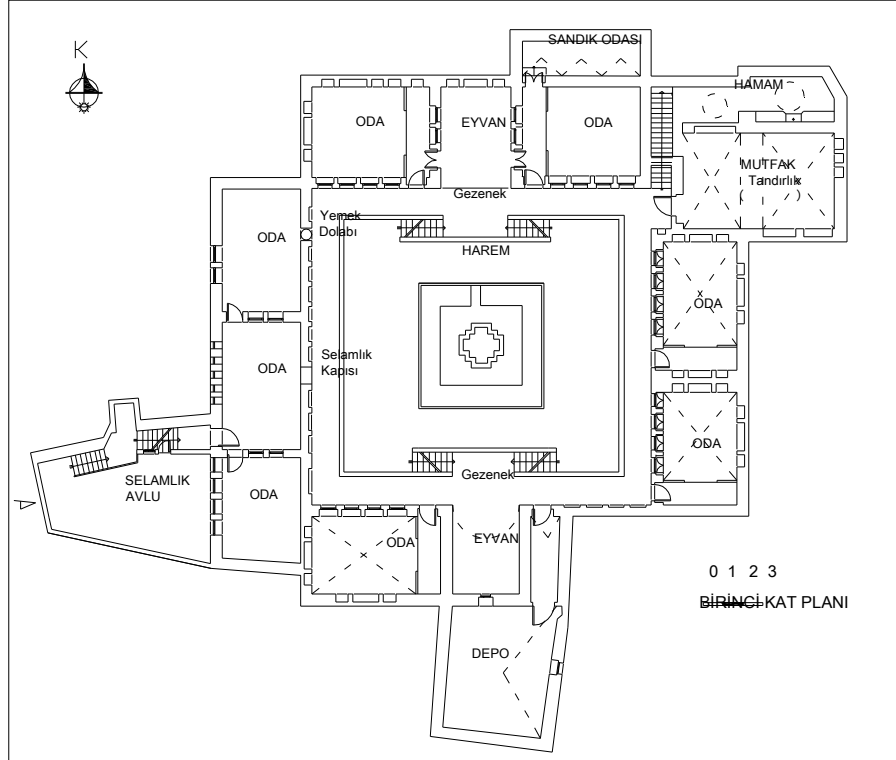
Geleneksel Urfa Evlerindeki ana mekanlar; açık mekanlar, yarı açık ve kapalı mekanlar olarak gruplandırılabilir. Açık mekanlar zemin kattaki avlu ve birinci kat üzerindeki damdır. Yarı açık mekanlar zemin ve birinci katta bulunan eyvanlardır. Kapalı mekanlar iki katta da bulunan yaşam ve servis mekanlarıdır.

4.2.2.1.Kapalı mekanlar

Kapalı mekanlardan yaşama amaçlı kullanılanlar odalardır. Servis amaçlı kullanılanlar; tandırlık (mutfak), zerzembe (kiler), hamam, develik, heladır.

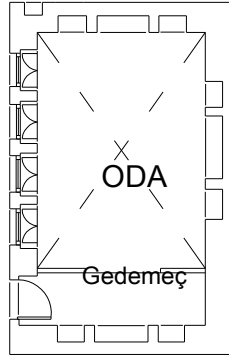
Şekil 4.3. Şahap Bakır Evi Zemin Kat Planı⁴.

Şekil 4.4. Şahap Bakır Evi Birinci Kat Planı⁴.

Oda: Oturma, yemek yeme, çalışma ve uyuma gibi tüm yaşama eylemlerinin yapıldığı mekanlardır. Kare ya da dikdörtgen planlı ve yüksek tavanlıdır. Bundan dolayı, bazı evlerde duvarda havalandırma ve aydınlatma amaçlı iki sıra pencere bulunmaktadır. Evlerde bulunan odaların sayısı, parsel büyüklüğüne, dolayısıyla ev sahibinin gelir seviyesine göre değişmektedir. Evlerdeki odaların boyutları ve iç düzenlemeleri arasında büyük farklılıklar yoktur. Ancak “baş oda”, “çardak odası” olarak adlandırılan misafir odalarının boyut ve süslemeleri daha zengindir. Bazı evlerde bu odalar konsollar ile sokağa çıkma yapmaktadır. Odalarda her aile için aynı düzenleme bulunur ve yatma, yemek yeme, oturma, gerektiğinde yıkanma eylemi gerçekleşmektedir¹.

Odaya giriş, odanın uzun kenarındandır. Odanın girişinde, dar kenar boyunca uzanan, odadan daha düşük kotta bulunan, ayakkabıların çıkarıldığı “gedemeç” adı verilen bölüm bulunur (Şekil 4.5.). Bu bölüm; ayakkabı çıkarma, gerektiğinde yıkanma ile servis amacıyla kullanılmaktadır ve duvarında nişler bulunmaktadır. Gedemeç bölümünden, daha üst kottaki odanın oturma mekanına geçilmektedir. Bazı evlerde bu iki bölüm arasında ahşap korkuluk bulunmaktadır. Odaların içinde, “camhane” adı verilen, dolap olarak kullanılan nişler yer almaktadır (Resim 4.3.). Oda zeminleri düzgün kesme taş döşelidir ve tavanlar genellikle çapraz tonoz çatı örtülüdür. Misafirlerin ağırlandığı baş odalarda, farklı tavan tipleri görülmektedir. Zemin katta yer alan odalar avluya, üst katta yer alan odalar hem avluya hem de sokağa, kemerli ve demir parmaklı pencerelerle açılmaktadır. Oda duvarlarının bir ya da birkaçında ortada, kemerli, geniş ve yüksek, yanlarda daha dar ve alçak nişler yer almaktadır⁴.

Şekil 4.5. Şahap Bakır Evi Oda Planı.

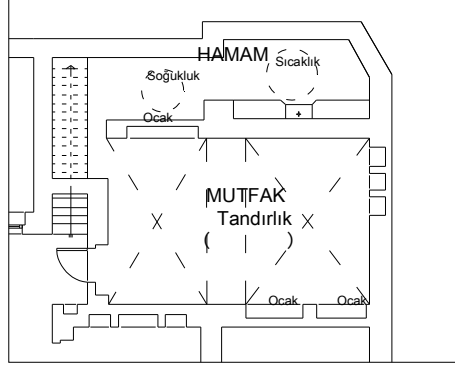

Resim 4.3. Oda İçinden Görünüş.

Tandırılık (Mutfak): Tandırılık adı verilen mutfak evlerin harem bölümünde yer almaktadır. Günlük yemeklerin ve kışlık yiyeceklerin hazırlandığı bu mekan, avluya açılmaktadır. Avlu cephesi genellikle kemerlidir ve örtüsü çapraz tonozdur. Ev halkının kalabalık olması ve bu evlerde çok sayıda misafir ağırlanması, yemeklerin hazırlandığı bu mekanın birçok bölmeli ve geniş planlanmasına neden olmuştur. Tandırılığın içinde kazanların oturtulabileceği büyüklükte, yerden yaklaşık 20 cm. yükseklikte birden fazla taştan ocak ile duvarlarında eşya ve malzemelerin konulacağı nişler bulunmaktadır (Şekil 4.6.). Bu ocaklar damdaki tek bacaya bağlanmaktadır. Tandırılıkta, günlük yemek yapımı, kışlık hazırlığı ve gerektiğinde çamaşır yıkama eylemi gerçekleştirilmektedir.

Hamam: Temizlik ihtiyacının mahalle hamamlarında giderilmesi geleneği nedeniyle, geleneksel Urfa evlerinin içinde hamam planlanan evlerin sayısı oldukça azdır. Genellikle zengin ailelere ait evlerde ve harem bölümünde yer almaktadır. Bazı evlerde odalara açılan gusülhaneler bulunmaktadır. Hamam bulunan evlerde ise mutfak ile bitişik planlanmış ve aynı bacayı kullanan hamam örnekleri

görülmektedir⁴ (Şekil 4.6.). Genellikle hamamlar, sıcaklık ve soğukluk olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Hamamlarda ailenin yıkanma eylemi gerçekleşmektedir.

Şekil 4.6. Şahap Bakır Evi Mutfak ve Hamamı.

Kiler (Zerzembe): Kışlık yiyeceklerin ve yakacakların depolandığı bu mekan, genellikle dikdörtgen planlı, tonoz çatı örtülü, avlu kotundan alt kotlarda planlanmaktadır. Evlerin tandırlığının da bulunduğu harem bölümünde ve avlu ile bağlantılı bulunmaktadırlar. Böylece yiyeceklerin serin tutulmaları sağlanmıştır. Günlük yemeklerin yapıldığı mutfaklar kadar kilerler de ev sahibinin gelir seviyesine bağlı olarak büyümektedir. Günlük yemekler ve saklanan yiyecekler küplerde ya da kuyu oyuklarında saklanmaktadır. Kilerlerde, mevsimlik gıdaların ve kışlık yakacakların saklanma eylemi gerçekleşmektedir.

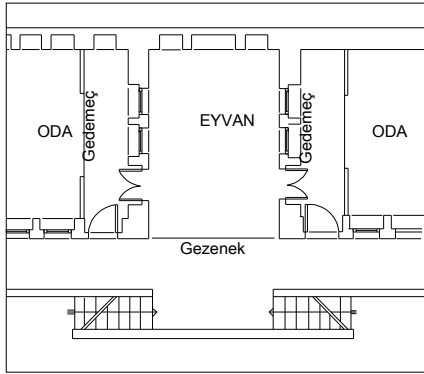
Develik: Hayvan barınağı olarak kullanılan bu mekan, genellikle dikdörtgen planlı ve çapraz örtülü olup, evin en büyük mekanlarından biridir. Genellikle evlerin sokakla direk bağlantılı, erkeklerin ve erkek misafirlerin kullandığı selamlık bölümünde yer almaktadır. Duvarlarında hayvan bağlama ve yem verme nişleri

bulunan karanlık mekanlardır⁶. Ev sahiplerinin ve misafirlerinin hayvanlarının barınma eylemi gerçekleştirilmektedir.

Hela: Helalar bazı evlerde harem ve selamlık avlularında, bazı evlerde ise giriş kapısının yakınında ya da kapı arası denem mekanda planlanmaktadır. Avluda yer alan helalar, merdiven altında ya da avlunun herhangi bir köşesinde bulunur. Zemin kat dışında, üst katlarda da hela planlanmış evler de bulunmaktadır.

4.2.2.2.Yarı açık mekanlar

Eyvan: Geleneksel Urfa evlerinde odalar arası bağlantıyı sağlayan, yan ve arka cephesi kapalı, ön cephesi açık mekanlardır. Avluya bakan cephesi kemerli, dikdörtgen planlı, üzeri tonoz örtülü ya da düz tavanlıdır. Eyvanlar ebatları ve süslemeleri ile cephenin karakteristiğini oluştururlar (Resim 4.4.).

Şekil 4.7.Şahap Bakır Evi Birinci Kat Eyvanı.

Resim 4.4. Birinci Kat Eyvanının Avludan Görünüşü.

Birden fazla eyvanı bulunan ve her iki katta da eyvan planlanmış evler mevcuttur. Zemin katta planlanan eyvanlar, avlu kotundan yarım kat yüksekte

planlanmaktadır. Üst katta yer alan eyvanlar ise, önünde bulunan, merdivenlerden çıkıldığında odalarla bağlantıyı sağlayan, “gezenek” denen mekandan bir basamak ile ayrılmaktadır⁴ (Şekil 4.7.).

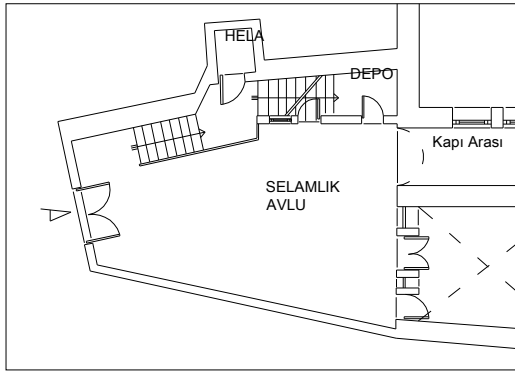
Evlerde, kuzeye yönlendirilmiş yaz eyvanları olduğu gibi güneye yönlendirilmiş kış eyvanları da bulunmaktadır. Kışlık eyvanların kullanım süreleri yazlıklara göre az olduğundan, ebatları yazlık eyvanlara göre daha küçüktür. Bazı evlerde, iki yanı taş şekilli yazlık eyvanın arka duvarındaki nişe hava akımı sağlayan ve yazın serinlik veren damla bağlantılı baca şeklinde hava kanalı açılmakta, bu kanal dam üzerinde mihrap taşını andıran nişli rüzgarlıkla son bulmaktadır¹.

Eyvanlarda; oturma, yatma, yemek yeme, yaz aylarında misafir ağırlama, odalara dağılım, özel günlerde toplu ibadet etme, sonbaharda imece usulü kışlık hazırlanması eylemleri gerçekleştirilmektedir¹.

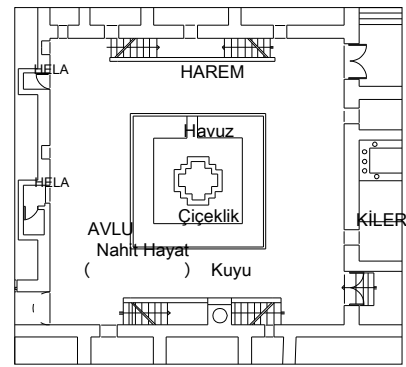
4.2.2.3. Açık mekanlar

Avlu: Geleneksel Urfa evlerinin, işlevsel ve biçimsel açıdan merkezini oluşturur. Dikdörtgen, kare ya da yamuk planlı olup, zemini “nahit” adı verilen düzgün kesme taşla kaplı olduğundan “Nahit hayat” olarak da adlandırılır. Selamlık ve harem bölümünde iki ayrı avlu bulunduğu gibi, üç avlulu evler de bulunmaktadır (Şekil 4.8-9.). Bu mekanın ortasında taştan su havuzu ile birkaç ağacın bulunduğu çiçeklik mutlaka bulunur. Avlunun çevresinde, oda duvarlarında bulunan dikdörtgen nişlerde ahşaptan “kuş takası” olarak anılan kuş evleri bulunmaktadır. Üst kata çıkan merdivenler, servis odaları, avlunun kuzeyinde yer alan eyvan, kış odaları avluyu

çevrelemektedir. Havuz, kuyu, çiçeklik, cürun avlunun temel öğeleridir (Şekil 4.8-9.). Sokak kapısı ile avlu, “kapı arası” adı verilen, kare veya dikdörtgen planlı, üzeri çapraz ya da sivri tonoz örtülü bir mekanla bağlanır bu şekilde kapı açıldığında avlunun içinin sokaktan görülmesi engellenmektedir. Avlularda, oturma, çocukların oyun oynaması, kışlık hazırlanması, düğün, nişan, kına gecesi gibi eğlencelerde toplanma eylemi gerçekleştirilmektedir¹.

Şekil 4.8.Şahap Bakır Evi-Selamlık Avlusu.

Şekil 4.9.Şahap Bakır Evi-Harem Avlusu.

Dam: Geleneksel Urfa evlerinde çatı örtüsü olan düz toprak damlar, avludan sonra en büyük açık alanlardır. Damlarda, sıcak gecelerde, yatma işlevi için, “taht” adı verilen dört direkli, yerden 80-100 cm. yükseklikte korkuluklu karyola bulunmaktadır. Bazı damlarda, döşekler için özel odalar ve geceleri kullanmak için helalar planlanmıştır. Damlarda, sıcak gecelerde yatma eylemi dışında, oturma, kışlık kurutma, nişan, düğün gibi özel günlerde toplanma ve özellikle kadınlar için evler arasında sokağa çıkmadan geçiş eylemleri gerçekleştirilmektedir¹.

4.3.YAPIM TEKNOLOJİSİ VE MALZEME

Geleneksel Urfa evlerinde duvarlar, sıcak ve soğuğa karşı izolasyon sağlamak amacıyla kalın ve yüksek inşa edilmiştir. Duvarlar, taşıyıcı ve bölücü duvarlar olarak iki şekilde görülmektedir⁷. Taşıyıcı duvarlar, her iki yüzde 15 cm. kalınlıkta kesme taş “nahit” ve aralarında 30-40 cm.lik boşluk moloz taş ”hampara” ile doldurularak oluşturulmaktadır³. Ortası moloz, dışı kesme taş duvar yapımı Roma mimarisinden kalmıştır ve bu teknik Anadolu’da Hıristiyan çağında yaygındır². Duvar kalınlıkları 60-70 cm. arasında değişmektedir. Taş duvar örgüsündeki bir dizi taşın ölçüsüne “kor” denilmektedir. Bölücü duvarlar, “mısafat taşı” adı verilen kesme taşlardan 15 cm. kalınlıkta geniş mekanların bölünmesi için kullanılmaktadır. Taşıyıcı özelliği bulunmamaktadır. Taşlar arasında bağlayıcı harç olarak, küfeki taşı tozu, kireç ve su karışımından elde edilen “kül kireç” denilen harç kullanılmaktadır. Duvarların üzeri sıvasızdır. Sadece odaların içi ve tavanı kendir sıvalıdır. Bu sıva, kendir lifi, kireç, kül ve su karışımından elde edilmektedir⁴.

Taş boyutları ile 25 cm.den fazla çıkma yapılamadığından parçalar kaydırılarak çıkmalar yapılmıştır. Bu sistemle yapılan çıkmalarla konsollar oluşturulmuştur (Resim 4.5.).

Resim 4.5. Düz Çıkma Altı Konsolu.

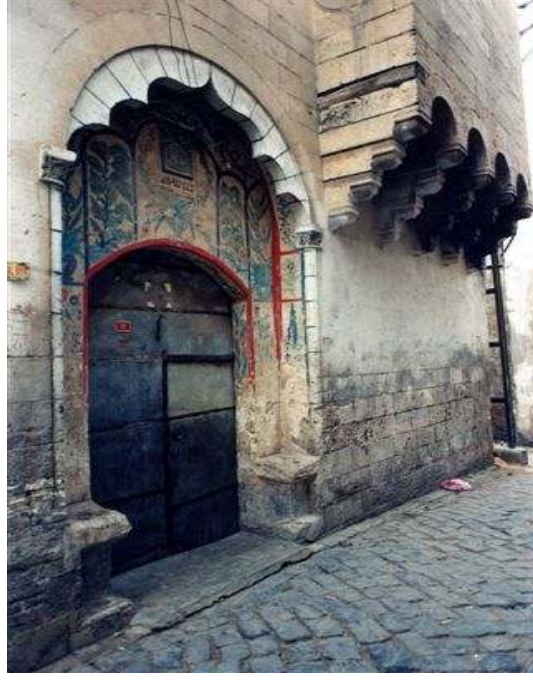
Zemin kaplamaları “nahit” olarak adlandırılan kesme taştan yapılmaktadır. Taşların ebatları, 25-35 cm. genişlik, 35-65 cm. uzunluk ve 5-8 cm. kalınlık arasında değişmektedir⁷.

Büyük açıklıklar parçalı malzemeler ile düz olarak geçilemediğinden, cephelerde kemerler, örtü olarak da beşik ve çapraz tonozlar kullanılmıştır. Mekanların tavanları beşik ya da çapraz tonozlu olduğu gibi bazı evlerde ahşap düz tavanlarda bulunmaktadır. Oda ve eyvanların cepheleri ile kapı ve pencere üzerleri kemerlidir⁴.

Geleneksel Urfa evlerinde yaygın olarak kullanılan çatı örtüsü düz toprak damdır. Damlar sıkıştırılmış kille örtülmekte ve “loğ” adı verilen taş merdanelerle dış etkilere karşı sık sık loğlanmaktadır⁴. Eski evlerden bir kısmının çatısı, “tutya” denilen çinko levhalarla ya da alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

4.4. MİMARİ ELEMANLAR

Avlu kapıları, genellikle dikdörtgen ve kare planlı, üzeri sivri ve çapraz tonozlu, kapı arası denilen bir mekana açılmaktadır. Ahşap malzemedan yapılan kapıların dış yüzü saç veya çinko kaplanmaktadır. Kapılar evin büyüklüğü ile orantılı olarak büyük ve süslemelidir. Büyük evlerin kapıları kemerli bir niş içerisinde ve kapılar genellikle basık kemerlidir (Resim 4.6.). Girişteki nişin iki yanında “binek taşı” ya da “soluk taşı” olarak adlandırılan taşlar bulunmaktadır. Bu kapılar tek ve çift kanatlı olabilmektedir.

Resim 4.6. Avlu Kapısı.

Kapıların üzerinde, kapı genişliğinde, genellikle mukarnaslı korniş, korniş ile kapı arasında kitabe ve rozetler bulunmaktadır⁴. Bazı evlerde, gelenlerin görülmesi için “gezenek takası” adı verilen küçük pencereler görülmektedir. Büyük tek kanatlı ya da iki kanatlı kapılarda, “enik” denilen küçük kemerli ikinci bir kanat bulunmaktadır. Büyük kanatlar büyük hayvan ve eşyaların girişinde, enikli kanatta insanların günlük girişlerinde kullanılmaktadır⁴.

Kapı tokmakları, avlu kapılarının üzerinde bulunan, “kapı dögeceği” olarak adlandırılmaktadır. Kapılarda gelenin sesini duyurması için kullanılan tokmaklar, demir ya da pirinçten dökme yapılabildiği gibi, döğme demirden de yapılmaktadır. Döküm kapı tokmaklarının en çok görüleni hanım eli biçiminde olanıdır (Resim 4.7.). İşlevsel bir eleman olmasının dışında, kapı tokmakları yörenin ve devrinin estetik değerlerini yansıtmaktadır.

Resim 4.7. Kapı Tokmağı⁸.

Oda kapıları, tek ya da çift kanatlı ve basık kemerlidir. Sade kapılar olduğu gibi zengin ailelerin evlerinde oyma ahşap kapılar da bulunmaktadır.

Pencereler, zemin kattakiler sadece avluya, birinci kattakiler bazı kısıtlamalar ile hem sokağa, hem de avluya açılmaktadırlar. Eyvanın yanındaki odalarda, avluya ve eyvana açılan pencereler bulunmaktadır. Odalarda üçerli veya dörderli diziler halinde planlanmışlardır. Pencereler duvarların dış yüzeyine yakın yerleştirilerek, oda içinde alan kazanılmıştır. Oran olarak 1/2, 1/2,5, 1/3 kullanılan pencereler, basık kemerli olarak, 70-80 cm. genişliktedir. Cam boyutları kayıtlarla küçültülmüş, dışarıdan demir parmaklık kullanılmıştır⁴.

Pencereler, evlerde alt ve üst olarak iki şekilde bulunmaktadır. Alt pencereler evin aydınlatılması, üst pencereler havalandırılması için planlanmıştır. Bölgede pencerelere “taka” adı verilmektedir. Alt pencereler düz atkılı ya da çoğunlukla kemerlidir. Sokağa bakan pencerelerin dış yüzü ahşap kepenkli ve demir parmaklıdır.

Resim 4.8. Ahşap Pencere Kepenkleri.

Pencereler de pek çok mimari eleman gibi, ev sahibinin zenginliği ile bağlantılı olarak zenginleşmektedir. Bazı odaların pencereleri ahşap bezemeli kepenklidir (Resim 4.8.).

Resim 4.9. Alt ve Üst Pencereler.

Üst pencereler odaların avluya bakan cephelerinde alt pencerelerin üzerinde dizi olarak yer almaktadır (Resim 4.9.). Bu pencerelere havalandırma takası denilmektedir. Havalandırma takaları, madalyon biçimli, kare, altıgen, sekizgen, dairesel, baklava veya yıldız şeklinde olabilmektedir⁴. Dizi halinde bulunan takalar arasında kör bırakılarak, sadece estetik amaçlı tekrarlananlar bulunmaktadır.

Genellikle havalandırma takalarının veya gezenek konsollarının arasında, kuşların yuva yapması için küçük nişler şeklinde kuş takaları bulunmaktadır.

Çörtenler, düz dam bulunan evlerde, yağmur sularının avluya akması için sokak cephelerinde bulunmaktadır.

Bacalar, tandırılıkta yer alan birden fazla ocak tek bacaya bağlanmaktadır. Kesme taştan, kare planlı yapılan bacaların tepeleri piramit taşla kapatılmaktadır.

Kemerler, geleneksel Urfa evlerinde farklı yerlerde ve farklı şekillerde görülmektedir. Genellikle eyvan, kapı, pencere, servis mekanları, revak ve nişlerde bulunan kemerler sekiz tiptir⁴. Yuvarlak, basık, yarım, sivri, atnalı, kaş, atnalı kaş, üç dilimli kemer tipleri bazen taşıyıcı olarak bazen de süsleme amaçlı kullanılmaktadır (Resim 4.10.).

Resim 4.10. Kara Çizmeciler Evi-Farklı Kemer Çeşitleri.

Merdivenler, avlunun değişmez öğelerinden biridir. Genellikle profil taşlardan yapılmışlardır. Farklı şekilleri bulunan profil taş basamaklar, bir kenarları duvara gömülerek, üst üste getirilmekte, alt ve üstte döşemeye oturtulmaktadır⁴. Genişlikleri 80-110 cm. arasında değişmektedir. Basamak rıhtları yüksek planlanmaktadır. Yığma teknikle yapılan örnekler de bulunmaktadır. Avluya gelen alt basamakların altı genellikle ölü alan olarak bırakılmamış, kuş takası, niş, hela, kuyu ya da kilere geçiş alanı olarak kullanılmıştır⁴.

Korkuluklar, merdivenler, gezenek ve teraslarda bulunmaktadır. Genellikle merdivenlerde döğme demir, gezenek ve teraslarda taş korkuluklar görölmektedir (Resim 4.11.). Taş korkuluklarda, lokmalı, zigzag, dilimli, boğumlu, kum saati şekilleri daha fazla görölmektedir. Demir korkuluğa bölgede “demir cağa” denilmektedir⁴.

Resim 4.11. Taş ve Demir Korkuluk.

Havuzlar, hakim sıcak iklim etkisindeki evlerde, yaşamın odağı olan avlunun değişmez parçasıdır. Her evde mutlaka bulunmaktadır. Genellikle avlunun ortasında, kare, dikdörtgen, elips, dilimli, sekizgen şeklinde planlanmıştır (Resim 4.12.).

Resim 4.12. Gülizar Konuk Evi-Havuz.

Kuyular, avlunun ortasında, kenarında, duvarda ya da duvardaki bir nişte planlanmıştır.

Çeşmeler, genellikle zemin katlarda, kapı arasının avluya bağlandığı yere yakın, üst katlarda yazlık kullanıma ait yerlerde planlanmıştır. Genellikle çeşmeler, üstte taştan oyma su haznesi, ortada sabun koyma yeri ve altında “curun” adı verilen oyma su yalağından oluşmaktadır⁴ (Resim 4.13.).

Resim 4.13. Gülizar Konuk Evi-Taş Çeşme.

Konsollar, çıkmaların ve gezeneklerin altında yer almaktadırlar (Resim 4.14.). Taşların birbiri üzerinde kaydırılması ile istenilen genişliğe ulaşılmaktadır. Bazı evlerde konsollardaki taşların uçları kabarıklı, diğerlerinin üzeri ise profillidir. Yan yana sıralanan taş konsolları arası 60-70 cm. kadardır ve üstte genellikle kemerlerle birbirine bağlanmaktadır⁴. Bu şekilde çıkmanın ağırlığı konsollardaki basamaklara verilmektedir. Evlerin birinci katında bulunan baş odaların, sokağa düz ve gönyeli çıkmalarında taşıyıcı konsollar görülmektedir.

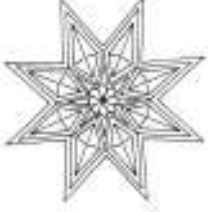

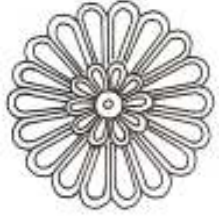
Resim 4.14. Gezenek Altı Konsolu⁸.

4.5. SÜSLEMELER

Ahşap Süslemeler, geleneksel Urfa evlerinde az rastlanan saçaklarda, kapı ve pencerelerde görülmektedir. Sadece kırma çatı, alaturka kiremit ve çinko levha ile örtülü az sayıda bulunan evin çatısında saçak planlanmış ve saçak altında bitkisel

motifli sarkan süslemeler kullanılmıştır. Kapı ve pencerelerdeki ahşap süslemeler, özellikle baş odalarda sık olarak görülmektedir.

Taş Süslemeler, taş malzemenin işleme kolaylığı sayesinde, geleneksel Urfa evlerinde yaygın olarak görülmekte ve ev sahibinin gelir seviyesine göre zenginleşmektedir. Taş süsleme olarak, kornişler, rozetler, rozaslar, kabaralar, madalyon ya da daire çerçeveli bitki motifleri, çerçeveli ve çerçevesiz bitki motifleri görülmektedir⁴ (Şekil 4.9.). Eyvan kemerlerinin iç kenarlarında dış şeklinde, yörede “sakallı kemer” adı verilen palmet motifleri bulunmaktadır. Ayrıca, bazı kemerlerin ortasından sarkan zengin palmet kompozisyonları, yörede “şebekeli oyma” olarak adlandırılmakta ve sık görülmektedir⁴ (Resim 4.15.).

			
Madalyon Çerçeveli Bitki Motifleri	Rozet	Daire Çerçeveli Bitki Motifleri	Rozas

Şekil 4.10. Evlerde Görülen Taş Süsleme Desenlerinden Bazıları⁴.

Resim 4.15. Şebekeli Oyma⁸.

Ahşap ve taş süslemelerin yanı sıra, geleneksel Urfa evlerinden bazılarında kare, dikdörtgen, elips ve daire şeklinde, bağdadi tekniğinde yapılmış tekne tavanlarda kalem işi bitkisel motifli süslemeler görülmektedir. Bugünkü adıyla Pınarbaşı Konağında mavi renkli kalem işi süslemeler halen korunmaktadır (Resim 4.16.).

Resim 4.16. Mavi Kalem İşlemeli Tekne Tavan.

KAYNAKLAR

- 1.BARAN,M., *Halkbilimi Bağlamında Anadolu-Türk Konutunun Mekansal Oluşumu*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 197s, 1999.
- 2.KUBAN,D., *Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1982.
- 3.RAPOPORT,A., *House Form And Culture*, Englewood Cliffs, N.J., USA, 1969.
- 4.AKKOYUNLU,Z., *Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- 5.HAZAN,Y., *Şanlıurfa Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu*, 1990.
- 6.ALPER,M., *Urfa'nın Mekansal Yapısı, Türk İslam Mimarisindeki Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, İTÜ-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1987.
- 7.ÖREN,S.I., *Traditional Urfa Dwellings: An Investigation Of Part Of The Old Town Center*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ-Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 224s, 1996.
- 8.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Şanlıurfa Fotoğraf Arşivi*, (30.11.2008).

5.KORUMA KAVRAMI VE TARİHİ YAPILARA YENİ İŞLEV KAZANDIRILMASI

5.1.KORUMA

Koruma terimi, kelime anlamı olarak; herhangi bir nesne ya da değeri o andaki durumu ile mümkün olduğu kadar bozulmadan muhafaza etmektir¹. Washington Sözleşmesi (1987) ise koruma eylemini, “her türlü kültür varlığını bir insanlık mirası olarak uzun süreli güvence altına almak” olarak nitelemektedir².

Bir başka deyişle; koruma, kültür varlığının somut varlığını sürdürmesine yönelik her türlü işlemi kapsamaktadır. Koruma; toplumun geçmişteki toplumsal ve ekonomik koşullarını, kültür değerlerinin yansıtan fiziksel yapının günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olarak, çağdaş toplumda çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamaktadır.

Geçmişte dini, ulusal, ideolojik simge olan, yaygın beğeni kazanan yapıtlar toplumun iradesiyle, ya da yaptırın kişinin geleceği düşünerek hazırladığı maddi kaynaklarla, örneğin vakıflarla yaşatılmışlardır³.

Günümüzde ise tarihi bir sokak, mahalle, kent, korunacak bir değer olarak benimsenmekte ve korunması kamu fonlarıyla desteklenmektedir³. Geçmişteki uygulamalardan farklı olarak teknolojik imkanlardan yararlanılabilmektedir. Koruma uygulamaları bilimsel bir uğraş şeklini 19.yy.da, Avrupa’da özellikle Fransa, İngiltere ve İtalya’da almıştır.

II.Dünya Savaşının ardından özellikle zarar gören kültürel ve tarihsel eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması fikri ile benimsenen uluslararası girişimler yoğunlaşmış ve çeşitli uluslararası kuruluşlar oluşturulmuştur⁴. 1946 yılında UNESCO tarafından ICOM, 1949 yılında 10 Avrupa ülkesi tarafından Avrupa Konseyi, 1959 yılında UNESCO tarafından ICCROM kurulmuştur.

1960'lardan sonra, birçok ülkede yeni yasalar çıkarılmış ya da mevcut yasalar düzenlenmiş, koruma sorunları uluslararası alanda tartışılmaya başlanmıştır. Eskiden yalnızca tarihsel değeri ve görünüş özelliği nedeni ile müze parçaları olarak saklanan alanlara ekonomik işlev kazandırmak “etkin koruma” yı sağlamak korumanın en önde gelen amacı olmuştur⁴. 1962 yılında Avrupa Konseyi tarafından “Kültürel İşbirliği Konseyi”, 1963 yılında Avrupa Konseyi tarafından Europe Nostra kurulmuştur.

Kişisel görüş ve mimari akımlara bağlı olarak farklılıklar gösteren koruma uygulamaları, bilimsel bir uğraş halini aldıktan sonra belirli ilkelere bağlı olarak yapılmaya başlanmıştır. Zaman içinde kabul gören farklı görüşlerle şekillenerek, 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü bugün hala restorasyon uygulamalarına esas teşkil etmektedir. 1965 yılında 5 Afrika, 10 Asya, 15 Amerika, 26 Avrupa ülkesinin üye olduğu ICOMOS kurulmuştur⁴.

Çeşitli ülkelerin üyeliğinde kurulan oluşumlar, UN, NATO, UNESCO, OECD, Avrupa Konseyi vb. uluslararası kuruluşların da desteği ile seri toplantılar ve kongreler düzenlemektedir. Yapılan bu toplantılarda günün koşullarına uygun ilke

kararları alınarak, koruma konusunda kamuoyunun aydınlatılması ve konunun sürekli canlı tutulması sağlanmaktadır. Bu kuruluşlar, farklı ülkelerde yapılan toplantılarla, oluşturulan çalışma grupları ve yürütülen projelerle, üyeleri arasındaki ortak kültürel ve tarihsel eserlerin korunmasını amaçlamaktadır.

Koruma konusundaki uluslararası bilinçlenmenin önemli bir adımı UNESCO'nun 1972 "Dünya Mirası Anlaşması"dır. İnsanlık mirasının sürekliliği için belgeleme ve bunun yaygınlaştırılmasını amaçlayan bu anlaşmanın konusunu oluşturacak doğal ve mimari mirasın seçimi için evrensel olmayı amaçlayan bir yaklaşımla aşağıdaki ölçütler oluşturulmuştur⁵.

Dünya Mirası Ölçütleri⁶:

Kültürel Sitler İçin;

- Tekil bir tasarımın ürünü olmak
- Bir dönem üzerine çok önemli etkiler yapmış olmak
- Yokolmuş bir uygarlığın önemli bir belgesi olmak
- Özel bir tarihsel dönemi belgelemek
- Geleneksel insan yaşam alanının örneklerinden biri olmak
- Temel inanç veya düşünce sistemlerine doğrudan bağlı olmak

Koruma önlemleri konusunda evrensel olarak geçerli ortak görüş, 'her türlü yapısal değişim, ne boyutta olursa olsun, tarihsel nüveye bir müdahaledir ve tarih belgesinin özgünlüğünü yitirmesine neden olur, bu nedenle müdahaleler en aza indirgenmeye çalışılmalıdır' ilkesidir. Koruma önlemlerinin seçimi ve uygulanması

sırasında dikkate alınacak noktalar; tespit ve belgeleme, müdahalenin derinliği ve boyutu ile kültür varlığının bütünlüğüdür.

Tespit ve belgeleme çalışmaları, her tür koruma önlemine başlamadan önce yapılmalıdır. Kültür varlığının var olan durumu ve koruma önlemi sırasında kullanılan yöntem ve malzeme eksiksiz olarak belirlenip, belgelenmelidir. Kültür varlıkları ile ilgili tespit ve belgeleme çalışmalarında üzerinde durulacak bir nokta da, tespit ve belgelemenin sadece yapısal strüktürü kapsamayıp, aynı zamanda korunacak varlığın tarihsel değerinin analizini de içerecek nitelikte olmasıdır. Kültür varlığının korunması, ancak geçmişten günümüze taşıdığı mesaj ortaya konulduğunda savunulabilir. Belgeleme ve tespit çalışmaları sonucunda oluşturulacak ‘kültür varlığı arşiv’leri kültür varlıklarının bilimsel metotlarla elde edilmiş eksiksiz ve kesin tanımlarını içermelidir. Bu kapsamda yazı, çizim ve fotoğraflarla belgeleme yanında, kültür varlığının taşıdığı tarihsel mesajlar da yer almalıdır.

Müdahalenin derinliği, kültür varlığının hiçbir tarihsel ögesi zarar görmeyecek, değeririlemeyecek ve yok edilemeyecek düzeyde, müdahalenin boyutu ise en düşük seviyede tutulmalıdır. Tüm müdahaleler, kültür varlığının estetik, tarihi ve somut bütünlüğüne zarar gelmeyecek şekilde yürütülmelidir. Kültür varlıklarına uygulanacak müdahalelerde temel ilke, kültür varlığının karakterini ve etkisini bozmamak olmalıdır.

“Gelişmiş ülkelerde, koruma bilinci toplumca benimsenmiş, kökleşmiş bir duygu olmuş, devletin verdiği yetki ve emredici kurullarla sağlanmamıştır”⁷. Türkiye’de ise koruma olgusu Avrupa ülkelerindeki kadar bilinçli ve eski değildir. II.Dünya Savaşı sonrası dünyada ve Avrupa ülkelerinde koruma amaçlı oluşumlar gerçekleşirken, Türkiye’de 1951 yılında kabul edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” kurulmuştur. Tek merkezden yönetilen ve sadece taşınmaz kültür varlıkları çalışma alanı olan bu kurul, doğal değerleri de kapsayacak şekilde değiştirilerek 1983 yılında “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu”na dönüştürülmüştür. Kültür Bakanlığı’na bünyesindeki yüksek kurul ve ona bağlı bölge kurulları şeklinde bir yönetsel yapıya sahiptir. Bugün yürürlükte bulunan ve 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile taşınır ve taşınmaz nitelikteki kültürel ve doğal varlıkların korunma kuralları belirlenmiştir. Yüksek Kurul tarafından alınan ilke kararları ile günün koşullarına göre kanunun maddeleri düzenlenmekte karşılaşılan sorunlara çözümler getirilmektedir.

Korunacak değerler “doğal ve kültürel varlıklar” kavramı içinde toplanmaktadır³. Kültürel varlıkların korunmasının başlıca amacı, eski bir kültür varlığının geleceğe aktarılması ve kültür sürekliliğini sağlamaktır. Mimari uğraşının kapsamına giren taşınmaz nitelikteki kültürel varlıklar anıtlar ve sitlerdir. Kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması, doğal afetler vb. etkenler sonucunda tarihi yapıların sayısı sürekli azalmaktadır. Geçmişten kalan tüm izlerin korunması mümkün olmadığından kültür varlıklarının koruma kararı alınırken göz önüne alınması gereken nitelikler vardır. Koruma kararı bir yapının veya yapı kümelerinin;

tarihi belge niteliği, eskilik niteliği, estetik değer yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olarak alınmaktadır⁸. Korunacak niteliklere sahip yapıların sürekli bakımlarının yapılması büyük müdahalelere gerek kalmaksızın korunmalarını sağlar. Ancak çoğu zaman, anıtlar üzerindeki fiziksel, doğal ya da toplumsal etkenlerden kaynaklanan yıpranmalar sonucunda, korunmalarının sağlanması için restorasyon uygulamaları yapılması zorunludur.

5.2.RESTORASYON KAVRAMI VE MÜDAHALE TEKNİKLERİ

Koruma konusunda kabul edilen en son tüzük olan ve ülkemizin de kabul ettiği Venedik Tüzüğüne göre, koruma; kavramda ve karar vermede gerekli özellikleri ve yaklaşımları, restorasyon ise; uygulamada ve teknik düzeydeki genel konuları ve metodolojiyi kapsayan kavramlardır⁹. zgn haliyle günümüze ulaşabilen çok az sayıda anıt olmasına dayanarak, restorasyonun tarihi çok gerilere, yapı sanatının başlangıcına kadar gtrlebilir³.

Restorasyon kavramı anıtlara uygulanan;

-Sağlamlaştırma,

-Bütünleme,

-Yenileme,

-Yeniden Yapma,

-Temizleme,

-Taşıma teknikleri olmak üzere her türlü müdahaleyi kapsar.

Bir anıtın restorasyonunda bazen bu tekniklerden bir ya da birkaçına ihtiyaç duyulabilir. Bilimsel restorasyonda olabildiğince az müdahaleyle, anıtın tarihi belge ve estetik değerinin korunması amaçlanır³. Restorasyon işleminin her evresinde, göz önünde bulundurulması gereken en önemli husus, tarihi bina veya alanın bütünlüğünü ve özgünlüğüne saygı göstermektir. Doğru restorasyonu başarabilmek için bu saygıyı göstermek gereklidir¹⁰.

Onarım sırasında yapılan müdahalelerin derecesi, sağlamlaştırılmadan yeniden yapıma göre artar. Koruma açısından en uygunu, sağlamlaştırmayla yetinmektir. Ancak anıttaki hasar derecesi arttıkça, müdahalenin kapsamı genişler; tarihi yapılara ekler getiren, dokusunu değiştiren tekniklerin uygulanması zorunlu olabilir³. Koruma işleminde en kritik safha, bunlardan hangisinin veya hangilerinin yapılacağına karar vermektir. Bu karar tarihi yapının bütünlüğünün hangi ölçülerde korunacağını belirler¹¹.

Sağlamlaştırma (Konsolidasyon): Doğrudan doğruya bir tedavi ve muhafaza yöntemidir¹². Bir yapının ayakta durmasını sağlayan bölümlerin, yani taşıyıcı öğelerin onarılması, hatta gerekliyse yenilenmesi işlemi olarak tanımlanır¹³. Teknik olarak yapının varlığına hiç müdahale etmeden yapılan bakımdır¹⁴. Yapı bileşenlerinin dayanıklılığının artırılması amaçlanan sağlamlaştırma çalışmaları; anıtın yapı malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması olarak ele alınabilir³. Sağlamlaştırma konusuna Venedik Tüzüğü'nün 10 ncu maddesinde değinilmiş ve geçerliliği saptanmış çağdaş tekniklerin kullanılabileceği kabul edilmiştir.

Bütünleme (Reintegrasyon): Bir bölümü yıkılarak yok olmuş bir yapının, geleneksel veya çağdaş yapı malzeme ve teknikleri kullanılarak, ilk yapıldığı dönemdeki bütünlüğüne kavuşturulması çalışmalarıdır. Bütünleme çalışmalarıyla yıkılma sürecine girmiş binanın kurtarılması sağlanabilir¹⁵. Bütünleme konusuna Venedik Tüzüğü'nün 12 nci maddesinde değinilmiş, eksik kısımların bütüne uyumlu bir şekilde birleştirilmesi, ancak özgün olandan ayırt edilebilecek şekilde yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon): Sağlamlaştırılması ya da bütünlemesi mümkün olmayacak şekilde harap olmuş ya da tamamen ortadan kalkmış anıtların yeniden yapılması işlemidir. Yok olmuş bir yapının yeniden yapılmasına nadir olarak karşılaşılmaktadır¹⁴. Yapının sağlıklı olarak orijinal durumunun tespit edilebilmesi için, mevcut fotoğraf, belge, arşiv dökümanları üzerinde yapılması gerekli çalışmalar büyük önem taşır. Yeniden yapılan yapılar kopya niteliği taşır ve tarihi bir değer taşımaz. Bu nedenle bu müdahale şekli toplumsal belleğin sürekliliğinin gerektiği özel durumlarda uygulanır.

Temizleme (Liberasyon): Tarihi yapıların genel etkisini bozan, estetik değer taşımayan ve dönem eki olarak nitelendirilmeyen eklerden arındırılması işlemi temizleme olarak adlandırılır³. Temizleme konusuna Venedik Tüzüğü'nün 11 nci maddesinde değinilmiş, temizleme uygulamasının amacının üslup birliğini sağlamak olmadığı, farklı dönemlere ait eklentilere saygı gösterilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Taşıma (Rekonstitüsyon): Yol, baraj inşaatı gibi bayındırlık etkinlikleri, jeolojik yapı ya da doğal afetler tarihi yapının bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir veya olanaksız hale getirebilir. Bu durumda yapı önceden belirlenen uygun bir konuma taşınır. Bu uygulama şekli yapının boyutuna, malzemesine ve yapım tekniğine göre çeşitli tekniklerle gerçekleştirilmektedir³.

Yenileme (Renovasyon): Değişen yaşam şartlarına bağlı olarak zaman içinde özgün işlevini yitiren, ya da günümüz yaşam standartlarına cevap vermekte yetersiz kalan yapıların özelliklerine uygun güncel işlevler kazandırılarak değerlendirilmeleridir. Bu tür yapıların yeni ve çağdaş bir işleve kavuşturulmasında, işlevin yapıya ve çevresine uygunluğunun tespiti çok önemlidir. Yapıya en az müdahale gerektiren işlevin seçilmesi gereklidir. Yenileme konusuna Venedik Tüzüğü'nün 5 nci maddesinde değinilmiş, yeni işleve bağlı olarak özgün plan ve süslemelerin değiştirilmemesi ve değişikliklerin bu sınırlamalar içinde kalması vurgulanmıştır.

5.3. TARİHİ YAPILARA YENİ İŞLEV KAZANDIRILMASI

Zamanın sürekliliği içinde, toplumlarda görülen değişimler, insanların yaşam biçimlerini ve buna bağlı olarak ihtiyaçlarını da değiştirmektedir. Bu nedenle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte ya da çağdaş kullanıcının konfor ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Özgün işlevini kaybeden yapılar, yapısal özelliklerini korudukları sürece yeniden işlevlendirilmeleri mümkün olmakta, bu şekilde kullanılarak korunabilmektedirler. Başka bir deyişle; “izlenen” değil, içinde “yaşanan” bir yapıya dönüştürülmeleri, çevreleri ve toplumla etkileşim içerisinde

olmaları sağlanmaktadır. Yapılara yeni işlevlere uyarlama uygulamaları çok eskilere kadar uzanmaktadır. Roma’da bulunan, Roma İmparatoru Hadrian için anıtmezar olarak yapılan Castel St.Angelo buna örnek olarak verilebilir. Anıtmezar olarak inşa edilen bu yapı, kale, hapishane, Papa’nın konutu olarak işlevlendirildikten sonra, bugün turistlerin ilgisini çeken bir müzeye dönüştürülmüştür¹⁶.

Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmalrı zorunlu olmaktadır.

Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan binalar ise bugün yapılan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır. Tarihi bir yapı zaman içinde ihtiyaçlara cevap veremiyor ve harap hale geliyorsa, “nitelik kaybı-düşük rant-onarım için azalan kaynak-hızlanan köhneleşme” kısır döngüsü içine girmektedir¹⁷. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımdan kurtarılması için bir araç olmaktadır³.

Venedik Tüzüğü’nün 5 nci maddesinde “Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir¹⁸, denilerek yeniden kullanımla

ilgili temel yaklaşım ana çizgileriyle belirtilmiştir. Uygulamada bu ilke daha çok tarihi ve sanat değeri yüksek olan binalar için geçerli olmaktadır³.

Yeniden işlevlendirilmesi büyük zorlamalar getirecek olan tarihi binaların müzeye dönüştürülmesi yoluna gidilmektedir. Örnek olarak; Bursa'da Murat Evi, Birgi'de Çakır Ağa Konağı, Amasya'da Hazeranlar Konağı gibi önemli tarihi evler Kültür Bakanlığı tarafından etnografya müzesi olarak değerlendirilmiştir. Tarihi bir yapıya yeni işlev verilmesi için yapılması gereken, yeni ısıtma sistemi döşenmesi gibi bazı müdahaleler, yüzyıllarca kendi içinde çevresiyle dengede duran yapının zarar görmesine, bozulmasına neden olabilmektedir¹⁶.

Yeni işlev verilmesi “yapının belli ölçüde fizyonomi değiştirmesi, gerekiyorsa yeni eklerin yapılmasıdır. İdeal bir restorasyon düşüncesine aykırı görünen bu kararın aşağıdaki zorunluluklarla alınmaktadır:

A.Yapının, yeni işlevlendirme yapıp, restorasyonu için bir ekonomik olanak yaratılmadan kullanılması olanaksızdır.

B.Yeni işlev, yeni bir yapı tanımlar. Bu yapı, restoratörün özgün mimari müdahalesine açık olmak zorundadır. Fakat bu tür bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıda kalan verilerle sınırlıdır. Mimar, yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmak zorundadır¹⁴.

Tarihi yapıların yeni işlev verilerek iyileştirilmelerinde, yeni mekansal ve dolaşım ihtiyaçlarını karşılamak için, binalara bazı değişiklikler gerekecektir. Tüm iyileştirme programlarında, yeniden işlevlendirilen binalardaki çevre ve servis özelliklerinin yükseltilmesi için “uyarlama”(refrofit) terimi kullanılmaktadır. Ancak koruma önceliğinde, yapılan tüm değişiklikler binanın tarihi malzeme ve özelliklerine olabilen en az etkiyi vermelidir¹⁹.

“Yeniden işlevlendirme” denildiğinde, konuyu temel iki kavram yönlendirmektedir; “Yeniden Programlama” ve “Yeniden Mimari”²⁰. Yeniden Programlama, var olan mekanların yeni kullanımları, içindeki etkinlikleri, olayları içermesi için yeniden düzenlenmesini işaret etmektedir. Mevcut yapının bize sunduğu mekansal olanakların, yeni işlevin mekansal gerekliliklerine uygun olarak üst üste çakıştırılması, ya da eldeki verilere göre yeni gerekliliklerin tekrar gözden geçirilmesi sürecidir.

Yeniden Mimari ise, mimari dilin potansiyelini, yapının inşa tekniğinin ve yapısal özelliklerinin bize verdiği olanakları, yeni programların uygulanması için yapıya yapılabilecek müdahalelerin çerçevesini tanımlamaktadır²¹. Yeni programın yapıya entegre edilmesi için yapılan bu çalışmalar, özellikle tarihi yapılarda mimari dilin korunması için özel bir çaba gerektirmektedir. İşlevsel ömürlerini tamamlamış, fakat yapısal ömürlerini tamamlamamış yapılar yeniden işlevlendirilerek yeniden değerlendirmenin de ötesinde tekrar hayata döndürülebilmektedirler.

5.3.1. Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Tarihsel, Kültürel ve Toplumsal Nedenleri

İşlevsel eskimeye uğrayan yapılar aynı zamanda değerlendirilmeleri, kullanılmalari, yaşatılmaları ve bu şekilde gelecek kuşaklara aktarılmaları gereken kültür varlıklarıdır. Tarihsel ve kültürel varlıkların yeterince değerlendirilmesi, birikimlerin gelecek kuşakların esinlenebileceği bir sürecin yaşatılması zorunludur. Bu nedenle tarihi yapılara, toplumu etkileyici, eğitici ve yüceltici birer anlam kazandırmanın en etkin yolu onları yaşayan birer varlık konumuna getirmektir. Tarihi bir yapıya işlevsellik kazandırmak, onu topluma yararlı kılmak toplumun onda yaşamasını çevrenin ondan yararlanmasını sağlamaktır²².

5.3.2. Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Ekonomik Nedenleri

Tarihi yapıların yeni işlev kazandırılarak değerlendirilmelerinde ekonomik yararlar sağlamak mümkün olmaktadır. Eski yapının değerlendirilmesi ya da o işlevi görecek yeni bir binanın yapılması arasındaki enerji verimliliği, ekonomik bir girdi sağlamaktadır. Yeni bina “enerji yoğun” bir çabayı gerektirirken, eski yapıya yeni fonksiyon verilmesi “emek yoğun” çalışmaları gerektiren bir olgudur²². İşlevsel değişikliklere uğrayarak kullanım sürekliliği sağlanan ve belirli bir ihtiyacı karşılayan tarihi yapılar, eldeki yapı stoğunun değerlendirmesi olarak da yorumlanabilmektedir.

Tarihi yapıların yoğun olduğu bölgelerin turizm alanları ilan edilmeleri sonucunda, bu bölgelerde bulunan tarihi yapıların turizm sektörüne hizmet edecek işlevsel değişikliklere uğramakta ve bu yapılar ekonomik hayatın bir parçası haline

almaktadır. Yeniden işlevlendirmeye ekonomik girdi sağlayan faktörlerden biri de turizmdir.

Günümüzde, klasik turizm anlayışına karşılık alternatif turizm arayışlarına girilmiştir. Alternatif turizm arayışlarının başında, “sürdürülebilir turizm” gelmektedir. Sürdürülebilir turizm; çevreye, topluma, tarihsel, doğal ve kültürel varlıklara zarar vermeden, bölge ekonomisine ve toplumsal yaşantıya sürekli katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde; tarihsel, doğal ve kültürel varlıklar ile çevreyi ve toplumu korumak, bu varlıkları turizme kazandırmak, turizmi çeşitlendirmek, mevsimlere yayarak, turizm gelirini arttırmak sağlanmaktadır. Bu turizm biçimi yeni yapılanma yerine, varolan yapıların yeniden kullanımını özendirir ve yöresel ekonomik uğraşları korur ve geliştirir. Kültür turizmi olarak da adlandırılan bu turizm şeklinde, kavramsal olarak turizme kaynak oluşturan bölgesel veya yerel kültürel ve doğal değerlerin korunup geliştirilerek, çekiciliğinin devamının sağlanması gerekmektedir²³.

Geleneksel dokunun bozulmadığı ve kültür turizminde değerlendirildiği yerleşimlerde, turizm ve sağladığı ekonomik güç, halk tarafından bu yerleşimlerin önemsenmesini, bilinçlenerek ve korumaya etkin olarak katılımlarını sağlamaktadır.

5.3.3. Tarihi Yapılara Yeni İşlev Kazandırılmasının Çevresel Nedenleri

Hızlı nüfus artışı ve artan ekonomik eylemler kentsel gelişmeyi ve arazi kullanım değerlerini etkilemekte, bu da giderek tarihi kentlerin fiziksel yapısını değiştirmektedir. Böylece tarihi kent merkezleri ticaret, hizmet ve diğer sektörlerin

baskısına karşı koyamamakta, tarihi öğeleri ve mimari anıtları zorlamaktadır. Bunun sonucunda, tarihi yapılar artık işlevlerini yitirmekte ve yeni işlevler yüklemek zorunda kalınmaktadır²⁴. Kentlerin gelişmeleri sırasında, zaman zaman alınan yanlış kararlar sonucu bazı tarihi kent merkezleri ticaret bölgesine dönüşmesi, bu bölgelerdeki yapıların işlevsel olarak yıpranmalarına sebebiyet vermektedir. Yine tarihi yapıların yoğun olarak bulunduğu bölgelerin turizm alanları ilan edilmesi sonucu bölgede bulunan yapıların büyük kısmı yeni işlevler verilerek değiştirilmektedir²¹.

Yapıya verilecek yeni işlevin belirlenmesinde bulunduğu çevre içindeki ekonomik ortam büyük rol oynamaktadır. Yapı tek başına değil çevresi ile korunmalı ve değerlendirilmelidir²⁵. Eğer yapıya bulunduğu çevreye uygun işlev verilmemişse ilgi görmeyen ve kullanılmayan bir yapı haline gelebilir¹⁵. Ayrıca yapı ve çevresindeki ilişkilerin zamanla değişmesi söz konusudur. Bu değişimi bir emrivaki olarak kabul etmeyip onu da kontrol etmek gerekir²⁶.

5.4.YENİ İŞLEV KAZANDIRILMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKLİ ÖZELLİKLER

Çevresel özellikleri nedeniyle korunması istenen yapıların yeniden kullanımlarında, yeni işlevin dış görünümü bozmadan gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu yapıların korunması için ekonomik bir yol olan yeniden kullanım sırasında, iç düzenlemede daha esnek uygulamalara gidilmesi söz konusudur. Ancak yangın, bakımsızlık nedeniyle döşeme ve tavanlarını yitirmiş ve ilk tasarıma ait yeterli veri bulunamayan yapılarda, yeni bir iç düzenleme yapılmasına izin

verilmektedir. Çok önemli plan ve iç mekan değerlerine sahip olan yapılarda ise yeni kullanıma elverişli, serbest iç düzenlemeler uygulamaktan çok tarihi mekanların özelliklerini sürdüren düzenlemelere gidilmelidir.

Tarihi bir yapıya yeni bir işlev kazandırılırken mümkün olan en az müdahalenin yapılacağı işlevin seçilmesi gerekmektedir. En az değişikliğin yapılması yapının değerlerinin korunmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, genellikle seçilen yeni işlevin özgün işleve yakın olması daha iyidir¹⁶. Yeni işlevin seçiminde, yeni işleve uyarlamak için, yapının ihtiyaçlarının, yapının zemininin, yapısal sağlamlığının ve mekanik özelliklerinin ne kadar yeterli olduğunun tespit edilerek, yapının fiziksel analizinin yapılması gereklidir²⁷.

Yeniden işlevlendirme sırasında, yeni işlevin gerektirdiği yeni mekanların oluşturulması, sirkülasyon elemanları ya da ısıtma-soğutma, aydınlatma elemanları gibi donanımların eklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu eklentilerin özgün olandan ayırt edilebilmesi en önemli kriter olmalıdır.

Yeniden işlevlendirmede, uluslararası bir kural, geriye dönülebilirliktir¹⁴. Bu durum ancak yapılan eklentilerin yapının eski strüktürüne zarar vermemesi şartı ile gerçekleştirilebilmektedir. Venedik Tüzüğü'nün 13. maddesinde "Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir" denilmektedir. Tarihi yapıların yeniden kullanılmaları, çağdaş yaşam içinde etkin olarak yer almaları amacıyla yapılan projelerin başarılı olabilmesi bazı eklerle

birlikte düşünölmelerini gerektirmektedir. Mümkün olduğunca görünümlü az etkileyen, çevreye uyan eklentiler yapılmalıdır. Seçilen işlevin yapıya yoğun programlar yüklemesi durumunda, ek sayısının artması ve eklerin büyümesi sonucu doğacak ve ekler ile yapı arasındaki kütlese uyum sağlanamayacaktır.

Tarihi yapılaraya yapılacak eklerin tasarımıda, mevcut tarihi, mimari ve kültürel özelliklerine zarar vermemesine ve yapının renk, boyut, ölçek, malzeme, yerleşim özellikleri ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.

Yeniden kullanımda çağdaş mekan anlayışı ile çelişecek noktaların kullanıcıların öz verisi ile çözümlenecek sorunlar olmasına karşın yapay çevreden kaynaklanan sorunlar ekonomik güç ve köklü çözümler gerektirecektir²⁸. Bu sorunların başında yapı ölçeğindeki sorunlar gelmektedir ve yapı çevresinin titizlikle ele alınması gerekmektedir. Farklı işlevler için yapılan değışimlerde, önemli kararlar alınırken binanın tarihi değerini korumaya ve maliyete dikkat edilmelidir. Karardan önce; öngörölen kullanıma bölgede ihtiyaç olup olmadığının, bölgesel sosyal ve nüfus özelliklerinin proje fizibilitesine uygunluğunun, çevrede ne tür bir gelişim olduğunun, bölgedeki emlak piyasası ve rant durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir²⁷.

Fizibilite çalışmasında toplanan bilgilerden elde edilen sonuçların; “-fiziksel olarak mümkün olan nedir? -yasal olarak izin verilen nedir? -ekonomik olarak gerçekçi olan nedir?” sorularını cevaplaması halinde, proje uygulamasında doğru karar verilebilecektir²⁹.

Yeni işlev kazandırılması genellikle turistik işleve dönük olduğundan gerek fiziksel tahribatı arttırmakta gerekse değişik bir tür eskime yaratmaktadır. Bazı uzmanların “turistik hasar” olarak adlandırdıkları bu eskime son zamanlarda Basel Kongresi (1985-İsviçre) ve Canterbury Kongresi (1990-İngiltere) gibi pek çok koruma konulu kongrenin konusu olmuştur³⁰. Tarihi yapıların özellikle turistik amaçlı kullanımlarında, kapasitesinin üstünde kullanılması, yapısal açıdan ve malzemede yorgunlulara ve aşırı bozulmalara neden olmaktadır.

1995 yılında Delphi’de yapılan ICOMOS toplantısında; komite tarafından, fiziki çevrenin tarihi özgün yapısına ve kullanımına saygı gösterilmesi, bu saygının kültürel turizm politikasının ayrılmaz parçası olması kararı alınmış ve özellikle “anıtlara yapılan ziyaretler, anıtların ziyaret kapasitelerine uygun olmalıdır” vurgusu yapılmıştır³¹. 1999 Meksika’da görüşülen ICOMOS “Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü”nde, sürekli bir turizm endüstrisi oluşturulurken, gelecek nesiller için kültürel miras zenginliklerinin korunması amaçlanmıştır. Turizm ve miras arasındaki ilişkinin dinamik olduğu belirtilerek, “turistik projeler, aktiviteler ve gelişmeler ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, ev sahibi toplulukların yaşam tarzlarına ve mirasa zarar verebilecek olumsuz etkileri sınırlamalı ve pozitif sonuçlara ulaşmalıdır” uyarısı yapılmıştır.

Günümüzde, klasik turizm anlayışının yerini alan, kültür turizminde, yöresel mimariyi yansıtan mevcut yapıların kullanılması amaçlanmaktadır. Ancak mevcut yapıların turizm amaçlı kullanımı gibi işlev değişikliklerinde en iyisi değil, yapıya en az zarar veren çözüm doğrudur³². Konukların taleplerini ön plana çıkarmak için,

yapıların özgünlüklerinden ödün verilmemeli, turizm ve koruma arasında bilinçli bir denge sağlanmalıdır.

Tarihi yapıların sahip olduğu değerlerinin belirlenmesi, kişiden kişiye değişebilen yoruma açık bir tarzla değil, bilimsel veriler ışığında, bilimsel bir anlayışla gerçekleştirilmelidir. Yapının bilimsel bir anlayışla saptanarak, tespit ve tescil fişlerine işlenmiş, belgelenmiş değerlerinin, ileride yapılacak restorasyon çalışmaları sırasında korunmaya çalışılması gerekmektedir¹⁵.

5.5.UYGUN İŞLEV SEÇİMİNDE ÖNEMLİ FAKTÖRLER

Tarihi bir yapıya yeni bir işlev verilmesi aşamasında, yapının kullanılabilen öğelerinin tespitinde aşağıda verilen analizlerin yapılması gerekmektedir:

1.Görünüş Özellikler Bakımından:

- Yapıların sokakta aldıkları konum,
- Yapıların kütle oranı,
- Doluluk oranı, doluluk etkisi,
- Boşluk oranı, boşluk etkisi,
- Oluşturdukları çizgi,
- Malzeme, renk, doku.

2.İşlevsel Bakımdan;

- Ticaret,
- Konut,
- Büro,
- Boş, kullanılmıyor.

3.Bina Cinsi Bakımından;

- Betonarme,
- Ahşap,
- Yığma, kargir,
- Çelik,
- Prefabrike yapılar kapsamında.

Bu analizler sonucunda değerlendirilecek binalar dört grupta toplanabilir;

- İç mekanı ve mobilyasıyla aynen kullanılacak binalar,
- Aynen korunarak yeni işlev verilecek binalar,
- Taşıyıcı sistemi korunarak duvar değişimleriyle işlev verilecek binalar,
- Eski binanın, yanına, yakınına yeni ek yapılarak, bir bütün oluşturarak kullanılacak binalar²².

5.5.1.Yapının Mekansal Oluşumu

Yapının mekansal oluşum şeması, verilecek işlevle doğrudan bağlantılıdır ve belki de en önemli faktördür³³. Özellikle mevcut yapının tescilli olması durumunda, yapının içine ilave bölücü duvar eklemek yapının bütünlüğünü bozacağından bu tür müdahaleler uygun olarak değerlendirilmemektedir. Tekrarlanan hacimlere ya da karmaşık plan şemasına sahip bir yapıya tek hacim özelliği gereken bir işlev vermek ise hiçbir şekilde mümkün olmamaktadır.

5.5.2.Yapının Hacimsel Boyutları

Yapının mekansal kurgusu yeni işleve uygun olarak değerlendirilse de, mekanların hacimsel boyutları verilecek fonksiyonları karşılamakta yetersiz ya da

tam tersine abartılı büyük kalabilecektir. Büyük ve yüksek hacimli bir hamam yapısı müze ya da sergi salonu gibi bir işleve dönüştürülebilirken, küçük odalara ihtiyaç duyulan bir konaklama tesisi olabilmesi için iç düzenlemelerinde büyük müdahaleler gerekmektedir. Bu müdahalelerin yapılması halinde, yapının özgünlüğü tamamen yok olacaktır.

5.5.3.Yapının İşlevsel İlişkiler Kurgusu

Her yapı özgün işlevine uygun bir plan şemasına ve mekanlar arasında doğal bir sirkülasyona sahiptir. Bazı örneklerde yapının özgün işlevinden doğan kurgu şeması, yeni işlevin kurgusunu karşılamakta yetersiz kalabilecektir. Bu nedenle, yeni işlevin ihtiyaç duyduğu sirkülasyonu sağlamak için, yapay elemanlarla iletişim kurulması gerekebilecektir.

5.5.4.Yapının Bulunduğu Ortam

Kültür varlıklarının korunabilmesi için onlara verilecek yeni işlevin saptanmasında yöresel ve çevresel etkenler yapının mimarisi kadar önemlidir. Çevresel etkenler; kültürel yapısı, gereksinimler, geleceğe dönük planlama kararları ve yapının bulunduğu yerin doğal özellikleri yeni işlevin seçiminde göz önünde bulunmalıdır. Yapıya bulunduğu ortama uymayan bir işlev verildiğinde, yapı ilgi görmeyen ve kullanılmayan bir duruma düşecektir. Bu nedenle; yeni işlev kazandırma işleminde, projenin uygulanacağı yere ne tür hizmetlerin ulaştığı, bölgede başka ne tür kullanımların mevcut olduğu ve projenin çevresinin potansiyeli ile kalitesinin ne olduğu irdelenerek, yeni işlevin seçilmesi uygun olacaktır²⁷. Bu

şekilde, tarihi yapının kullanım sürekliliğinin sağlanması ve korunması gerçekleşecektir.

KAYNAKLAR

- 1.ENGİN,H.E., *Tarihi Trabzon Kent İçi Hanlarının Analizi ve Yeni İşlev Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 131s, 2002.
- 2.ÖZEL,B., *Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 124s, 2006.
- 3.AHUNBAY,Z., *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayınları, İstanbul, 1995.
- 4.ZEREN,N.,*Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*, Doktora Tezi,İTÜ-Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul,1981.
- 5.BİNAN,C., *Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 1999.
- 6.UNESCO,et la Culture, Paris, 1993.
- 7.GENİM,S., *Koruma Olgusunda Onama ve Denetleme Mekanizmaları:Koruma Kurulları-Kurul-Yerel yönetim İlişkileri*, Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, **1990**, Ankara, 49-54.
- 8.KUBAN,D., *Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar*, Vakıflar Dergisi, **1970**, VIII, 342-343.
- 9.ERDER,C., *Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Değer Olarak Korunmalıdır*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.3, S.2, Güz 1977, s.167-188.
- 10.OBERLANDER,J.;KALMAN,H.;LEMON,R., *Restoration Pirinciples and Procedures*, Heritage Trust, Etd.;M.McKinnon, Technical Paper Series 10, British Columbia, 1989.
- 11.OBERLANDER,J.;KALMAN,H.;LEMON,R., *Principles of Heritage Conversion*, Heritage Trust, Etd.;M.McKinnon, Technical Paper Series 9, British Columbia, 1989.
- 12.FRODL,W., *Anıtlar,Bakım ve Onarımları*, Çeviren:B.ÖZER, Akademi, **1966**, 5, 4-14.
- 13.ALSAÇ,Ü., *Türkiye'de Restorasyon*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- 14.KUBAN,D., *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*, YEM Yayınları, İstanbul, 2000.

- 15.KULELİ,E., *Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 144s, 1998.
- 16.FEILDEN,B.M., *Conservation of Historic Buildings*, Reed Educational and Professional Publishing Ltd., Great Britain, 1997.
- 17.TEOMAN,S., *Kentsel Sitlerin Saptanması ve Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapılması İçin Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1986.
- 18.ERDER,C., *Tarihi Çevre Bilinci*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 24, Ankara, 1975.
- 19.OBERLANDER,J.;KALMAN,H.;LEMON,R., *Rehabilitation Pirinciples and Guidelines*, Heritage Trust, Etd.;M.McKinnon, Technical Paper Series 11, British Columbia, 1989.
- 20.MORAVANSSZYK,A., *Modernin Mirasını Korumak*, Arredamento Dekorasyon, **2001**, 9, s.90-93
- 21.SELÇUK,M., *Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Fen bilimleri Enstitüsü, Konya, 167s, 2006.
- 22.ALTINOLUK,Ü., *Binaların Yeniden Kullanımı*, YEM Yayınları, İstanbul, 1998.
- 23.ÇUBUK,M., *Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlanmasına Ekolojik Yaklaşım*, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 1996.
- 24.YALDIZ, E., *Konya'daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2003
- 25.ÖZGÜVEN,S., *Tarih-Kültür Varlıkları Eski Yapıların Korunması,Yeniden Kullanımı ve Turizm Açısından Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- 26.KUBAN,D., *Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar*, Vakıflar Dergisi, **1969**, 8, s.753.
- 27.MURTAGH,J.W., *Keeping Time–The History And Theory Of Preservation in Amerika*, John Wiley and Sons Inc, USA, 1997.
- 28.CANPOLAT,N., *Eski Han Yapılarının Konaklama Amacıyla Yeniden Kullanımına İlişkin Tasarım Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 55s, 1986.

29.SHOPSIN,W.C., *Restoring Old Buildings For Contemporary Uses, An American Sourcebook For Architects and Preservationists*, Watson-Guption Publications, New York, 1989.

30.AYGEN,Z., *Koruma ve Kullanıcı Katkısı Tarihsel Temeller ve Günümüzdeki Olanaklar*, Doktora Tezi, İTÜ-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1992.

31.ICOMOS NOUVELLES, News, Volume 6, April 1996.

32.BİNAN,D., “*Kapadokya Yöresel Mimarisi,Koruma ve Turizm*”,*Türkiye’de Mimarlık Politikasına Doğru Mimarlık ve Kent Buluşmaları*, TMMOB Mimarlar Odası, Kayseri, 1-3 Eylül 2006.

33.ALTINOLUK,Ü., *Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul, 1991.

6.YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİ ve KORUMA SORUNLARI

6.1.GELENEKSEL URFA EVLERİNE YENİ İŞLEV VERİLME NEDENLERİ

İklim şartlarının, geniş aile yapısının ve yörede bulunan taş yapı malzemesinin şekillendirdiği geleneksel Urfa evleri, günlük hayatın büyük bölümünün geçtiği bir avlu etrafında bulunan oda ve eyvanlardan oluşan, tek ya da iki katlı taş kargir yapılardır. Evlerin içe dönük, mahremiyete önem veren, iklimsel farklılıklara göre yönlendirilmiş mekansal planlaması, yapıldıkları zamanın aile yapısının, toplumsal hayatın ve doğaya karşı insanın aldığı tutumun göstergesidir. Zaman içinde gelişerek olgunluk kazanan ve ideal formuna ulaşan bu geleneksel evler, kullanıcısı durumunda bulunan toplumun değer yargılarını, inanışlarını, ihtiyaçlarını ve toplumu yansıtmaktadır.

Zamanın sürekliliği içinde, toplumlarda; gerek aralarında yaşanan etkileşimler gerekse teknolojik ve bilimsel gelişmeler sonucunda değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler toplumu oluşturan bireylerin değer yargılarının ve ihtiyaçlarının farklılaşmasına neden olmaktadır.

Aile yapısındaki, yaşam biçimindeki ve mahremiyet kavramındaki değişimler, geleneklerde değişimlere neden olmaktadır. Değişen gelenekler toplumsal ve bireysel davranışları etkilemektedir. Toplum üzerinde etkili olan bu sosyo-kültürel değişimler, yapı kültürünü etkileyerek değişime zorlamaktadır¹. Geleneksel Urfa evleri döneminin ihtiyaçlarını karşılayan bir ihtiyaç programı ile

planlanmışken, bu program geçen süre ile değişen kullanıcı gereksinimlerini karşılayamaz duruma gelmiştir.

Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişin yaşandığı şehirde, geleneksel Urfa evleri kullanıcıları için temizlenmesi, ısıtılması, bakımı zor, konfor şartları yetersiz, tercih edilmeyen evler halini almıştır. Köklü, kent soylu aileler, bu yapıları terketmeye başlamışlardır. Evlerini kullanmaya devam eden az sayıdaki ev sahibi ise, ekonomik zorunluluklar ya da aile yadigarı olması nedeniyle kullanmaktadır. Bu evlerin büyük çoğunluğuna, maddi yetersizlikler yüzünden kullanmaya mecbur kalan, gelir seviyesi daha düşük, kırdan göç etmiş aileler yerleşmişlerdir.

Evlerdeki bu kullanıcı değişikliği ve günümüz insanına yetersiz gelen konfor şartları, evlerin kent içinde tercih edilmeyen yapı stoğu halini almalarına neden olmuştur. Bu evlerin büyük bir kısmı yıkılarak yerlerine gecekondular inşa edilmiş, bir kısmı ise kullanıcıların müdahaleleri sonucu yıpranmış, bozulmuşlardır.

Urfa ilinin; sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginliği korumak ve devam ettirebilmek amacıyla, 1992 yılında Vali Ziyaeddin Akbulut tarafından disiplinler arası bir çalışmayla “Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Koruma Canlandırma Projesi” hazırlanmıştır².

Farklı kamu ve yerel kuruluşların sorumlu olduğu bu alanda uygulanan bu projenin yürütülmesi görevi Şanlıurfa Kültür Sanat Araştırma ve Eğitim Vakfı'na

yapıların inşa edildiği bir alandı. İşaret ve ışıklandırma elemanları ile görsel olarak kirlenmiş, açık alan düzenlemelerindeki kot farklılıkları nedeniyle tarihi yapıların zemin katlarının alt kotta kaldığı bir duruma sahipti.

Haç yolu güzergahında ziyaret edilen bu merkezde otopark ve konaklama alanı ile ibadet şartlarını yerine getirebilme donatılarının eksiklikleri bulunmaktaydı². Tarihi kent merkezi, kaçak yapılar, gecekondular gibi aykırı örnekleri barındırmaktaydı. Kentte modern alışveriş alanlarının açılmış olmasına rağmen, alışverişin büyük bölümü tarihi merkezdeki hanlar bölgesinde yapılmaktaydı. Tarihi merkezin üstlendiği dini karakterin etkisi ile kentteki turizm faaliyetlerinin tamamına yakını bu alanda gerçekleşmekteydi.

Fiziksel çevrenin düzenlenmesinin, sosyal ve ekonomik değişikliklerin kente kazandırılmasının, gecekonduların baskısı altında kalan merkezin korunmasının, yenilenmesinin ve canlandırılmasının amaçlandığı, “Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Koruma Canlandırma Projesi” Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 29 Mart 1995 tarihinde onaylanmıştır².

Projenin birinci aşamasında; bünyesinde otel, çarşı, kafeterya, lokanta, gösteri ve tanıtım merkezi bulunan Kent Platosunun yapılması, trafik yolunun yeraltına alınması, yeşil alan düzenlemesi ile kent mobilyalarının planlanması, hac mevsimi kullanılacak otopark alanlarının planlanması, tarihi eserlerin restorasyonu amaçlanmıştır. İkinci aşamasında; tarihi çarşıların yer aldığı bölgede yapılacak olan çevre düzenlemesi ile birlikte bölgenin Dergah ve Balıklıgöl bağlantısının

sağlanması, üçüncü aşamada; Haleplibahçe'nin tamamını içine alan çevre düzenlemesi ile turizm merkezi, otopark, fuar ve park düzenlemesi yapılması amaçlanmıştır (Şekil 6.2.).

Şekil 6.2. Koruma-Geliştirme-Canlandırma Projesi Vaziyet Planı².

1. Halil İbrahim Gölü	11. Proje Kapsamında	20. Koruma Alanı
2. Rızvaniye Camisi	Restore Edilen Evler	21. Hanlar Bölgesi
3. Halil-ür Rahman	12. Anfi-Meydan Gösteri	22. Geleneksel Konut Dokusu
Camisi ve Külliyesi	Merkezi	23. Selahattin Eyyübi Camisi
4. Ayn Zeliha Gölü	13. Tarihi Çınar Ağacı	24. Valilik Konukevi (Küçük Hacı
5. Halil İbrahim Makamı	14. Dertli Dolap	Mustafa Hacı Kamiloğlu Konağı)
6. Yeni Dergah Camisi	15. Çay Bahçeleri	25. Haleplibahçe
7. Ek Avlu	16. Kale Tüneli	26. Turizm Terminali
8. Hasan Padişah Camisi	17. Kale Çıkış Merdivenleri	
9. Mecbel Bahir	18. Kale	
10. Kent Platosu	19. Tarihi mezarlık	

Bu bölgedeki evler, etraflarını çevreleyen ekonomik ve turistik faaliyetlerin etkisi altında kalarak, özgün konut işlevlerinden uzaklaştırılmaktaydı. Merkezdeki az sayıdaki konutta işlev değişikliği konut altı ticaret biçimindeydi. Tüm tarihi

merkezlerde yaşanan, yeni işlevlerle eski kent dokusunun uyumunun sağlanamaması sorunu Urfa tarihi kent merkezinde görülmekteydi ve en büyük eksiklik konaklama, lokanta, kafe gibi sosyal tesislerin bulunmamasıydı.

Proje kapsamında, elliye yakın bina restore edilmiştir. Restore edilen binaların arasında alandaki dini yapılar çoğunluğu oluşturmuştur. Restore edilen bazı binalara farklı işlevler verilmiştir. Verilen yeni işlevlerle, Şarkav ya da Şanlıurfa Valiliği tarafından seçilen bazı geleneksel Urfa evlerinin, kültür merkezi ya da konaklama tesisi olarak kullanılmaları sağlanmıştır. Bu şekilde evlerin korunarak turizme hizmet etmesi amaçlanmıştır. İşlevlerin seçiminde en etkili faktör çevresel ve ekonomik etkenler olmuştur.

Bu çalışmalar sonucunda; toplumun koruma bilinci gelişmiş, bazı ev sahipleri kendi olanaklarıyla evlerini yenilemeye başlamıştır².

Koruma ile canlandırmayı dengede tutan bir tasarım modeli benimsenmiştir. Bu proje ile hızlı göç nedeniyle oluşan gecekonduların tarihi kent merkezini daha fazla zorlamasını önlemek, kentin tarihi kimliği ön plana çıkarmak, tarihi doku ile yeni işlevlerin bütünleşmesini sağlamak ve çöküntüye uğramış bu alanın ekonomik olarak güçlenmesini sağlamak amaçlanmıştır.

6.2.YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİ

6.2.1.İncelenmek Üzere Seçilen Evler

Bu çalışma kapsamında; koruma sorunları açısından incelenmek üzere 6 adet yeni işlev verilmiş geleneksel Urfa evi seçilmiştir (Çizelge 6.1.). Seçilen evler, Şanlıurfa tarihi kent merkezinde yer almaktadır (Şekil 6.3.). Bu evlerden;

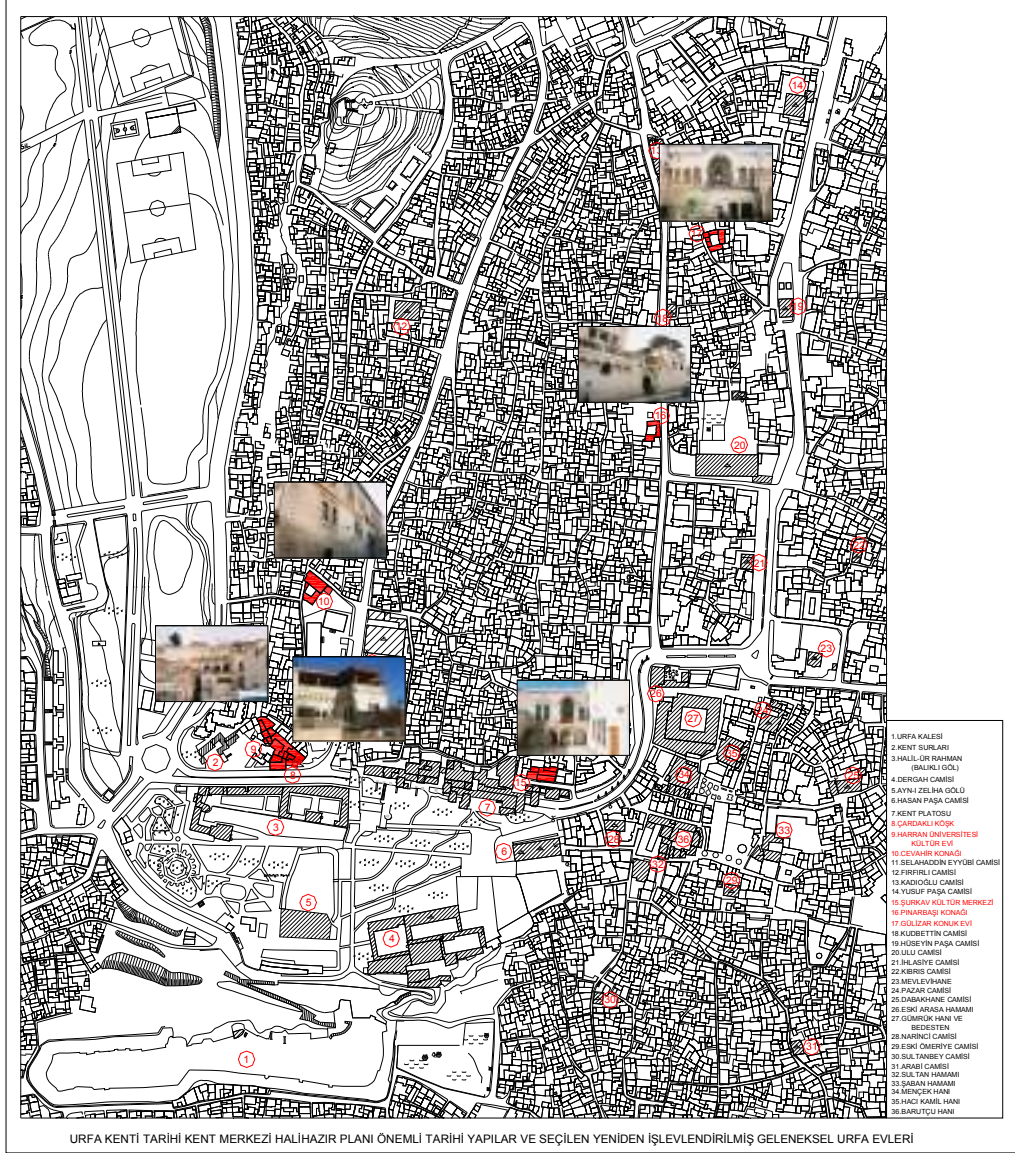
-Çardaklı Köşk, Cevahir Konuk Evi ve Şurkav Kültür Merkezi, Şurkav ya da Şanlıurfa Valiliği tarafından satın alınarak restore edilmiş,

-Harran Üniversitesi Kültür Merkezi, Harran Üniversitesi tarafından satın alınarak restore edilmiş,

-Pınarbaşı Konağı, Gülizar Konağı, özel teşebbüs tarafından restore edilerek yeni işlev kazandırılmış evlerdir. Bu evlerden, Şurkav Kültür Merkezi ve Harran Üniversitesi Kültür Merkezi kültür merkezi olarak, diğerleri konaklama tesisi amaçlı kullanılmaktadır. Evlerin katalog çalışmaları Ek'lerde verilmektedir.

Çizelge 6.1.Çalışma Kapsamında Seçilen Evler.

İNCELEME KAPSAMINDA SEÇİLEN EVLER					
SIRA NO	ÖZGÜN ADI	ÖZGÜN İŞLEVI	YENİ ADI	YENİ İŞLEVI	
BİRİNCİ BÖLGE	1	YUSUFOĞLU EVİ	EV	ÇARDAKLI KÖŞK	KONAKLAMA TESİSİ
	2	HACI KAMİLZADE KÜÇÜK HACI MUSTAFA EFENDİ KONAĞI	EV	CEVAHİR KONUK EVİ	KONAKLAMA TESİSİ
	3	MEHMET BAĞMANCI EVİ- FUAT BILLURCU EVİ	EV	ŞURKAV KÜLTÜR MERKEZİ	KÜLTÜR MERKEZİ
	4	AKÇARLAR EVİ- TENEKECİLER EVİ	EV	HARRAN ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR MERKEZİ	KÜLTÜR MERKEZİ
İKİNCİ BÖLGE	5	KILIÇLAR EVİ	EV	GÜLİZAR KONUK EVİ	KONAKLAMA TESİSİ
	6	KÜRKÇÜZADE HALİL HAFIZ EFENDİ EVİ	EV	PINARBAŞI KONAĞI	KONAKLAMA TESİSİ

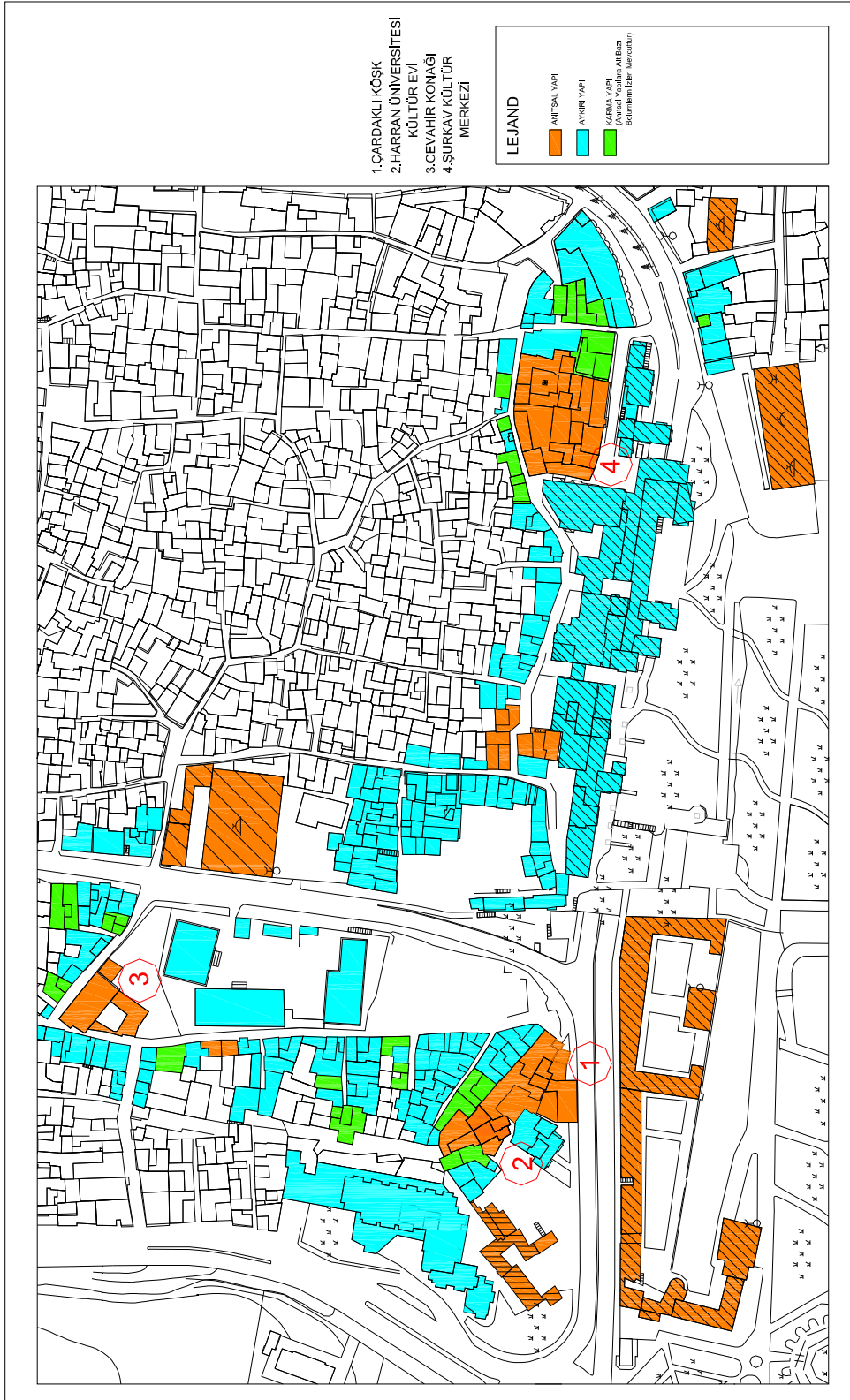

Şekil 6.3.Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi ve İncelenen Evlerin Konumlarını Gösteren Anahtar Pafta⁴.

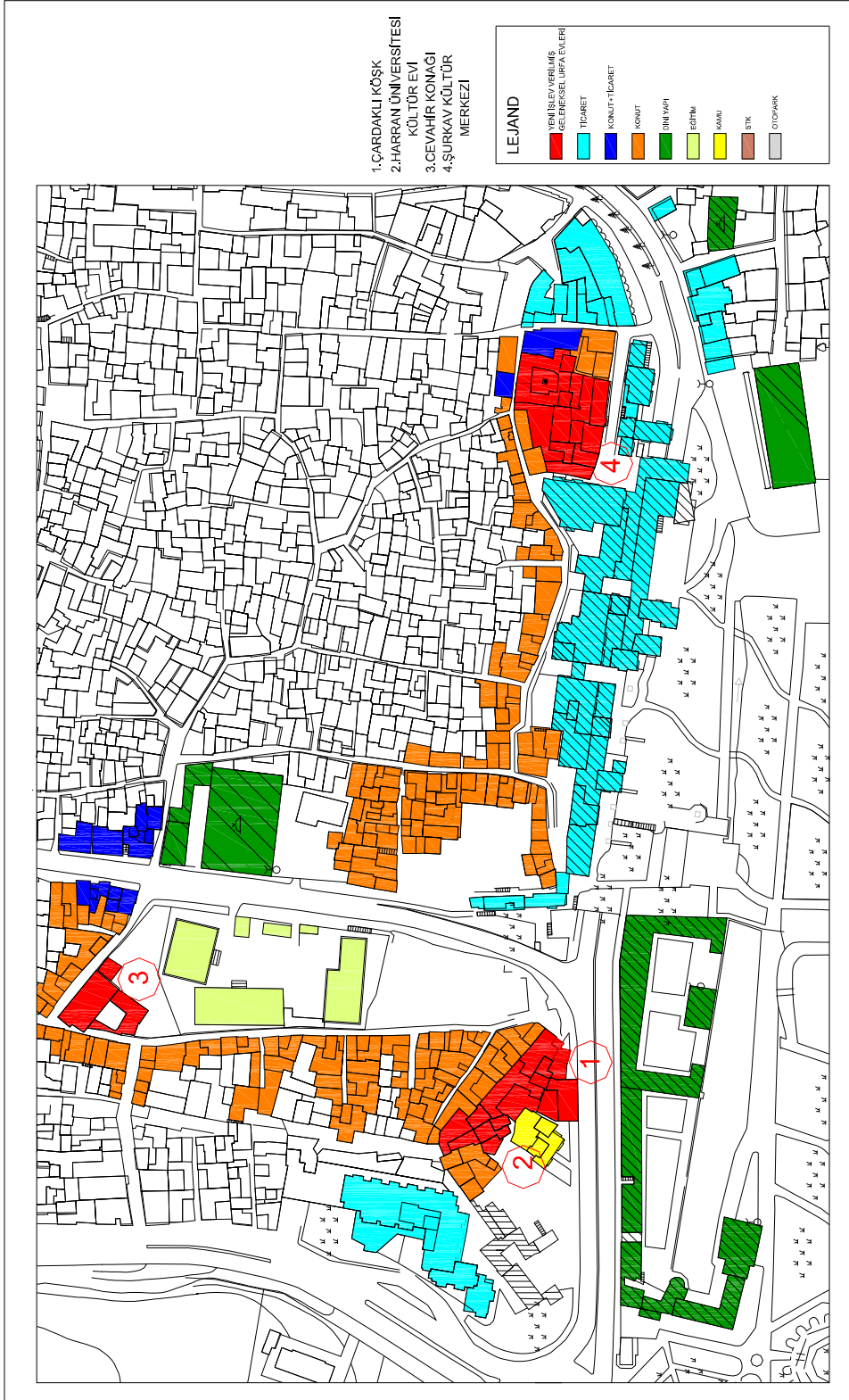
Bu çalışma iki bölgede gerçekleştirilmiştir. İncelenmek üzere seçilen altı adet yeni işlev verilmiş geleneksel Urfa evinden dört adeti; **Çardaklı Köşk**, **Cevahir Konuk Evi** ve **Şurkav Kültür Merkezi**, **Harran Üniversitesi Kültür Merkezi**, çalışma alanının birinci bölgesinde yer almaktadır. Yapılan tarihi çevre analizlerinde de görüldüğü gibi, bu bölge anıtsal nitelikteki dini yapılar ile aykırı nitelikteki ticari yapıların yoğun olduğu bir bölgedir (Şekil 6.4-5.). Bu bölgede seçilen evler, Şanlıurfa Kalesi, surlar, Halil-ür Rahman ve Aynzeliha gölleri ile tarihi ve dini özelliğe sahip yapıların oluşturduğu merkeze en yakın konut alanında bulunmaktadır. Dini yapılar dışındaki yapıların büyük bir bölümü, aykırı ve karma yapı niteliğindedir.

Resim 6.1. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki Evlerin Konumlarını Gösteren Hava Fotoğrafı⁵.

Şekil 6.4. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki Anıtsal Yapıları Gösteren Tarihi Çevre Analizi.

Şekil 6.5. Çalışma Kapsamında Birinci Bölgedeki İşlevsel Tarihi Çevre Analizi.

6.2.1.1.Çardaklı Köşk (Yusufoğlu Evi)

Halil-ür Rahman Camisi ve Gölü'nün kuzeyinde bulunan bu ev, 1992 yılında Şurkav tarafından Mehmet Yusufoğlu'ndan satın alınarak restore edilmiştir. Restorasyon çalışmaları 1997-1999 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Restorasyon sonrası konaklama işlevi kazandırılarak, yöreye özgü yemeklerin sunulduğu lokanta haline getirilmiştir (Resim 6.2.). Yapıya “çardaklı köşk” adının verilmesi, birkaç kattan oluşması ve her katta çardak denilen odaların bulunmasındandır.

Resim 6.2. Çardaklı Köşk.

Yapı son inceleme tarihi olan 30 Ekim 2008 tarihi itibariyle henüz tescilli değildir. Tarihi ve dini merkezde Balıklı Göl ile Kale manzarasına hakim konumda olması nedeniyle, çalışma kapsamında incelenen diğer evlerden daha fazla turist tarafından ziyaret edilmektedir (Resim 6.3.).

Yapı düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Arazinin topoğrafyasına göre planlanmış ve üç katlıdır. (Resim 6.4.).

Resim 6.3. Çardaklı Köşk'ün Konumu (2008).

Evin zemin katında; bir avlu, girişin karşısında ortasında kuyu bulunan tonozlu eyvan, eyvanın iki tarafında birer oda ile avluya açılan mutfak ve tuvaletler bulunmaktadır. Ev restore edilerek lokanta işlevi verilirken, zemin katta resepsiyon, idari bölüm, mutfak, mutfak deposu, bay ve bayan tuvaletleri planlanmıştır.

Resim 6.4. Çardaklı Köşk'ün Restorasyon Sırasındaki Fotoğrafi⁶.

Avlunun batısında bulunan merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katta; yemek salonu olarak kullanılan dört oda bulunmaktadır. Bu odalardan üçüne, Çardak 1,2,3, adları verilmiştir. Çardak olarak adlandırılan yemek salonlarında, geleneksel Urfa evine ait oda tefrişi yapılmıştır. Bu odalarda yer sofrasında yemek servisi hizmeti verilmektedir. Yer sofralarında hizmet verilen bu odalarda, yemek servisi dışında, Urfa İline özgü müzikli bir eğlence olan sıra gecesi organizasyonları da düzenlenmektedir. Dördüncü yemek salonu diğerlerinden büyük olup, bu salonda lokanta tarzında servis hizmeti yapılmaktadır. Çardak adı verilen yemek salonlarının önlerinde küçük teraslar vardır (Resim 6.5.).

Resim 6.5. Çardak 2 ve Önündeki Küçük Teras.

Dördüncü odanın önünde ise açık yemek salonu olarak kullanılan büyük bir teras planlanmıştır. Açık yemek salonunu olarak kullanılan terasın altında, yapıdan haricen sokaktan kullanılan, önü arkadlı dört adet dükkan bulunmaktadır (Resim 6.6.). Zemin katta bulunan bu dükkanlar, avlunun batısında bulunan mutfak ile bitişiktir.

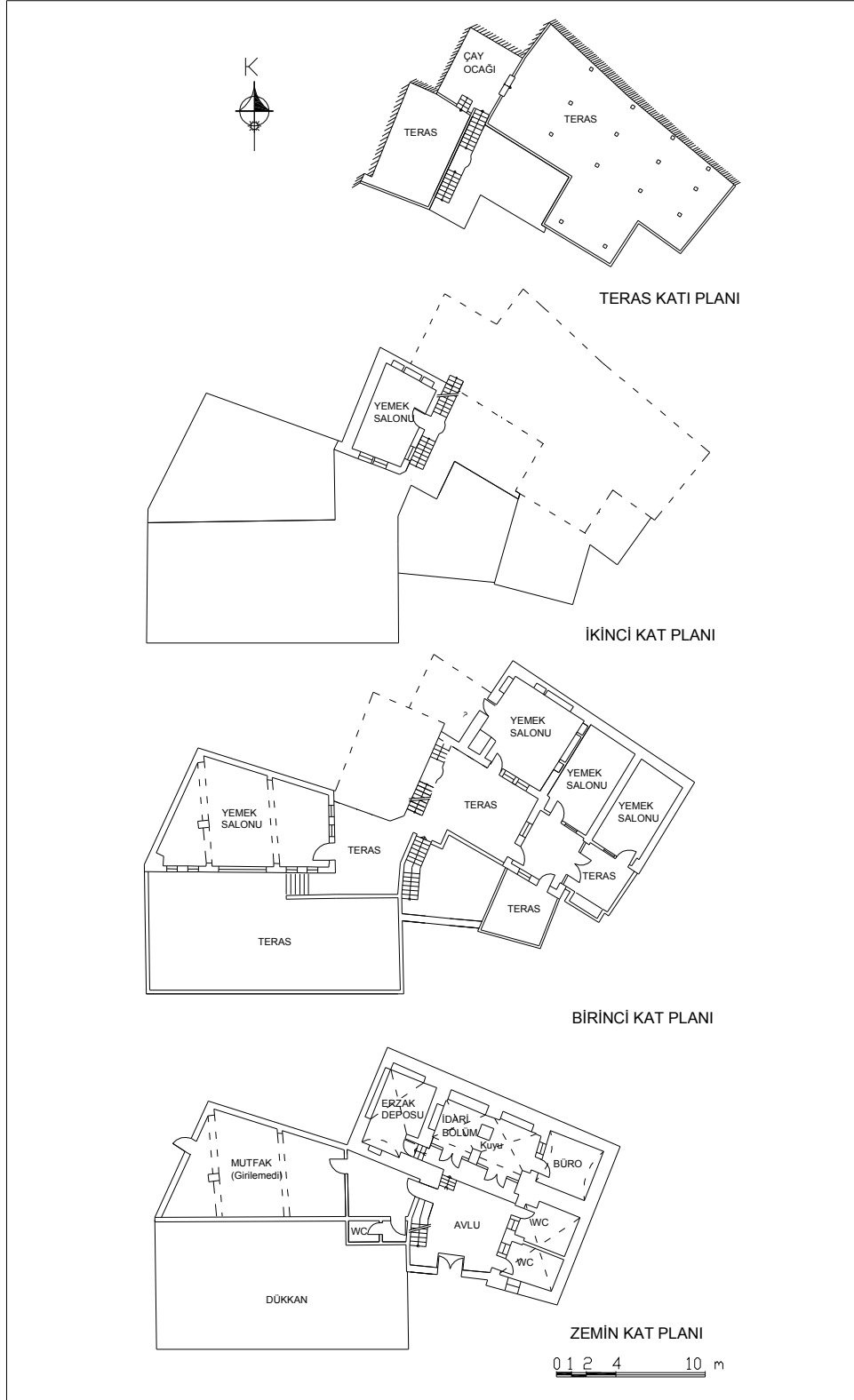
Resim 6.6. Çardaklı Köşk ve Altındaki Dükkanlar (2008).

İkinci katta, birinci kattan yarım kat çıkılarak ulaşılan ayrı bir yemek salonu planlanmıştır (Resim 6.7.). Bu yemek salonu da çardak olarak adlandırılan odaların geleneksel Urfa evi tefrişine sahiptir. İkinci kata çıkan merdivenin devamında tüm yapının üzerinde bulunan teras bölümüne çıkılmaktadır. Bu teras açık yemek salonu olarak kullanılmaktadır.

Resim 6.7. Çardaklı Köşk İkinci Kat Yemek Salonu ve Terasa Çıkış (2008).

Evin bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.6.)’da görülmektedir.

Şekil 6.6. Çardaklı Köşk Kat Planları.

6.2.1.2. Cevahir Konuk Evi (Hacıkamilzade Küçük Hacı Mustafa Efendi Konağı)

Cevahir Konuk Evi, Vali Fuat Caddesinin, Halil-ür Rahman Gölü'ne yakın kısımda, Selahattin Eyyübi Camisinin karşısında bulunmaktadır. Biriket duvarlarla dört ayrı bölüme ayrılarak dört ev halinde kullanılan ev 1991 yılında Şanlıurfa Valiliği tarafından satın alınarak restore edilmiştir. 24 Mayıs 1993 yılında “Şanlıurfa Valiliği Konukevi” olarak hizmete açılmıştır (Resim 6.8.). Bugün itibariyle halka açık bir konaklama tesisi olarak kullanılmaktadır.

Resim 6.8. Cevahir Konuk Evi'nin Bugünkü Durumu (2008)

1890 yılında düzgün kesme taşlardan inşa edilmiş evin, haremlik ve selamlık bölümü bulunmaktadır. Kuzey cephesinde bulunan selamlık bölümü iki katlıdır. Ev, geleneksel Urfa evi özelliğinin yanında, selamlık girişinin karşısında yer alan merdiven ile XIX.yy.ın sonlarında Avrupa etkisi altındaki konak mimarisi özelliklerini de göstermektedir (Resim 6.9.).

Resim 6.9. Selamlık Girişindeki Merdivenin Restorasyon Öncesi ve Sonrası.

Selamlık bölümünün zemin katında develik, bir tuvalet ve hizmetçi odaları yer almaktadır. Develik sokaktan girişi vardır. Selamlık girişinin karşısında bulunan merdiven ile odaların bulunduğu birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katında, odalar ve kuzeye bakan cephede ortası sütunla iki göze ayrılmış eyvan fonksiyonunu gören iki mekan bulunmaktadır. Evin bugünkü kullanımında, selamlık bölümünün zemin katında resepsiyon, idari bölüm, yemek salonları, birinci katında yatak odaları ve servis odası planlanmıştır (Resim 6.10-11.).

Resim 6.10. Selamlıktaki Yemek Salon-Develik.

Resim 6.11. Selamlık Birinci Kattaki Yatak Odası.

Selamlığın birinci katına çıkış merdiveninin sağ ve solundaki kapılarla haremlige girilmektedir. Haremlik bölümünde havuzlu bir avlu, avlunun doğusunda alt katta kiler ve üzerinde tonozlu iki oda, güneydoğusunda mutfak, güneyinde revak, bunun gerisinde altta ve üstte birer oda bulunmaktadır. Avlunun batı cephesinde selamlığın sokağa çıkılan kapısı, iki yanında birer tuvalet ve duvar üstünde kuş takası mevcuttur. Eve yeni işlev verilerken, haremlik bölümünde depo, çay ocağı, mutfak, bay-bayan tuvaletleri, kapalı ve açık yemek salonları ile iki şark odası planlanmıştır (Resim 6.12.).

Resim 6.12. Harem Bölümündeki Şark Odaları.

Resim 6.13. Cevahir Konuk Evi'nin Kuzey Cephesinin Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu⁶.

Resim 6.14. Cevahir Konuk Evi'nin Avlu Cephesinin Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu.

Restorasyon öncesinde dört ailenin kullandığı evdeki, eklenti merdiven ve duvarlar yıktırılarak özgün haline getirilmiştir (Resim 6.13-14).

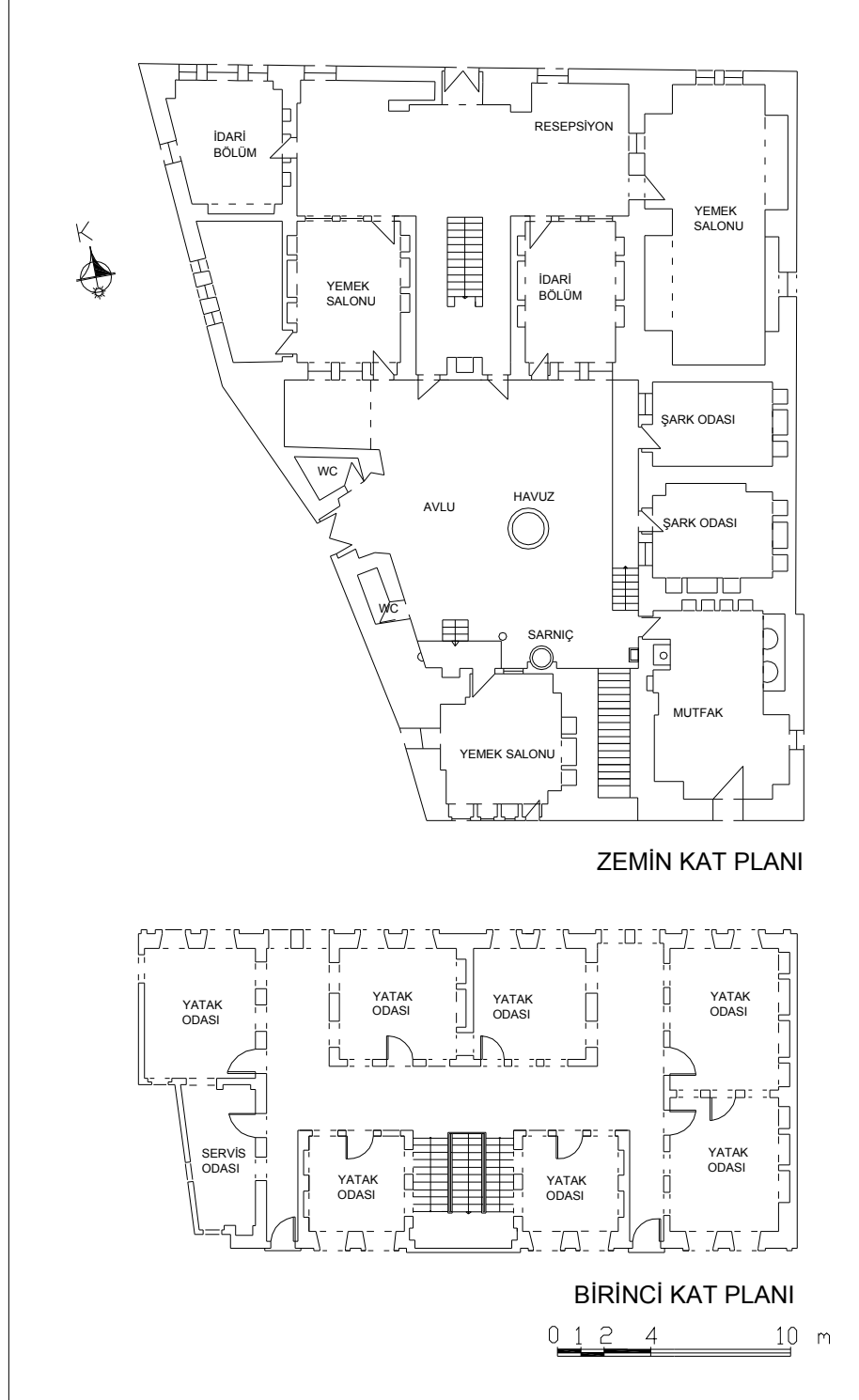
Resim 6.15.Cevahir Konuk Evi'nin Restorasyon Sırasındaki Durumu⁶.

Resim 6.16. Cevahir Konukevi'nin Bahçe Giriş Kapısı.

Restorasyon aşamasında evin kuzeydoğusuna bitişik ev satın alınarak, bu arsa evin bahçesine dahil edilmiştir (Resim 6.15.). Bu evler, kazan dairesi ve su deposu olarak kullanılmaktadır. Açık yemek alanı olarak kullanılan arka bahçede, bulaşikhane, tuvalet ve soyunma odası da planlanmıştır. Bahçeye Vali Fuat Caddesinden ayrı bir giriş verilerek gerektiğinde konakla ilgisinin kesilmesi sağlanmıştır (Resim 6.16.). Bahçe, kademeli bir şekilde düzenlenerek çimlendirilmiş ve aydınlatılması yapılmıştır³

Evin bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.7.)'de görülmektedir.

Şekil 6.7. Cevahir Konuk Evi Kat Planları⁹.

6.2.1.3. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi (Akçarlar Evi)

Akçarlar Evi Harran Üniversitesi tarafından satın alınarak restore edilmiştir ve kültür merkezi olarak kullanılmaktadır (Resim 6.17.). Kullanım sırasındaki ihtiyaçtan dolayı evin doğusunda kalan Çardaklı Köşke bitişik konumda bulunan harap durumdaki Tenekeçiler Evi de satın alınarak restore edilmiştir. Ancak inceleme tarihi itibariyle tescilsiz olan ev kullanıma açılmamıştır. Akçarlar Evi tescilli olup, yapının tescil tarihi 21 Mart 2003, tescil numarası 3099'dur (Resim 6.18-19.).

Resim 6.17. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi Açılış Töreni⁶.

Resim 6.18. Akçarlar Evi'nin Tescil Tarihindeki Durumu⁷.

Arazi topoğrafyası gereği aşağıdan yukarıya doğru sıralanmış beş ayrı kota yerleşmiş bir evdir (Resim 6.20.). Yapıda bulunan teraslardan her biri aşağıdaki bölümün damı durumundadır. Ev kesme taşlardan inşa edilmiştir.

Resim 6.19. Akçarlar Evi'nin Tescil Tarihindeki Durumu.

Resim 6.20. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi olarak kullanılan Akçarlar Evi ile Tenekeçiler Evi bitişik konumdadır. Akçarlar Evi'nin haremlik kapısı olan doğudaki kapısı ile Tenekeçiler Evinin tek giriş kapısı karşılıklıdır. Harran Üniversitesi Kültür

Merkezi olarak her iki evin de kullanılması planlanmaktadır.

Resim 6.21. Birinci Kattaki Terasın Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu.

Akçarlar Evi'nin zemin katında bulunan selamlık bölümü, güneşe bakan taç kapıdan girilen küçük bir avlu ve iki odadan oluşmaktadır. Girişin karşısındaki odanın arkasında depo olarak kullanılan küçük bir mağara bulunmaktadır. Girişin solunda bir kuyu yer almaktadır. Evin selamlık avlusunun batısındaki merdivenle birinci kattaki haremlik bölümüne çıkılmaktadır (Resim 6.21.). Bu katta haremlığe ait küçük bir teras ve solunda bir oda yer almaktadır. Bu teras, çapraz tonozlarla örtülü üç gözlü bir revak ile haremlığın sokaktan giriş dehlizine bağlanmaktadır.

Evin restorasyonu sırasında, kapatılan kemerler özgün haline getirilmiştir.

Çapraz tonozla örtülü uzun bu giriş dehlizi ikinci kattaki terasa ulaşılmaktadır. İkinci kattaki terasın kuzeyinde, ortada cephesi güneye yönlendirilmiş bir eyvan, yanlarında birer oda yer alır (Resim 6.22). Eyvan ve sağdaki odanın kuzeyi mağaradır. İkinci kattaki terasın doğusundaki bir merdivenle üçüncü kattaki terasa çıkılır. Burada, terasın kuzeyinde iki oda, doğusunda önü üç gözlü revaklı bir köşk yer almaktadır (Resim 6.23-24.). Bu terasta taş bir şadırvan bulunmaktadır.

Resim 6.22. İkinci Kattaki Teras.

Resim 6.23. Üçüncü Kattaki Teras.

Dördüncü terasın kuzey batı köşesinden bir merdivenle beşinci terasa çıkılır. Burada, terasın kuzeyinde direk örtülü küçük bir oda, doğusunda çapraz ve beşik tonozlu büyük bir oda yer almaktadır. Her iki odanın terasa bakan cephesinde geometrik süslemeli şebekeli oyma rozetler yer almaktadır.

Resim 6.24. Üçüncü Kattaki Terasın Restorasyon Öncesi ve Sonrası Durumu.

Terasın kuzey duvarı kenarında yer alan ve dört sütun üzerine küçük bir kubbe ile örtülü olan kuyu, alttaki eyvan içerisinde de kullanılmaktadır (Resim

6.25.).

Resim 6.25. Dördüncü Kattaki Teras.

Yapıya kültür merkezi işlevi verilirken , zemin katta selamlık bölümü olan kısım bekçi evine dönüştürülmüştür. Avlu ve iki odadan oluşan bu bölüme mutfak ve oda planlanmıştır. Oda içindeki mağara depo olarak kullanılmaktadır. Birinci ve ikinci kattaki odalar sergi ve toplantı amaçlı kullanılacak şekilde tefriş edilmiştir. Oda içinde bulunan mağara şark odasına dönüştürülmüştür (Resim 6.26.).

Resim 6.26. Mağara Şark Odası.

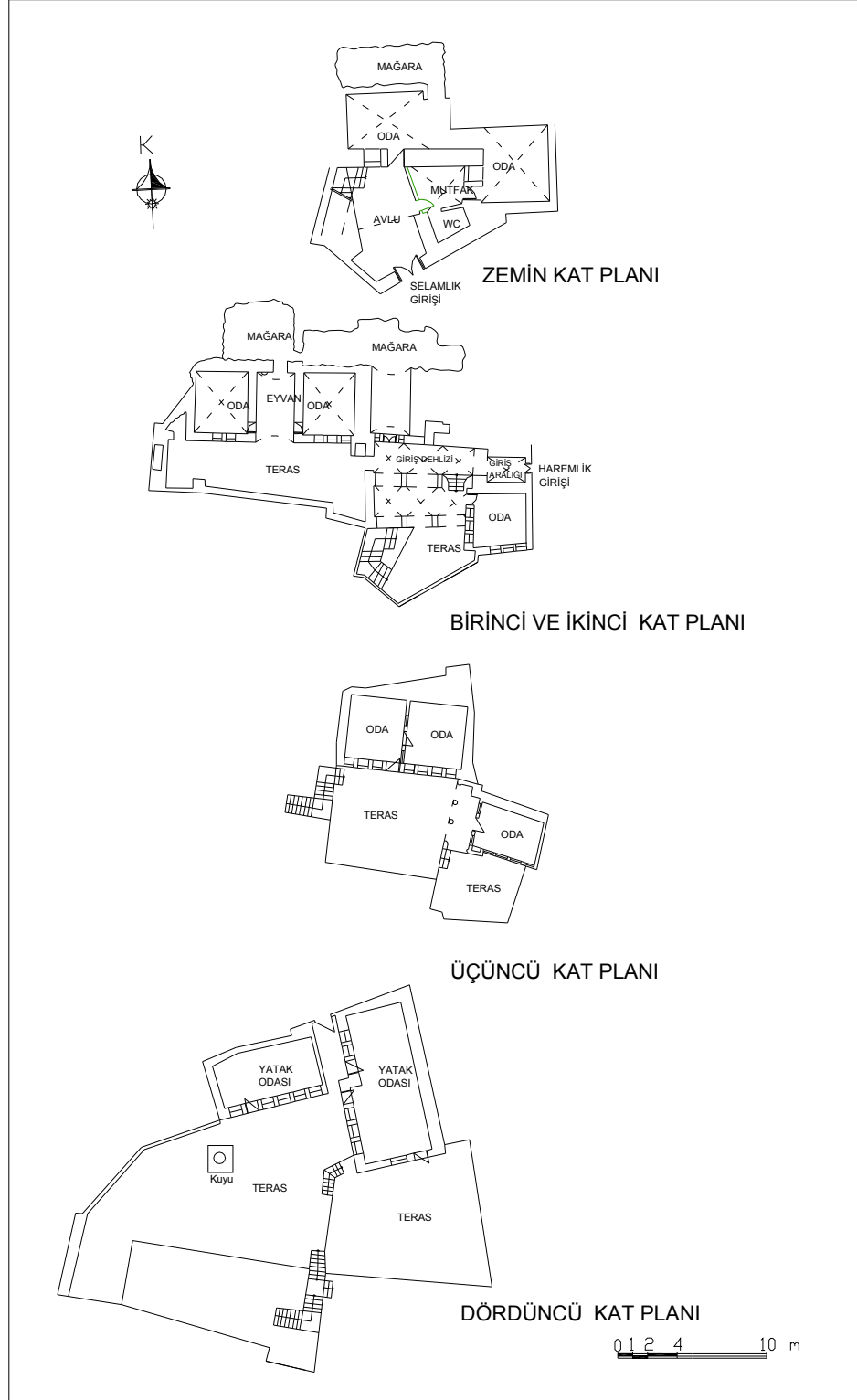
Üçüncü kattaki odalar kültür odalarına dönüştürülmüş, mevcut mutfak ve tuvaletler aynı amaçla değerlendirilmiştir. Dördüncü kattaki odalar misafirhane olarak planlanmıştır.

Bu evin kültür merkezi olarak işlevlendirilmesinden sonra, ek tesis olarak restore edilen Tenekeçiler Evi'ne de benzer mekanlar planlanmıştır (Resim 6.27.). Kültür Merkezine ek tesis olarak kullanılması planlanan evde, toplantı, sergi ve misafirhane odaları ile servis mekanları bulunmaktadır. Odaların tefrişi henüz yapılmamıştır.

Resim 6.27. Tenekeçiler Evi Restorasyon Sonrası Durumu.

Akçarlar Evinin bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.8.)'de görülmektedir.

Şekil 6.8. Harran Üniversitesi Kültür Merkezi (Akçarlar Evi) Kat Planları 9.

6.2.1.4.Şurkav Kùltür Merkezi

1993 yılında ŞURKAV tarafından satın alınan Mehmet Bağmancı Evi, batısında bulunan Fuat Billurcu Evi ile birleştirilerek restore edilmiş kùltür merkezi işlevi verilmiştir (Resim 6.28-29).

Resim 6.28. Şurkav Kùltür Merkezi- Fuat Billurcu Evi.

Resim 6.29. Şurkav Kùltür Merkezi-Mehmet Bağmancı Evi.

1996 yılında merkezde yapılan restorasyon çalışmalarında, Mehmet Bağmancı Evinin mutfağından, evlerin kuzeyindeki Malatyalı Halil Evine geçiş

sağlanmış, Malatyalı Halil Evi de kültür merkezinin kullanıma dahil edilmiştir. Bugün ise Malatyalı Halil Evi, Şurkav Kültür Merkezinin kullanımından ayrılmış, Şurkav Kültür Merkezini çevreleyen birkaç ev ile birlikte, Kent Platosu bünyesinde bulunan otelin müstemilatı olarak kullanılmaktadır.

Kültür merkezi kullanımında bulunan her iki ev de düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Mehmet Bağmancı Evine güney cepheden uzun bir giriş aralığı ile girilmektedir. Doğu batı yönünde dikdörtgen avlunun güneyinde, alt katta kiler, bunun üzerinde ortada bir eyvan ve yanlarında birer oda yer almaktadır (Resim 6.30-31.). Eyvanın güney duvarında taş şömine bulunmaktadır. Eyvan kemeri içerisinde üç boyutlu oyulmuş palmet dizisi aşağı sarkmaktadır (Resim 6.32.).

Resim 6.30. Dikdörtgen Avlunun Güney ve Doğu Cephesi.

Avlunun kuzey kenarında çapraz tonozla örtülü üç oda ve kuzey-doğu köşede mutfak yer almaktadır. Mutfağın batısından merdivenle kiler bölümüne inilmektedir. Avlunun kuzey kenarındaki üç odadan batıda olanının ön kısmı sütunlu revaklıdır.

Resim 6.31. Dikdörtgen Avlunun Batı Cephesi.

Resim 6.32. Şurkav Kültür Merkezi Eyvanı.

Fuat Billurcu Evinin girişi kare avlunun güneyindedir. Zemin katta, avlunun kuzeyinde eyvan ve yanında iki oda, doğusunda üç oda ile tuvalet bulunmaktadır. Giriş kapısının yanında k  k bir tuvalet yer almaktadır.

Mehmet Bağmancı ve Fuat Billurcu Evine yeni işlev verilirken, Fuat Billurcu Evi Şurkav Kültür Merkezinin idari bölümü, Mehmet Bağmancı Evi eğitim alanı olarak planlanmıştır. İdari bölümün zemin katında birleŐtirilen üç oda depo ve arşiv

olarak, mutfak çay ocağı, diğer odalar ile st kat odaları, idari oda, muhasebe ve toplantı odası olarak değerlendirilmiştir (Resim 6.33.). İdari bölüm ile eğitim alanı arasındaki duvarda kemerli bir kapı ile bağlantı sağlanmıştır (Resim 6.34.).

Resim 6.33. İdari Bölüm.

Resim 6.34. İki Ev Arasında Açılan Kapı.

Eğitim alanı olarak kullanılan bölümde, zemin katta; konferans salonu, depo, idari oda ve derslikler, birinci katta; derslik, kütüphane ve iki şark odası planlanmıştır (Resim 6.35-36.).

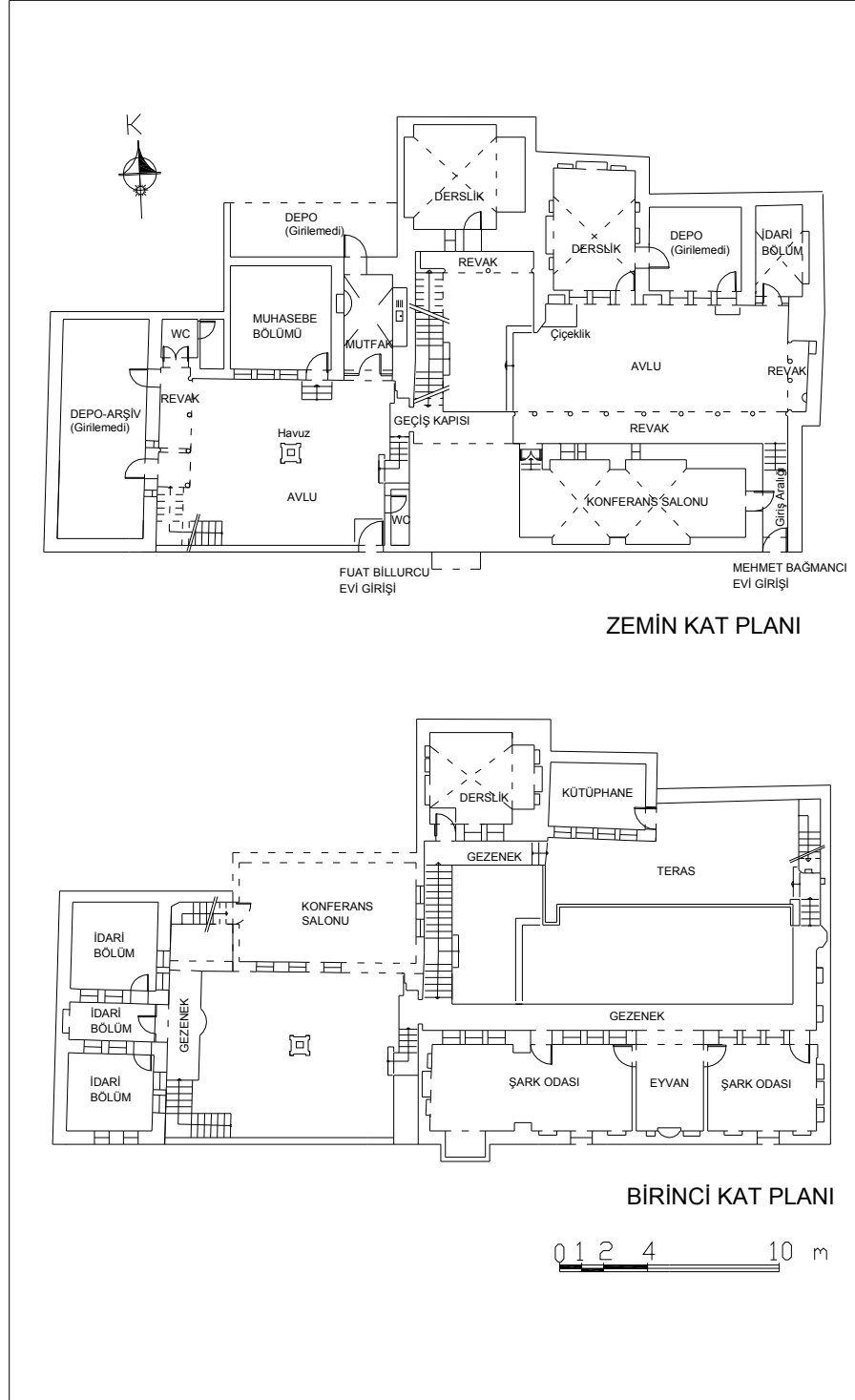

Resim 6.35. şark Odası.

Resim 6.36. Konferans Salonu Restorasyon Sırasında ve Sonrasında Durumu.

Mehmet Bağmancı ve Fuat Billurcu Evinin bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.9.)’de görülmektedir.

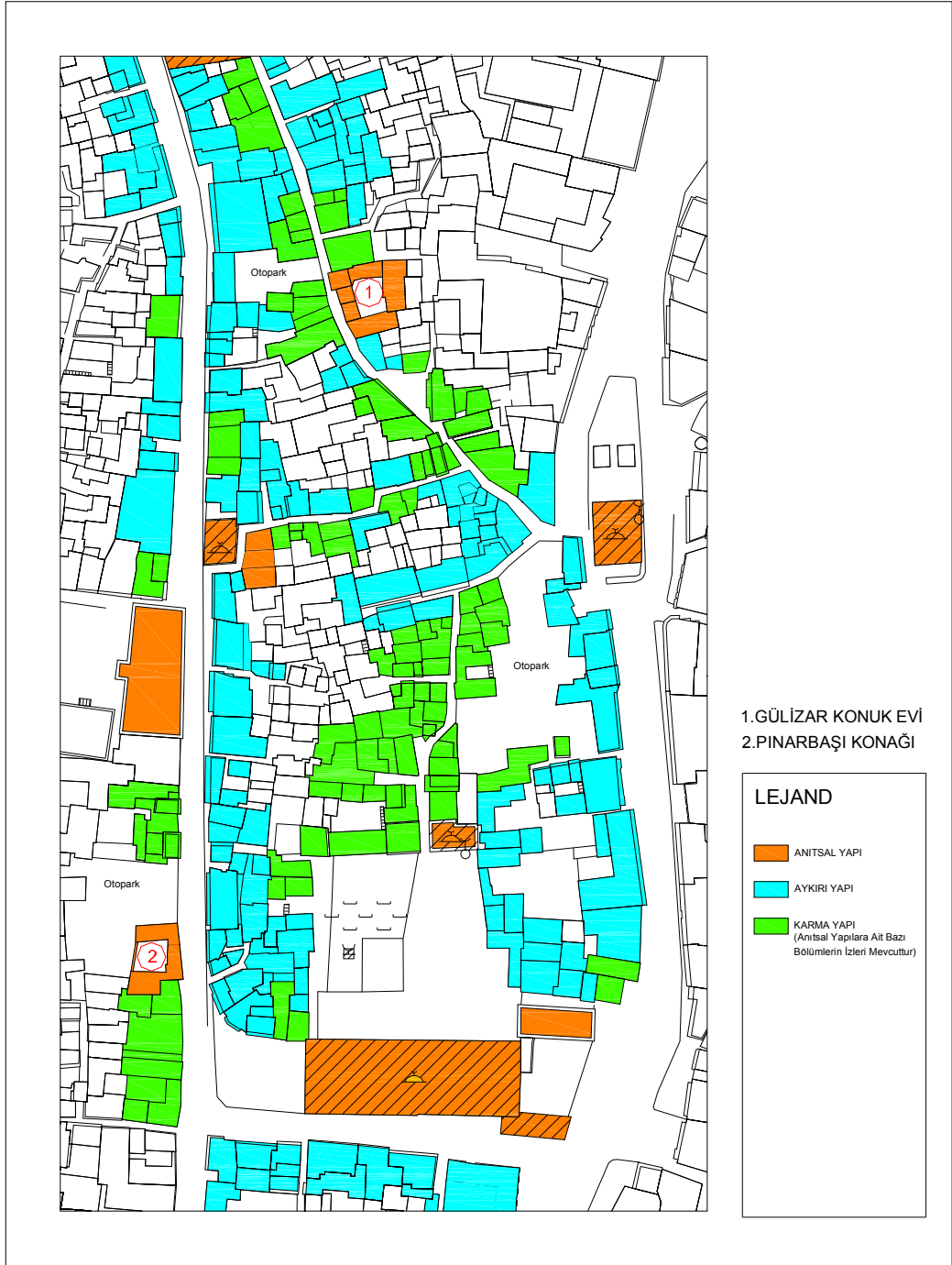

Şekil 6.9. Şurkav Kültür Merkezi Kat Planları.

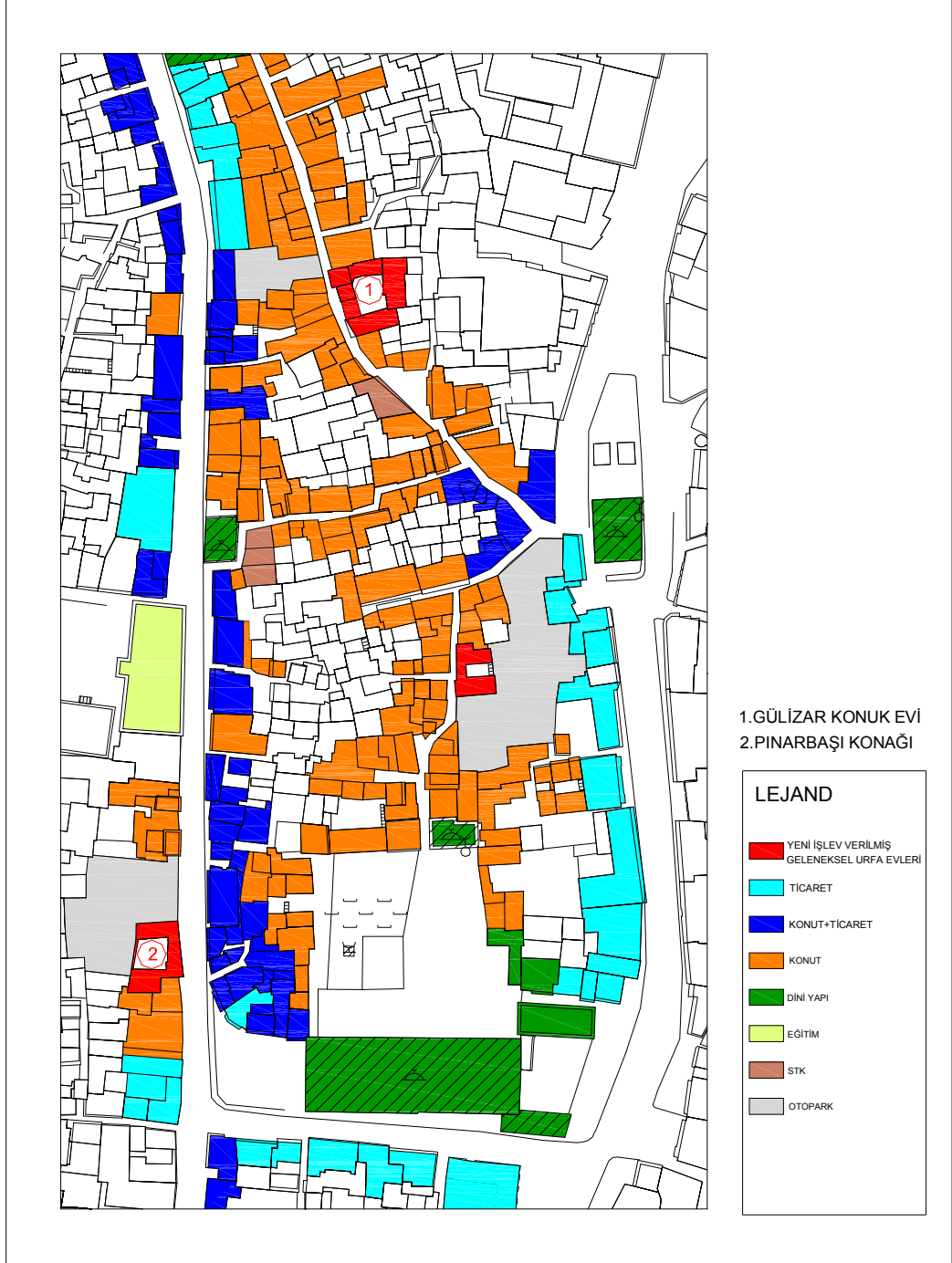
Bu çalışma kapsamında incelenmek üzere seçilen yeni işlev verilmiş geleneksel Urfa evinden iki adedi; **Gülizar Konuk Evi ve Pınarbaşı Konağı** çalışma alanının ikinci bölgesinde yer almaktadır (Resim 6.37.). Yapılan tarihi çevre analizlerinde görüldüğü gibi, bu bölgede az sayıda anıtsal nitelikte yapı bulunmaktadır (Şekil 6.10.). Dini yapılar dışındaki yapıların büyük bir bölümü, aykırı ve karma yapı niteliğindedir. Yeni işlev verilmiş evler, konut, konut-ticaret ve ticaret alanları ile çevrelenmiştir (Şekil 6.11.).

Resim 6.37. Çalışma Kapsamındaki İkinci Bölgedeki Evlerin Hava Fotoğrafındaki Konumları

Şekil 6.10. Çalışma Kapsamında İkinci Bölgedeki Anıtsal Yapıları Gösteren Tarihi Çevre Analizi.

Şekil 6.11. Çalışma Kapsamında İkinci Bölgedeki İşlevsel Tarihi Çevre Analizi.

6.2.1.5. Gülizar Konuk Evi (Kılıçlar Evi)

XIX.yy. sonlarına ait olduğu tahmin edilen, Kılıçlar ailesine ait bu ev Ali Beyazkuş tarafından 1999 yılında restore edilerek konukevi işlevi kazandırılmıştır. Yapı birinci bölgedeki örneklere kıyasla tarihi kent merkezinin dini ve turistik kesiminden çok alışveriş merkezine yakın kısmında, konut alanında yer almaktadır.

İncelenen yeniden işlevlendirilmiş geleneksel Urfa evleri içinde özgün parçaları en iyi korunan evdir. İki katlı olan ev, düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Eve batı cephedeki kapıdan giriş aralığı ile girilmektedir (Resim 6.38.).

Resim 6.38. Avlunun Batı Cephesi.

Kare şeklindeki avlusunda kare şeklinde bir havuz mevcuttur. Avlunun güney ve doğu kenarında tonoz örtülü iki mekan bulunmaktadır. Avlunun kuzeydoğu köşesinde merdivenle çıkılan bir eyvan, kuzeybatı köşesinde mutfak ve kuzey kenarında önü gezenekli bir oda yer almaktadır (Resim 6.39.).

Resim 6.39. Avlunun Kuzey Cephesi.

Avlunun güney kenarında, zemin katta, avludan düşük kotta tonoz örtülü yemek salonu, birinci katta ortada bir eyvan ve iki yanında birer yemek salonu bulunmaktadır. (Resim 6.40.)

Resim 6.40. Avlunun Güney Cephesindeki Eyvan.

Avlunun doğu kenarında, zemin katta büyük bir yemek salonu, birinci katta ayrı merdivenlerle ulaşılan iki yemek odası ve eyvan mevcuttur (Resim 6.41.) Evin kuzeybatı köşesinde de çardak odası adı verilen, sokağa çıkma yapan bir yemek

salonu bulunmaktadır. Bu odanın her iki yanında da teras vardır. Bu teraslar avlu ile birlikte açık yemek alanı olarak da kullanılmaktadır.

Resim 6.41. Avlunun Doğu Cephesi.

Evde, avlunun doğu ve güney kanadında, özgün ahşap dolap kapakları, ahşap kapı ve pencere doğramaları, ayak terkisi ile seki arasındaki ahşap korkuluğu bulunan  oda yer almaktadır (Resim 6.42-43.).

Resim 6.42. Odalardan Grniş.

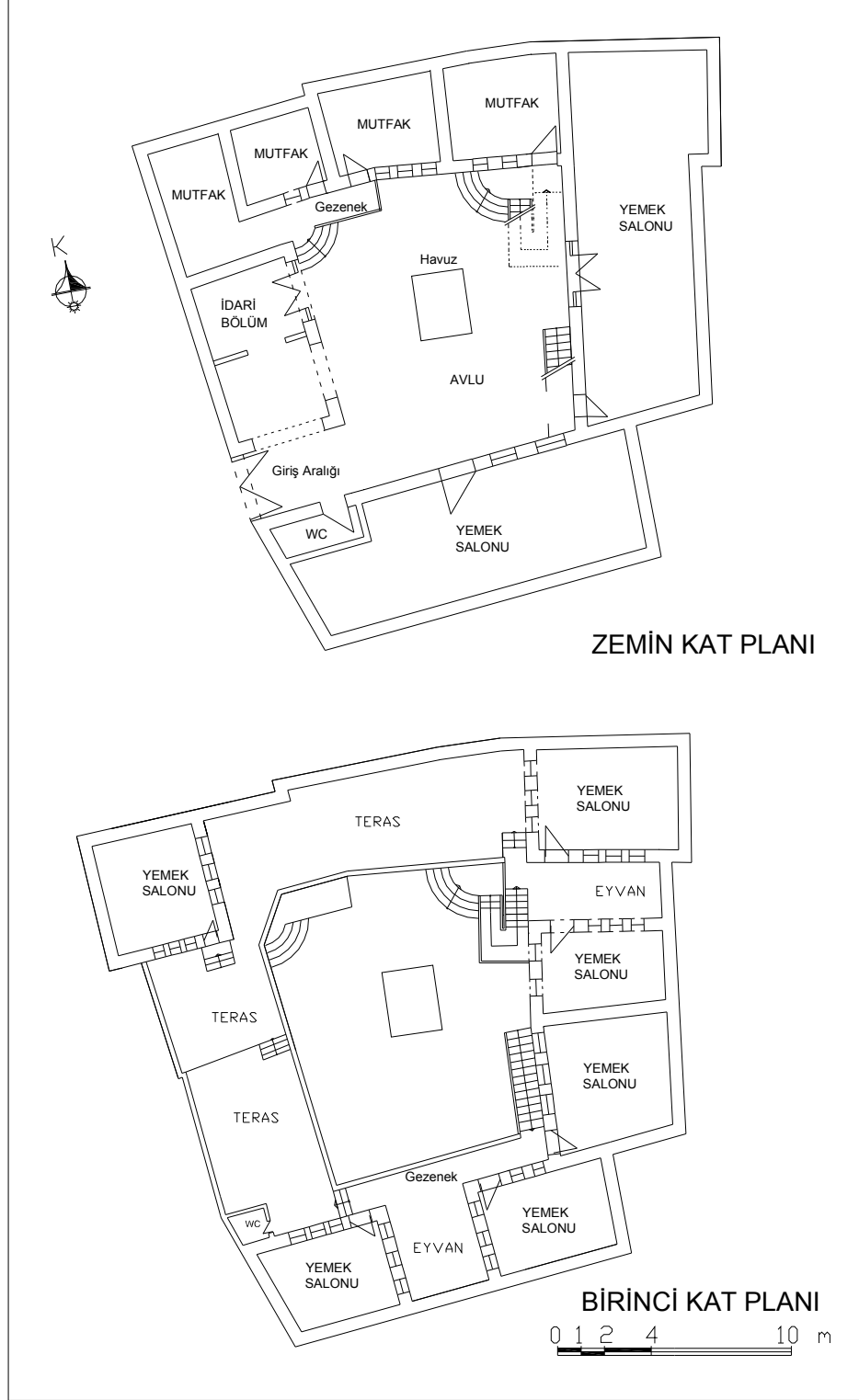
Resim 6.43. Odalardan Görünüş.

Özgün ahşap bölümleri korunmuş olan odalar da dahil olmak üzere evdeki tüm yemek salonu olarak kullanılan odalarda geleneksel Urfa evi oda tefrişi mevcuttur. Yemek servisi yer sofralarında verilmektedir ve sıra gecesi eğlenceleri düzenlenmektedir. Evin giriş aralığında ve birinci kattaki terasta tuvalet planlanmıştır.

Evin kare avlusunun ortasında kare şeklinde taş havuz, avlunun güney kenarındaki duvarda taş çeşme ve çıkılık bulunmaktadır.

Eve konaklama tesisi işlevi verilirken, zemin katta; idari bölüm, mutfak, tuvalet, iki büyük yemek salonu, birinci katta; altı yemek salonu, tuvalet, açık yemek alanı olarak kullanılan iki eyvan ve teraslar planlanmıştır. Evin özgün mutfağı yeni işlevi için yetersiz kaldığından, avlunun kuzey kenarındaki bütün odalar mutfak olarak değerlendirilmiştir. Kuzey cepheyi hareketlendirmek ve merdivenleri görsel olarak zenginleştirmek için ilk dört basamak dairesel yapılmıştır.

Gülizar Konuk Evinin bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.12.)’de görülmektedir.

Şekil 6.12. Gülizar Konuk Evi Kat Planları.

6.2.1.6. Pınarbaşı Konağı (Kürkçüzade Halil Efendi Evi)

Evin üzerindeki kitabeye göre 1902 yılında inşa edilmiştir. Düzgün kesme taşlardan yapılan ev, selamlık ve harem planı olup, selamlık kısmı 1980 yılındaki yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılmıştır (Resim 6.44-45.). Ev özel teşebbüs tarafından sahibinden satın alınarak restore edilmiş ve konuk evi işlevi verilmiştir. Harem bölümüne avlunun doğusundan girilmektedir (Resim 6.46.).

Resim 6.44. Pınarbaşı Konağı'nın Bulunduğu Sokağın Eski Hali⁶.

Resim 6.45. Pınarbaşı Konağı'nın Bulunduğu Sokağın Bugünkü Durumu (2008)

Resim 6.46. Pınarbaşı Konağı Avlunun Doğu Cephesi.

Avlunun güney kenarında dört sütunlu, yuvarlak kemerli ve iki katlı revak bulunmaktadır (Resim 6.47.).

Resim 6.47. Pınarbaşı Konağı Avlunun Güney Cephesinin Tescil Tarihindeki ve Bugünkü Durumu .

Bu cephenin zemin katında kiler depo olarak kullanılan çapraz tonozlu iki oda bulunmaktadır. Dört sütunlu revaklı gezeneğin gerisinde iki oda ve güney-doğu köşesinde köşk oda yer almaktadır. Avlunun batı cephesindeki karşılıklı merdivenlerle birinci kata çıkılmaktadır (Resim 6.48.)

Resim 6.48. Pınarbaşı Konağı Avlunun Batı Cephesi.

Avlunun kuzey kenarı, cephesi güneye yönlendirilmiş ortada eyvan ve yanlarında birer oda düzenindedir (Resim 6.49.). İki yandan taş merdivenle çıkılan eyvan ve odaların altında yarım bodrum şeklinde, tonozla örtülü kiler bulunur.

Resim 6.49. Pınarbaşı Konağı Avlunun Kuzey Cephesi.

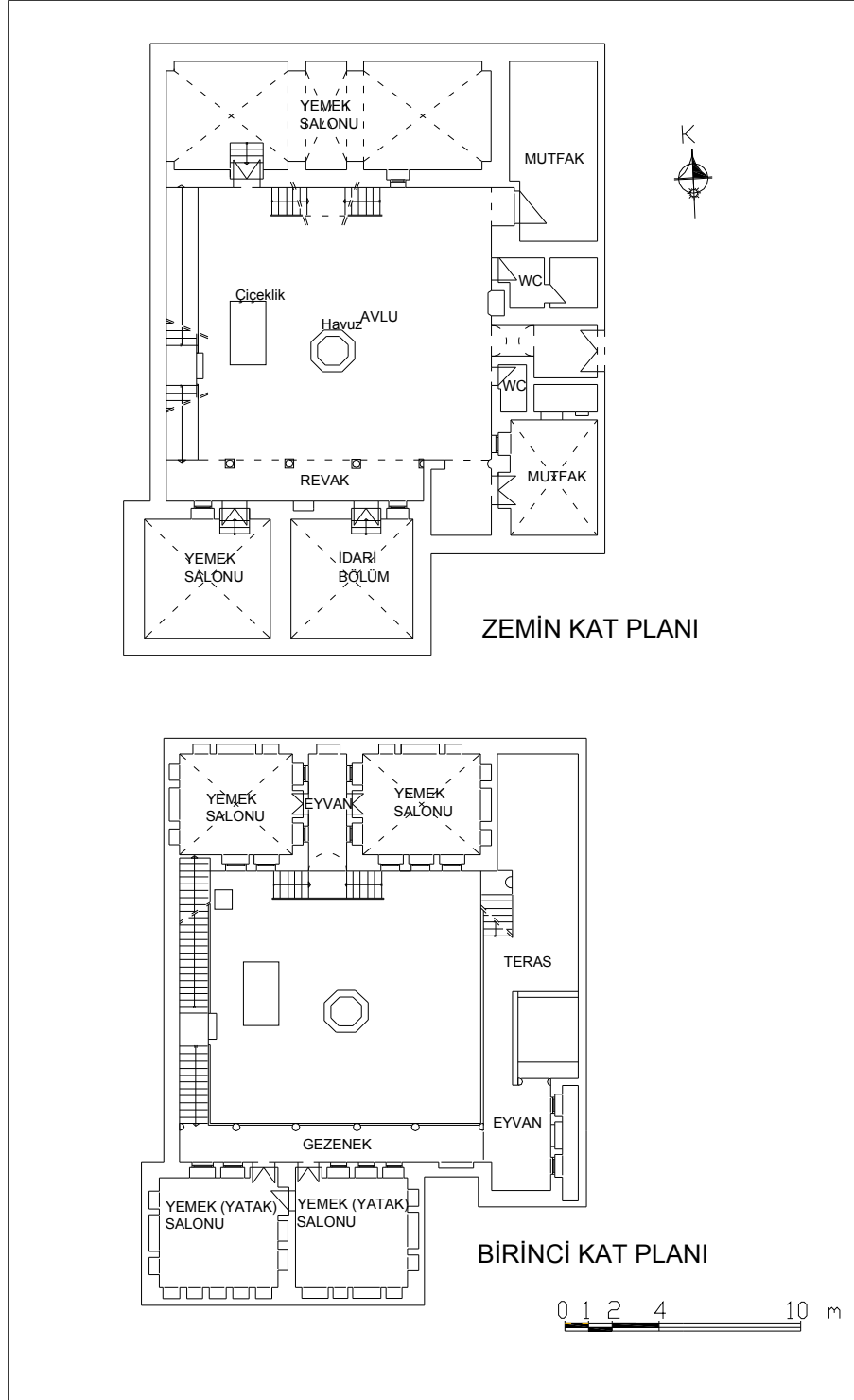
Bu evde, nadir görülen avlu duvarındaki kuyu ve üzeri süslemeli sundurmalı zarif taş lavabosu bulunmaktadır. Ayrıca, avlunun güney cephesinde yer alan iki katlı revak sisteminin görüldüğü tek geleneksel Urfa evi olma özelliğine sahiptir.

Eve, konaklama tesisi işlevi verilirken, zemin katta; iki adet mutfak, bay-bayan tuvaleti, idari bölüm ve iki yemek salonu, birinci katta; iki adet yemek salonu, iki adet misafırhane olarak kullanılabilcek yemek salonu planlanmıştır. Ayrıca birinci katta, açık yemek salonu olarak değerlendirilen iki eyvan ve teraslar düzenlenmiştir. Evdeki yemek salonu olarak kullanılan tüm odalarda, geleneksel Urfa evi oda tefrişi mevcuttur. Yemek servisi yer sofralarında verilmektedir ve sıra gecesi eğlenceleri düzenlenmektedir. Misafırhane olarak da kullanılan yemek salonlarının tekne tavanlarında, mavi kalem işi süslemeler bulunmaktadır (Resim 6.50.).

Resim 6.50. Mavi Nakışlı Tekne Tavan.

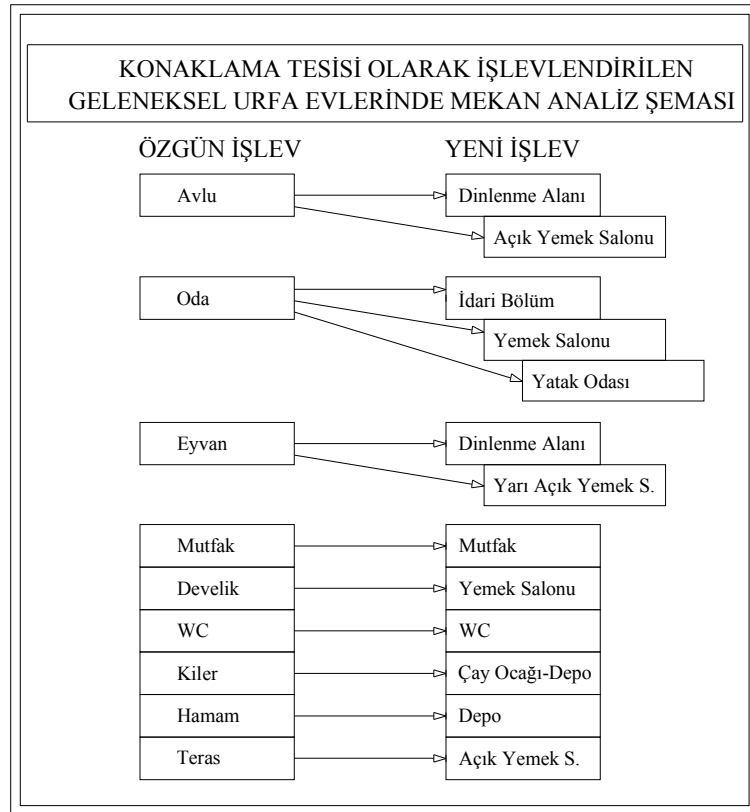
Pınarbaşı Konağının bugünkü kullanımına ait kat planları (Şekil 6.13.)’de görülmektedir.

Şekil 6. 13. Pınarbaşı Konağı Kat Planları⁸.

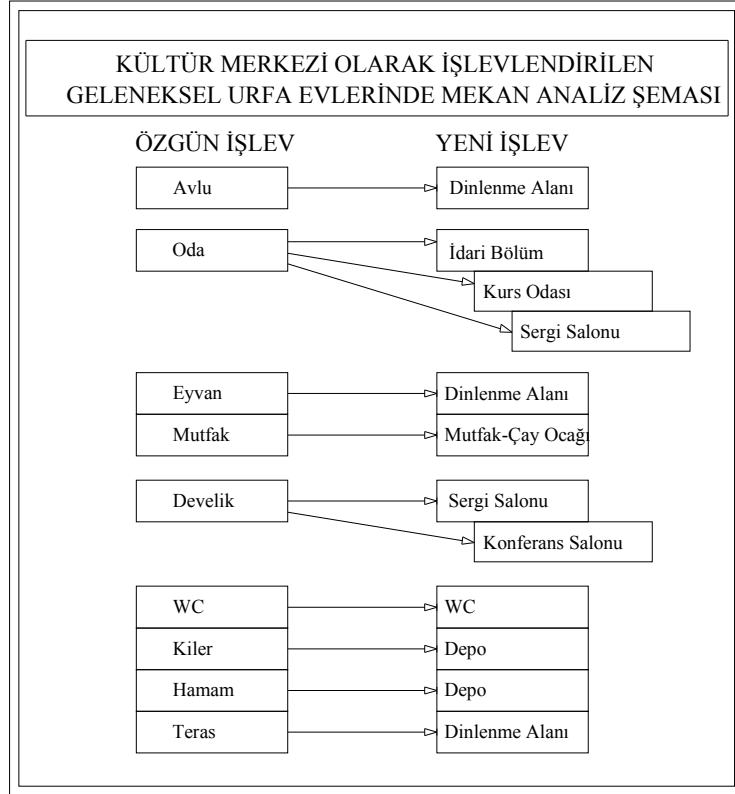
6.3. YENİ İŞLEV VERİLEN GELENEKSEL URFA EVLERİNDEKİ BOZULMA NEDEN VE ŞEKİLLERİ

Çalışma kapsamında incelenen geleneksel Urfa evlerine konaklama ve kültür merkezi işlevi verilmiştir. Tarihi kent merkezinde eksikliği tespit edilmiş bu işlevler evlere verilirken, evlerin ihtiyaç programında bulunmayan yeni mekanlara ihtiyaç duyulmuştur. Kültür merkezi işlevinde, sergi salonu, toplantı salonu, kurs-eğitim odası mekanları düzenlenmiştir. Konaklama tesisi işlevinde, kurulacak tesisin büyüklüğüne göre içinde banyo-tuvalet bulunan yatak odası, yemek salonu, Urfa İline özgü geleneksel müzikli bir eğlence olan “sıra gecesi” organizasyonları için geniş salon, mutfak ve ziyaretçi sayısına göre tuvalet mekanları planlaması gerekmiştir (Şekil 6.13-14.).

Şekil 6.14. Konaklama Tesisi için Mekan Analiz Şeması.

Yeni işlev gereği olması gereken, ama evlerin yapısal özellikleri sebebiyle oluşturulamayan mekanlar, yeni pencerelerin açılması ya da mevcut pencerelerin kapatılması, duvarların kaldırılması ya da ilavesi, yeni kat döşemesi ilavesi, yapıya ek bina yapılması gibi müdahalelerle oluşturulmuştur.

Şekil 6.15. Kültür Merkezi için Mekan Analiz Şeması.

Evlerde yeni mekanlara gerek duyulduğu gibi bazı mekanlar da kullanım dışı kalmıştır. Hamam ya da mutfak hacmi ancak depo olarak kullanılmıştır. Söz konusu yeni işlevden kaynaklanan kullanım değişiklikleri evlerde farklı türlerde bozulmalara neden olmuştur.

6.3.1.Biçimsel Bozulmalar

İncelenen evlerdeki yeni işlev nedeniyle oluşan biçimsel bozulmalar; plan düzeninde, cephe düzeninde ve dekorasyon düzeninde görülmüştür.

6.3.1.1.Plan düzeninin bozulması

İncelenen evlerde, plan düzeninde en büyük bozulmalar yapılan eklentilerden kaynaklanmıştır. Bu eklentiler bazı evlerde betonarme ek yapılar bazılarında bina içi tuğla duvar, taş duvar ya da camekan bölmeleri ile sağlanmıştır. Mevcut duvarlarda açılan yeni kapı ve pencereler evlere yeni girişlerin açılması ile plan düzeninde bozulmalara neden olmuştur.

Yusufoğlu Evi (Çardaklı Köşk), restore edilmeden önce oldukça haraptı ve konaklama tesisi işlevi verilerken eklentinin en fazla yapıldığı evdir (Resim 6.51.). Avlunun batısında bulunan mutfak, onun üst katında bulunan büyük yemek salonu ve önündeki teras taşıyıcı sistemi betonarme olarak eklenmiştir (Resim 6.51-52.).

Resim 6.51. Çardaklı Köşk Restorasyon Sırasındaki Durumu.

Resim 6.52. Çardaklı Köşk Birinci Kattaki Eklenti Teras ve Yemek Salonu.

Avlunun doğusunda bulunan tonozlu oda, bölme duvar eklentileri ile bay ve bayan tuvaletine dönüştürülmüştür. İkinci kata merdiven ve yemek salonu eklenmiştir.

Hacıkamilzade Küçük Hacı Mustafa Efendi Konağı'na (Cevahir Konuk Evi), konaklama tesisi işlevi verilirken, selamlık bölümünün üst katında yer alan altı odaya banyo ve wc bölümü eklenerek kata otel fonksiyonu verilmiştir. İçinde banyo-tuvalet planlanan odalardaki nişler ahşap dolaplara dönüştürülmüştür (Resim 6.53-54.).

Resim 6.53. Birinci Kattaki Yatak Odası.

Resim 6.54. Yatak Odasındaki Banyo.

Evin kuzey doğusundaki iki ev satın alınarak, yıktırılmış ve bu arsa evin bahçesine dahil edilmiştir. Yıkılan bu evlerin alt katındaki tonozlu odalar kazan dairesi ve su deposuna dönüştürülmüştür ³(Resim 6.55.). Arka bahçeye bulaşıkhanesi, tuvalet ve soyunma odası eklenmiştir (Resim 6.56-57-58.).

Resim 6.55. Kazan Dairesi ve Su Deposu. Resim 6.56. Eklenti Bulaşıkhanesi.

Resim 6.57. Eklenti WC- Soyunma Odası. Resim 6.58. Eklenti WC- Soyunma Odası.

Akçarlar Evi ve Tenekeçiler Evi'ne (Harran Üniversitesi Kültür Merkezi), kültür merkezi işlevi verilirken, Akçarlar Evi'nin en üst katında bulunan odaların içine, Tenekeçiler Evi'nin de zemin kattaki bir odaya banyo bölümü eklenerek misafirhane fonksiyonu kazandırılmıştır (Resim 6.59-60.).

Resim 6.59. Akçarlar Evi Misafirhane Odası ve İçindeki Banyo..

Resim 6.60. Tenekeçiler Evi Misafirhane Odası ve İçindeki Banyo.

Mehmet Bağmancı ve Fuat Billucu Evi'ne (Şurkav Kültür Merkezi), kültür merkezi işlevi verilirken, Mehmet Bağmancı Evi'nin batısına bitişik küçük bir parsel aradaki duvar kaldırılarak bu eve katılmış, iki evin arasında kalan parselin güney cephesine konsollar üzerine oturan bir köşk yapılarak Mehmet Bağmancı evi eyvanının yanındaki odaya katılmıştır (Resim 6.61.).

Resim 6.61. Şurkav Kültür Merkezine Katılan Parsel ve Restorasyon Sonrası.

Kılıçlar Evi'ne (Gülizar Konuk Evi), konaklama tesisi işlevi verilirken, zemin kattaki eyvanlar kapatılarak odaya dönüştürülmüş, evin birinci katında bulunan yemek salonları, teras ve eyvandaki müşterilere hizmet vermesi için birinci kat terasına tuvalet planlanmıştır (Resim 6.62.).

Resim 6.62. Gülizar Konuk Evi Birinci Kat Terasındaki WC.

Kürkçüzade Halil Efendi Evi'ne (Pınarbaşı Konağı), konaklama tesisi işlevi kazandırmak için evin restorasyonu sırasında avlunun güneyinde birinci katta

bulunan iki odaya banyo eklenerek bu bölüme misafirhane işlevi kazandırılmıştır (Resim 6.63.).

Resim 6.63. Misafirhane Olarak Kullanılan Odalardaki Banyo.

6.3.1.2.Cephe düzeninin bozulması

Cephe düzenindeki görülen bozulmalardan biri, evlerin avluya bakan cephelerindeki eyvanların camekanla kapatılmasıdır. Özellikle mutfak hacimleri ve eyvanların ön cepheleri kapatılarak yarı açık bu mekanlar kapalı mekanlara dönüştürülmüşlerdir. Yeni işlev için gerekli bu hacimler evlerin cephe tipolojisinde farklılaşmalara neden olmuştur.

Yeni açılan kapı ve pencereler cephe düzenini bozmuş, ihtiyaç duyulan teknik donanımların cephedeki görüntüleri (klima, aydınlatma elemanı, elektrik kablosu, pencere tipi vantilatör vb.) cephede görüntü kirliliğine ve bozulmaya neden olmuştur.

Çardaklı Köşk'ün, avlu karşısındaki eyvanı ahşap camekan ile kapatılarak mutfak fonksiyonundan idari bölüme dönüştürülmüştür. Evin birinci katındaki

yemek salonu girişine üzeri saçakla kapatılmış, ahşap paravanlı lavabo eklenmiştir (Resim 6.64.).

Resim 6.64. Yemek Salonu Girişindeki Lavabo.

Cevahir Konuk Evi'nde, harem bölümündeki avlunun güneyinde bulunan, çay ocağına dönüştürülen kilere ikinci kapı açılmış, üstündeki odanın önüne gezenek eklenmiştir (Resim 6.65.).

Resim 6.65. Eklenti Gezenek ve Alttaki Kiler Kapısı. Resim 6.66. Kapatılan Eyvan.

Evin selamlık bölümünün birinci katının, kuzey ve güney cephelerinde at nalı kemerli bir sütunla iki göze ayrılan eyvan fonksiyonlu açıklıklara açılıp kapanabilen vitray camekanlar yerleştirilmiştir (Resim 6.66.).

Evde, yeni işlev verilmesinden dolayı ihtiyaç duyulan teknik cihaz ve donanımlar nedeniyle cephede bozulmalar görülmüştür. (Resim 6.67-68.).

Resim 6.67. Avludaki Cihazlar.

Resim 6.68. Arka Bahçedeki Cihazlar.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi'nde, Akçarlar Evi'nin restorasyonu sırasında daha önce yapılan cephe müdahaleleri temizlenmiş, teraslara taş korkuluk eklenmiştir. Tenekeçiler Evi restorasyon öncesi harap ve yıkık durumda olduğundan, zemin katında az sayıda özgün yapı parçaları mevcuttur. Zemin katta, içinde su kuyusu bulunan eyvan kapatılmıştır (Resim 6.69.).

Resim 6.69. Tenekeçiler Evi'nde
Kapatılan Eyvan.

Resim 6.70. Şurkav Kültür Merkezi'nde
Kapatılan Eyvan.

Şurkav Kültür Merkezi'nde, Mehmet Bağmancı ve Fuat Billurcu Evi arasındaki parselin evlere birleştirilmesi ve evlerde revaklı eklentiler nedeniyle cephelerde değişiklikler olmuştur. Her iki evdeki eyvanlar fonksiyon değişikliği nedeniyle camekan ile kapatılmıştır (Resim 6.70.).

Gülizar Konuk Evi'nde, avlunun batı ve doğu cephesindeki eyvanlar camekanla kapatılmıştır (Resim 6.71-72.).

Resim 6.71. Avlunun Doğu Cephesi.

Resim 6.72. Avlunun Batı Cephesi.

Batı cephedeki tandır idari bölüme, doğu cephedeki eyvan yanındaki odalarla birleştirilerek büyük yemek salonuna dönüştürülmüştür. Doğu cephesinin önündeki merdivenler değiştirilmiş, zemine yuvarlak merdivenler eklenmiştir. Avlunun güney doğusundaki merdivenin altından oluşturulan büyük yemek salonuna giriş kapısı açılmıştır (Resim 6.73.). Avlunun kuzey cephesindeki eyvan bulunan mufak taş duvar ile kapatılmıştır (Resim 6.74.).

Resim 6.73. Doğu Cephesinde Açılan Kapı. Resim 6.74. Avlunun Kuzey Cephesi.

Yeni işlev verilmesinden dolayı ihtiyaç duyulan aydınlatma elemanları, soğutma cihazları ve elektrik kablo kanalları cephede bozulmalara neden olmuştur (Resim 6.75-76.).

Resim 6.75. Aydınlatma Elemanı.

Resim 6.76. Elektrik Kablo Kanalları.

Değiştirilen üst örtü koruyucu sistemin, yapı dışına saçak yapması nedeniyle cephede bozulmalar meydana gelmiştir (Resim 6.77.).

Resim 6.77. Döşemenin Saçak Olarak Çıkma Yapması.

6.3.1.3.Dekorasyonun bozulması

Tüm evlerde, bazı yemek ya da yatak odasına dönüştürülen odaların nişleri ahşap dolap kapakları eklenerek, yemek ya da eşya gereçlerinin bulunduğu dolaplara dönüştürülmüştür.

Çardaklı Köşkte, avlunun kuzeyindeki çapraz tonozlu eyvanın ortasındaki kuyu korunmuş ancak ocak ve nişler, idari bölüm tefrişi nedeniyle niteliğini kaybetmiştir.

Cevahir Konuk Evinde, mutfaklardaki ocak ve bacalar yetersiz kaldığından bu mekanlara modern mutfak ekipmanları monte edilmiş, geniş çalışma tezgahları, ekme dolapları ve buzdolapları yerleştirilmiştir (Resim 6.78-79.).

Resim 6.78. Cevahir Konuk Evi'nin

Mutfağı.

Resim 6.79. Çay Ocağına Dönüştürülen

Kiler.

Evin haremlik avlusunun güneyindeki revakta yer alan kayadan oyma sarnıç temizlenerek su deposu olarak değerlendirilmiştir (Resim 6.80.). Mutfaktaki kuyunun çıkılık nişinin üstündeki lentolu örtüsü kemerli şekle dönüştürülmüştür (Resim 6.81.).

Resim 6.80. Cevahir Konuk Evi'ndeki Sarnıç.

Resim 6.81. Ekmek Dolabı.

Yeni aydınlatma elemanları, ısıtma-soğutma cihazları ve elektrik kablo kanalları dekorasyonda bozulmalara neden olmuştur (Resim 6.82-83.).

Resim 6.82. Zemin Kattaki İdari Bölüm Deposu.

Resim 6.83. Giriş Bölümündeki Elektrik Panosu.

Tuvaletlerin zemin ve duvarları fayansla kaplanmış, bu tuvaletlerin girişlerine taş lavabolar yapılmıştır (Resim 6.84.).

Resim 6.84. Tuvaletlere Eklenen Taş Lavabo.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi'nde, Akçarlar Evi'nin dördüncü katında bulunan terasların birine, alt katındaki eyvandaki kuyu ile bağlantılı taş kuyu, diğerine taş şadırvan eklenmiştir (Resim 6.85-86.).

Resim 6.85. Eklenti Taş Kuyu

Resim 6.86. Eklenti Taş Şadırvan.

Tenekeçiler Evi ve Akçarlar Evi'ne, restorasyonları sırasında harap durumda bulunan mevcut kapılarının yerine, taş süslemeli kapılar yapılmıştır (Resim 6.87-88.).

Resim 6.87. Tenekeçiler Evi Giriş Kapısı
Eklenti Taş Süslemeleri.

Resim 6.88. Akçarlar Evi
Eklenti Taş Süslemeli Kapısı.

Şurkav Kültür Merkezinde, restorasyon sırasında eyvan ve yanlarındaki odaların tavanlarına kalem işi süslemeler yapılmıştır (Resim 6.89.). Eyvanın güney duvarına havalandırma bacası açılmış ve bacanın eyvana açılan kısmına şömine

görünümü verilmiştir. Avlunun kesme taş döşemesi yenilenmiş, Ulu Cami havuzundan getirilen Şadırvan avlunun ortasına yerleştirilmiştir. Eyvanın güney duvarına restorasyon sırasında taş bir şömine eklenmiştir.

Resim 6.89. Odalardaki Eklenti Tavan Süslemeleri.

Gülizar Konuk Evinde, restorasyonu aşamasında saçak altına ve oda tavanlarına nakış işi ile süslemeler eklenmiştir (Resim 6.90.).

Resim 6.90. Odalara Eklenmiş Tavan Süslemeleri.

Pınarbaşı Konağı'nda, yol genişletme çalışmalarında yıkılan ön cephedeki duvarın yerine yeni bir duvar ve giriş kapısı yapılmıştır (Resim 6.91.). Yıkımdan

önce çekilen bu fotoğraflarda selamlık kapısının üçgen alınlıklı olduğu ve alınlığın bitkisel motifli kabartma süslemeli olduğu görülmektedir.

Resim 6.91. Pınarbaşı Konağı'nın Yıkılan Selamlık Bölümünün Giriş Kapısı ve Restorasyon Sırasında Yenilenen Giriş Kapısı

Evin batı cephesinde, birinci kata çıkış merdivenlerinin bulunduğu duvara, taş süslemeli çeşme eklenmiştir (Resim 6.92.).

Resim 6.92. Avlunun Batı Cephesindeki Duvara Eklenti Yapılan Taş Çeşme.

6.3.2.Yapısal Bozulmalar

İncelenen evlerdeki yeni işlev nedeniyle oluşan yapısal bozulmalar; taşıyıcı sistemde, yapının koruyucu dış kabuğunda, yapı elemanlarında ve malzemede görülmüştür.

6.3.2.1. Taşıyıcı sistem bozulmaları

Evlere ek bina, oda genişletilmesi ya da oda içi bölme duvar gibi değişik malzemelerle yapılan eklentiler; yapıların taşıdığı yükün artmasına neden olmuştur. Aşırı kullanım ya da evlerin bakımsızlığı nedeniyle taşıyıcı sistemin güçlendirilmesi gerekmiştir. Taş kargir binalara betonarme taşıyıcı sistemli güçlendirmeler yapılmıştır.

Çardaklı Köşk'ün, zemin, birinci ve ikinci katlarında betonarme taşıyıcı sistemli eklentiler yapılmıştır.

Cevahir Konuk Evi'nde, birinci kat tavan döşemesi betonarme olarak değiştirilmiştir.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi, Akçarlar Evi'nde, farklı kotlara oturan odalardan her biri diğerinin terası konumundadır. Bu odaların tavan döşemeleri betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Tenekeçiler Evi'nde, yapılan eklentilerle üst kat betonarmeye dönüştürülmüştür (Resim 6.93.).

Resim 6.93. Tenekeçiler Evi Eklenti Üst Kat.

Şurkav Kültür Merkezi, Mehmet Bağmancı Evi'nde, avlunun kuzeybatı köşesindeki odanın önüne iki g zly revak yapılmıştır, bunun üzerindeki betonarme oda kesme taşlarla yenilenecek  n kısmında betonarme gezenek eklenmiştir (Resim 6.94.).

Resim 6.94. Eklenen Revak ve Gezeneğin Restorasyon  ncesi ve Sonrası Durumu.

Mehmet Bağmancı Evi güney cephesindeki yıkık durumda olan gezenek betonarmeye dönüştürülmüştür (Resim 6.95.). Eyvanın yanında odaya dahil edilen kısım betonarme olarak inşa edilmiştir.

Resim 6.95. Avlunun Güney Cephesindeki Gezeneğin Restorasyon  ncesi ve Sonrası Durumu.

6.3.2.2.Yapıyı koruyucu sistemin bozulması

İncelenen evlerin tamamında özgün halinde ahşap kiriş üzeri toprak damlar betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Cevahir Konuk Evi, Gülizar Konuk Evi, Şurkav Kültür Merkezi ile Pınarbaşı Konağının bir bölümüne, betonarme döşeme üzeri, ahşap oturtma çatı yapılarak, çinko ya da kiremit çatı kaplama malzemesi ile kaplanmıştır.

Çardaklı Köşk'te, binanın en üst katındaki betonarme döşemenin üzeri eklenen ahşap pergola ile yeni işlev için kapatılmış ve açık yemek salonuna dönüştürülmüştür (Resim 6.96.).

Resim 6.96. Çardaklı Köşk'ün Terasındaki Ahşap Pergola.

Cevahir Konuk Evi, Selamlık bölümünün sonradan betonarme olarak yapılan dam örtüsü, çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmış, saçakları ahşap kaplanarak gizlenmiştir³. Harem avlusunun üstü, dış etkenlere karşı korunmak amacıyla, naylon örtü ile kapatılmıştır (Resim 6.97.).

Resim 6.97. Cevahir Konuk Evi Kırma Çatı ve Avlunun Naylon Örtüsü (2008).

Gülizar Konuk Evi, yapı restore edilirken saçak çıkmalı betonarme döşeme, üzeri kırma çatı, kiremit çatı kaplaması ve çinko oluklar eklenmiştir (Resim 6.98.).

Resim 6.98. Gülizar Konuk Evi'nin Kırma Çatısı (2008)

Pınarbaşı Konağı'nda, avlunun güney kenarındaki iki katlı bölüm, kırma çatı üzerine çinko levhalarla kaplanarak koruyucu sistem değiştirilmiştir. Avlunun kuzey kenarında, ortada eyvan ve iki yanında oda bulunan bölüm, demir doğrama üzeri ahşap kaplama pergola ile kapatılmıştır (Resim 6.99.).

Resim 6.99. Pergola ile Örtülü Bölüm.

6.3.2.3.Yapı elemanlarının bozulması

Yeni işlev verilen mekanların farklı aydınlatma ve havalandırılma ihtiyaçları nedeniyle yeni pencerelerin açılması ya da kapatılması gerekmiştir. Yeni işlevin dolaşım şemasına uygun olarak, yeni kapılar açılmış ya da kapatılmıştır. Evlerdeki merdivenler değiştirilmiş, kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir.

Çardaklı Köşk'te, ikinci kata ve terasa çıkılmasını sağlayan merdivenler eklenmiş, yapı harap durumda olduğundan, avludaki mevcut merdivenler, tüm ahşap kapı ve pencere doğramaları yeniden yapılmıştır (Resim 6.100.).

Resim 6.100. Avludaki Yeni Yapılan Merdivenler.

Cevahir Konuk Evi'nde, avlu içine gezenek eklenmiş, yeni kapılar açılmış, evin tüm kapı ve pencerelerinin ahşap doğramaları yenilenmiştir.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi'inde, tüm ahşap kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir.

Şurkav Kültür Merkezi'inde, avlunun doğu kenarındaki merdiven iptal edilerek, birinci kattan terasa çıkış sağlanmıştır (Resim 6.101.).

Resim 6.101. Avlunun Doğu Kenarında İptal Edilen Merdivenin Restorasyon Öncesi ve Sonrası.

Mehmet Bağmancı ve Fuat Billurcu Evi arasındaki duvarda kemerli bir kapı açılarak bağlantı sağlanmıştır (Resim 6.102.). İki evdeki tüm ahşap kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir (Resim 6.103-104.).

Resim 6.102. İki Ev Arasın da Açılan Kapı.

Resim 6.103. Fuat Billurcu Evi

Değişen Doğramalar.

Resim 6.104. Mehmet Bağmancı Evi

Değişen Doğramalar.

Resim 6.105. Gülizar Konuk Evi

Değişen Doğramalar.

Gülizar Konuk Evi'nde, tüm ahşap kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir (Resim 6.105.).

Pınarbaşı Konağı'nda, avlunun kuzeyindeki bölümün terasına merdiven eklenmiştir, tüm ahşap kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir.

6.3.2.4.Malzeme bozulmaları

Yemek odasına dönüştürülen odalarda, mutfaklarda, aşırı yüklenme, yetersiz havalandırma ve ısıtma nedeniyle oluşan, duvarlardaki terleme yapının sıvalarında kabarmalara yol açmıştır. Mevcut ya da yeni eklenmiş ıslak hacimlerde farklı döşeme ve doğrama malzemeleri görülmüştür. Alüminyum ya da Pvc doğramalar, seramik yer döşemeleri, halı kaplanmış yatak odaları bunlara örnektir.

Çardaklı Köşk'te, evin farklı odalarında sıva ve boyalarında kabarmalar tespit edilmiştir.

Cevahir Konuk Evi'nde, birinci kattaki ıslak hacimlerin altındaki yemek salonlarının sıvalarında rutubet nedeniyle kabarmalar oluşmuştur (Resim 6.106-107.). Evdeki mutfağın kapasitesinden fazla kullanılması nedeniyle, taş duvarlarında malzeme bozulmaları meydana gelmiştir (Resim 6.108.). Evin selamlık bölümünün kırma çatı üzeri kiremit kaplama yapılan çatısında, saçaklardan sızan yağmur suları taş duvarlarda renk değişmelerine neden olmuştur (Resim 6.109.).

Resim 6.106. Cevahir Konuk Evi Yemek Salonuna Dönüştürülmüş Develik.

Resim 6.107. Cevahir Konuk Evi'nin Yemek Salonundaki Nem Sorunları.

Resim 6.108. Cevahir Konuk Evi'nin Mutfağının Durumu (2008).

Resim 6.109. Cevahir Konuk Evi'nin Saçak Altı Ahşabı.

Evin ıslak hacimlerinde ve bodrum kat odalarında, rutubetten kaynaklanan taş malzemede bozulmalar görülmüştür (Resim 6.110-111.). Çay ocağındaki su tesisatı detaylarındaki sorunlar nedeniyle malzeme bozulmaları oluşmuştur (Resim 6.112.).

Resim 6.110. Tuvaletlerin Duvarlarındaki Bozulmalar.

Resim 6.111 . Kiler Duvarlarındaki
Bozulmalar.

Resim 6.112. Çay Ocağındaki Su Tesisatı
Detayı.

Harran Üniversitesi Kültür Merkezi'nde, Akçarlar Evi'nin bazı odalarında, duvar ve tavanda nemden kaynaklanan kabarmalar meydana gelmiştir.

Merkezin Tenekeçiler Evi bölümünde yapılan restorasyonda, mutfak olarak tefriş edilen odadaki ocakbaşının eklenmesinde taş duvarda ve derzlerinde bozulmalar oluşmuştur (Resim 6.113.). Özgün kapı ve pencerelerdeki ahşap lentolar yeni ahşap lambrilerle kapatılmıştır (Resim 6.114.).

Resim 6.113. Tenekeçiler Evi Eklenen Ocakbaşı. Resim 6.114. Tenekeçiler Evi'nde

Kapı Lentosu.

Şurkav Kültür Merkezi'nde, Gülizar Konuk Evi'nde, Pınarbaşı Konağı'nda, bazı odalarda duvar ve tavanlarda kabarmalar görülmüştür. Pınarbaşı Konağı'nda, tekne tavanlı odalardaki mavi nakış süslemelerinde yapılmak istenen onarım sonucunda, süslemelerde uyumsuzluklar oluşmuştur.

KAYNAKLAR

- 1.KULOĞLU,N., *Korumada Yaşam Çekirdeği Kavramı*, Yapı Dergisi, Mimarlık Kültür ve Sanat, **2000**, 223, 80-88.
- 2.KARAASLAN,Ş., *Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Koruma-Geliştirme-Canlandırma Projesi, Mecbel Bahir'in Gülleri*, Yapı Dergisi, Mimarlık Kültür ve Sanat, **1998**, 205, 93-101.
- 3.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., *Şanlıurfa'da Canlanan Tarih*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, 11, Ankara, 1995.
- 4.Halihazır Harita, Şanlıurfa Belediyesi, 2008.
- 5.<http://earth.google.com>.
- 6.KÜRKÇÜOĞLU,A.C., Şanlıurfa Fotoğraf Arşivi, (30.11.2008).
- 7.Koruma Kurulu Tescil Fişi.
- 8.AKKOYUNLU,Z., *Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- 9.ANONİM, Köşkler ve Konaklar Evler, Şanlıurfa Belediyesi Envanteri, Şanlıurfa, 2000.

7. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

Urfa Kenti Anadolu'daki eski medeniyet merkezlerinden biridir. Yerleşmeye elverişli topraklara sahip olması ve tarihi ipek yolunun üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca pek çok devletin egemenliği altına girmiş bir coğrafya olmuştur. Bu coğrafya tarihsel gelişiminin sonucunda üzerinde yaşayan farklı kültür ve medeniyetlerin izlerini taşımaktadır. Her medeniyet kendi dini, etnik değerleri ve kültür yapısının etkisi ile şekillenen anıtsal yapılarını kente kazandırmıştır. Geleneksel dokunun büyük ölçüde korunduğu bir kenttir.

Geleneksel Urfa evlerinde kullanıcılarının dini değerleri, yaşam tarzları ve ihtiyaçları ile kentin coğrafi ve iklimsel yapısının etkisi görülmektedir. Toplumun mahremiyete verdiği önem ve yörede hakim geniş aile yaşam tarzı, evlerin yüksek duvarlarla çevrili, avlu etrafında dizili odalardan oluşmasına neden olmuştur. Yörede bulunan taş malzeme ve sıcak iklimin etkisi ile evler zengin taş süslemeli, düz toprak damlı olarak inşa edilmiştir. Evlerdeki; avlu, kiler, develik, eyvan, gezenek ve odalar insanların ihtiyaçları ve iklim koşullarına göre özelleşmiş mekanlar halini almıştır.

Toplumun kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapının, değişen toplumsal ve ekonomik şartlar altında yok olmasına engel olmak, çağdaş toplumda çağdaş gelişmelerle bütünleştirilerek yaşamasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, bu değerlerin korunması ile mümkündür.

Zamanın sürekliliği içinde, geleneksel ev mimarisinin biçimlenmesinde en büyük etken olan aile yapısında, toplumsal değerlerde ve yaşam tarzında değişiklikler görülmektedir. Bu değişim, batılılaşma, mahremiyet, geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi, teknolojinin gelişmesi, elektrik, ısıtma ve soğutma sistemleri ile çağdaş yapı malzemelerine duyulan taleple kendini göstermiştir. Bu değişimler geleneksel evlerin kullanıcı konforu açısından yetersiz kalmasına neden olmuştur. Çağdaş konfor şartlarını karşılamakta yetersiz kalan evler, ekonomik zorunluluklar ya da aile yadigarı olması durumunda kullanılır hale gelmiştir. Evlerin büyük kısmı sahip değiştirmiş, boş bırakılmış ya da terk edilmiştir. Tüm bu davranış şekilleri evlerdeki bozulmaların artmasına neden olmaktadır. Kullanılan evlere yeni ihtiyaçlardan doğan eklenti ve müdahaleler yapılmaktadır. Kullanım dışı kalanlarda ise bakımsızlıktan dolayı yapı ve malzeme bozulmaları görülmektedir.

İnsanların barınma ihtiyacı hiçbir zaman sonlanmayacağından konut işlevi de hiçbir zaman güncelliğini kaybetmeyecektir. İşlevini kaybetmeyen geleneksel evlerin bir kısmı, değişimin sonucunda kullanım dışı kalmışlardır. İşlevsel ömrünü tamamlamış yapılara uygulanan yeniden işlevlendirme Urfa'daki bazı evlerde koruma yöntemi olarak kullanılmıştır. Evlere yeni işlevin verilmesinde bölgelerinde ihtiyaç duyulan işlev ve ekonomik getiriler en büyük etken olmuştur.

Uygun işlevin seçiminden sonra, yapının sahip olduğu potansiyel ile ihtiyaç programının örtüştürülmesi sürecinde; yapının mekan kurgusuna, yapısal sistemine, tesisat sistemlerine, cephe düzenine ya da yakın çevresine müdahaleler yapılması

gerekmektedir. Yapılan tüm bu müdahaleler uluslararası ilkelere uygun bir çerçevede gerçekleştirilmelidir. Bu ilkelere göre; teknik olarak gerçekleştirilebiliyor ise, müdahaleler geriye döndürülebilir nitelikte olmalı, ileride gerekebilecek yeni müdahalelere engel olmayacak şekilde olmalı, kültür varlığında var olan özgünlüğün en üst düzeyde korunması sağlanmalı, değişiklik ve ekler, var olanla uyumlu, ancak özgün olandan ayırt edilebilir nitelikte olmalı, her türlü koruma işlemi uzman kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu da, yeni işlevi seçerken, en az seviyede müdahale gerektirecek ve özgün işleve en yakın işlevin seçilmesi ile sağlanacaktır. Seçilen işlevin yapıya yoğun programlar yüklemesi durumunda, eklentilerin artması ve ebatlarının büyümesi sonucu doğacak ve özgün yapı ile eklentiler arasındaki kütleli uyum sağlanamayacaktır.

Mümkün olduğunca görünümü az etkileyen, çevreye uyan eklentiler yapılmalıdır. Tarihi yapılara yapılacak eklerin tasarımda, mevcut tarihi, mimari ve kültürel özelliklerine zarar vermemesine ve yapının renk, boyut, ölçek, malzeme, yerleşim özellikleri ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.

Bu çalışma kapsamında; geleneksel dokudaki sivil yapılardan, 1990'lı yıllarda restore edilerek yeni işlev verilen altı adet geleneksel Urfa evi incelenmiş ve bu evlerdeki korunma sorunları irdelenmiştir. Bu evlerden dördü; Çardaklı Köşk, Harran Üniversitesi Kültür Merkezi, Şurkav Kültür Merkezi, Cevahir konuk Evi, tarihi kent merkezinde dini, ticari ve turistik yapıların ağırlıklı olduğu araştırmanın yapıldığı birinci bölgede, ikisi; Gülizar Konuk Evi, Pınarbaşı Konağı ise geleneksel konut ve ticari yapı ağırlıklı olduğu ikinci bölgede yer almaktadır.

İnceleme kapsamındaki altı evden birinci bölgede bulunan dört ev Şurkav, Harran Üniversitesi ya da Şanlıurfa Valiliği tarafından, ikinci bölgede bulunan iki ev ise özel teşebbüs tarafından, tarihi kent merkezinde ihtiyaç duyulan konaklama ve kültür merkezi işlevlerini karşılamak amacıyla restore edilmiştir.

Evlerin restorasyon projesi hazırlanmadan restore edildikleri ve birinci bölgede bulunan Çardaklı Köşk ve Tenekeçiler Evi dışındaki tüm evlerin Kültür Bakanlığı tarafından tescilli olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan alan çalışmalarında; Çardaklı Köşk'ün turistik merkeze en iyi panoromik manzaraya sahip olması nedeniyle en fazla turist tarafından günübirlik ziyaret edilen ev olduğu, Gülizar Konuk Evi, Pınarbaşı Konağı ve Cevahir Konağının ise özel eğlence ve organizasyonlarda yoğun olarak kullanılan konaklama tesisleri olduğu görülmüştür. Bu dört konaklama tesisindeki sıra gecesini faaliyetleri ve yöresel yemeklerin sunulması, çoğu zaman geleneksel Urfa evlerinin dekor olarak kullanılmaktan öteye geçmemesine neden olmuştur. İncelenen birinci bölgede bulunan Harran Üniversitesi ve Şurkav Kültür Merkezi konferans, toplantı ve eğitim amaçlı kullanılmaktadır.

Söz konusu evlerde yapılan görsel incelemeler sonucunda; evlere yeni işlev verilirken aşağıdaki bozulmalar tespit edilmiştir:

-Betonarme, taş, ahşap ya da pvc malzemeden eklentiler yapıldığı görülmüş, bu eklentiler plan şemasında ve taşıyıcı sistemde bozulmalara sebep olmuştur.

Cevahir Konuk Evindeki, yeniden monte edilebilen pvc camekanlı bulaşıkhaneye ve ahşap camekanlı idari bölüm ara duvarı, müdahaledeki geri dönülebilirlik ilkesine uyduğu için, nispeten uygun bir restorasyon tekniği olarak değerlendirilmiştir. Harran Üniversitesi Konuk Evi bünyesindeki Tenekeçiler Evi'nde, oda içi taş duvar ile ıslak hacim bölünmesinin, geri dönülebilirlik ve ayırtedilebilirlik ilkelerine aykırı olduğundan, uygun restorasyon tekniği değildir.

-Mekansal dönüşümler için eyvanların kapatıldığı görülmüştür. Bu müdahalelerin yapının plan şemasında bozulmalara, geleneksel Urfa evlerindeki özgün eyvan mekanının nitelik kaybetmesine neden olmuştur. Ancak, özgün yapıyla uyumlu ve ayırt edilebilen, ahşap camekan ile yapılan kapatma işlemleri nispeten daha uygundur.

-Evlerdeki özgün toprak damlar, betonarme döşemeye dönüştürülmüş, kırma çatı ya da teras üzerine pergola eklenmiştir. Gülizar Konuk Evi ve Çardaklı Köşk'te bulunan eklenti kırma çatı ve pergolalar, geleneksel Urfa evinin özgün düz dam özelliğinin bozulmasına, nitelik ve bütünlük kaybına neden olmuştur.

-Evlerde, yeni işlev için ihtiyaç duyulan ısıtma- soğutma sistemi, elektrik ve su tesisatı, aydınlatma elemanları gibi teknik donatılar nedeniyle, cephede, dekorasyonda ve koruyucu örtünün görüntüsünde bozulmalar olduğu tespit edilmiştir.

-Evlerde, özgün kapı ve pencerelerin kapatıldığı, yeni kapı ve pencerelerin

açıldığı, yeni merdiven, korkuluk ve gezenek eklentileri yapıldığı, eskiyen yapı elemanlarının değiştirildiği görülmüş, bu müdahaleler mimari yapı elemanlarında bozulmalara sebep olmuştur.

-Harran Üniversitesi Kültür Merkezi Akçarlar Evi'ndeki, özgün yapıyla uyumlu ancak ayırt edilebilen yenilenen kapı ve pencereler nispeten uygun olarak değerlendirilmiştir.

-Yeni işlevden kaynaklanan yoğun kullanım sonucunda konuk evlerinin mutfak duvarlarında, çimento harçlı malzemelerle sıvanmış tavan ve tonozlarda, özellikle Cevahir Konuk Evi'nde, üzerinde yatak odası planlanmış odaların altındaki ve yanındaki odalarda nemden dolayı malzeme bozulmaları tespit edilmiştir.

-Evlerde, verilen yeni işlev nedeniyle kapatılan su kuyuları, eklenen havuz, şadırvan ya da çeşmeler, tavanlara eklenen nakış işlemleri, ahşap kapaklarla kapatılan nişler evlerdeki süsleme ve dekorasyonda bozulmalara neden olmuştur.

Evlerdeki bir kısım müdahale tamamen yeni işlev verilmesi nedeniyle yapılmıştır. Cevahir Konuk Evi'nin mutfağında kapasite arttırımı nedeniyle malzeme bozulmaları olması, arka bahçesine soyunma odası, wc ve bulaşıkhaneye eklenmesi, yatak odalarının içine ıslak hakim eklenmesi yeni işlevin ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır.

İncelenen evlere yeni işlev verilirken, yapılan müdahale çeşitleri **yenileme**,

bütünleme ve temizleme olmuştur.

Cevahir Konuk Evi ve Harran Üniversitesi Kültür Merkezi'nde restorasyon öncesi yapılan eklenti duvarların kaldırılmasında **temizleme** tekniklerinin kullanıldığı görülmüştür. Tüm evlerde görülen eskiyen kapı, pencere ve merdivenlerin yenilenmesinde **yenileme**, Çardaklı Köşk ve Harran Üniversitesi Kültür Merkezi Tenekeçiler Evi'nde yıkık durumda bulunan bölümlerin tamamlanmasında **bütünleme** tekniğine başvurulduğu tespit edilmiştir.

Ancak karşılaşılan yanlış uygulamaların nedeni olarak, seçilen konaklama tesisi fonksiyonunun, evlerin plan şemasını ve kapasitesini zorlaması, yeni işlev verilmeden önce, yapıların özgün durumuna ait yeterli belgeleme, arşiv çalışması ve projelendirme çalışması yapılmaması olarak değerlendirilmektedir.

İnceleme kapsamındaki evlerden restorasyonu sırasında ve sonrasında; özgün yapı malzemeleri en iyi korunan Gülizar Konuk Evi, en çok müdahale ve eklenti yapılmış olan Çardaklı Köşk'tür. Yapılan müdahalelerde Cevahir Konuk Evinde özellikle bulaşikhane ve idari bölümde yeniden monte edilebilen malzemeler kullanılması uygundur.

Hatalı müdahaleler ve bazı örneklerde koruma için araç olarak seçilen işlevin evin anıtsal değerinin önüne geçtiği durumlar görülse de, bu evlerin restorasyon uğraşı evlerin korunarak yaşatılmalarında etkili olmuştur.

Bu çalışma sonucunda; Geleneksel Urfa Evlerinin yeni işlev verilerek ve yeni işlevin sağladığı ekonomik gücü kullanarak korunması için;

-Kullanıcıların evlerinin değeri ve yapabilecekleri konusunda bilinçlendirilmeli, restorasyon uygulamaları merkezi kurulmalı, halka teknik yardım sağlanmalı,

-Uygulamalar projelendirilerek ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kurulunda onaylatılarak yapılmalı,

-Evler restore edilirken;

-Çimento esaslı harçlar kullanılmamalı,

-Betonarme eklentiler yapılmamalı,

-Damlar betonarmeye dönüştürülmemeli,

-Kuru mekanlar ıslak mekanlara dönüştürülmemeli,

-Müdahaleler korumanın öngördüğünden daha fazla olmamalı,

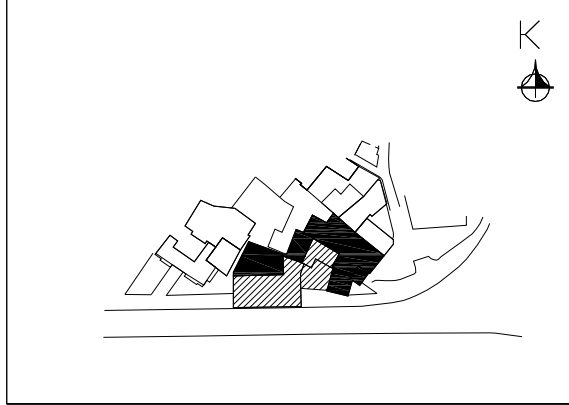
-Müdahaleler, geri dönülebilir nitelikte olmalı, ileride yapılabilecek yeni müdahalelere imkan tanınmalı, özgün olanla uyumlu ama ayırt edilebilen şekilde olmalıdır.

Urfa geleneksel dokusu sebebiyle kültür turizminin yoğun yaşandığı bir kenttir. Koruma–kültür turizmi ilişkisinde amaç-araç dengesinin kurulması, turizmin korumada amaç olarak kullanılması, korunması gereken değerlerin zarar görmemesinin sağlanması, yapılara yeni işlev hizmet etmesi için amaç değil, yerleşim ya da yapıların korunmasında ekonomik fayda sağlayacak ve korumayı ivmelendirecek bir potansiyel olarak kullanılmasıdır.

Geleneksel evlerin korunmasında ve restorasyonunda esas kriter, onların kullanım sürekliliklerini sağlamaktır ve bu da bugünün kullanıcı ihtiyaçlarının mevcut konut içinde karşılanması ile mümkündür. Mevcut evlerin kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığı “ihtiyasal değerlendirme” çalışmaları ile tespit edilmelidir. Bu alışmalar sonucunda gerekli olan değişiklikler, eklentiler ve tamamlamalar yapılmalıdır.

ÇARDAKLI KÖŞK

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: BALIKLIGÖL CADDESİ TÜNEL ÇIKIŞI NO:1

ADA NO: 509

PARSEL NO: 61

YAPIM YILI: XIX.YY.SONLARI

YAPIM TEKNİĞİ: KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KONUK EVİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER			NEM DURUMU		
B	ORTA															
C	KÖTÜ	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	VAR	İZİ VAR	YOK

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

Bütünleme yapılan binada özgün mekanlar sadece mutfak ve zemin katta üç oda ile birinci katta üç odadır. Bu odakların da yıkık durumda olan duvarları tamamlanmıştır. Betonarme taşıyıcı sistemli eklemeler yapılmıştır.

CEPHEDE:

Özgün mutfağın cephesi ahşap camekanla kapatılmıştır. Eklentilerde cepheye uyum sağlanamamıştır. Özgün cephe süslemeleri bulunmamaktadır.

KATALOG NO : 1

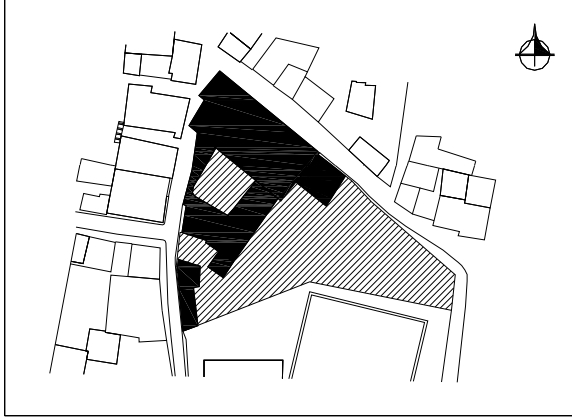
1/2

EK 1'in Devamı

ÇARDAKLI KÖŞK		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008	
	MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVİ	MEKANIN YENİ İŞLEVİ	MÜDAHALELER
ZEMİN KAT KAT	Avlu	Sirkülasyon Alanı	Zemin döşemesi, giriş kapısı ve ön cephe duvarı yenilenmiştir.
	Oda	Bay-bayan WC	Zemin ve duvar seramik döşenmiş, vitrifiye ve bölme duvarlar eklenmiş, dış cepheye pencere açılmıştır.Tavan alçı sıva yapılmıştır.
		Mutfak Deposu	Duvar ve tavanı alçı sıva yapılmıştır.
		İdari Bölüm	Duvar ve tavanı alçı sıva yapılmıştır.
	Mutfak	İdari Bölüm-Resepsiyon	Eyvannın önü ahşap camekan ile kapatılmıştır. Duvar ve tavanı alçı sıva yapılmıştır.
	Mevcut değil	Mutfak	Betonarme taşıyıcı sistemde, içinde soyunma bölümü ve wc bulunacak şekilde eklenmiştir.
BİRİNCİ KAT	Oda	Çardak 1-2-3 Yemek Salonları	Duvarda çimento sıva yapılmıştır. Nişlere ahşap dolap kapakları eklenmiştir.
	Mevcut değil	Yemek Salonu	Betonarme taşıyıcı sistemde, zemindeki mutfağın üstüne inşa edilmiştir.
	Teras-Gezenek	Açık Yemek Salonu	Taş korkuluklar eklenmiştir.
İKİNCİ KAT	Oda	Yemek Salonu	Çıkış merdiveni eklentidir. Nişler ahşap kapaklı hale getirilmiştir. Tavan döşemesi betonarmeye dönüştürülmüştür.
TERAS KATI	Teras	Yarı Yemek Salonu	Toprak dam olan döşeme betonarme döşemeye dönüştürülmüş, ahşap pergala eklenmiştir. Bir bölümüne, çay ocağı tefrişi yapılarak, duvarları lambri ile kaplanmıştır.
GENEL	<p>Bina restore edilmeden önce harap durumda olduğundan, bütünleme yapılmıştır. Yıkık durumda olan duvarlar tamamlanmış, betonarme taşıyıcı sistemli eklemeler yapılmıştır. Yapıya elektrik ve su tesisatı döşenmiş, tüm kapı ve pencere doğramaları yenilenmiştir. Merdivenler, demir merdiven korkulukları ile taş gezenek-teras korkulukları eklenmiştir.</p>		
KATALOG NO : 1		2/2	

CEVAHİR KONUK EVİ

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: YENİMAHALLE 1281.SOK.NO:2 (Güllü sok.No:34)

PAFTA NO:53

ADA NO:504

PARSEL NO:1

YAPIM YILI:1890

YAPIM TEKNİĞİ: TAŞ KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KONUKEVİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER			NEM DURUMU		
	B															
C	KÖTÜ	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	VAR	İZİ VAR	YOK

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

1993 yılında restore edilerek yeni işlev verilmesinden dolayı mekanların kullanım amacı değişmiş, selamlık bölümündeki altı odanın içine banyo eklenmiştir. Arka bahçede harap bir ev kazan dairesine dönüştürülmüş, bulaşıkhanesi için demonte edilebilir malzemeden, wc-soyunma odası için taş malzemeden ek bina yapılmıştır.

CEPHEDE:

Harem bölümünde gezerek ve merdiven eklentileri yapılmıştır. Selamlık bölümünde ikinci kattaki eyvanlar camekanla kapatılmıştır. Avlu cephelerinde ve dış cephede teknik (baca-klima-aydınlatma direği vb.) donatılardan dolayı bozulmalar görülmüştür. Arka bahçesinin doğusunda yeni bahçe kapısı açılmıştır.

KATALOG NO : 2

1/2

EK 2'nin Devamı

CEVAHİR KONUK EVİ		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008	
	MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVİ	MEKANIN YENİ İŞLEVİ	MÜDAHALELER
BODRUM KAT	Zerzembe (Kiler)	Depo	Tavan çimento harçlı siva ile sıvanmış, tavanlarda nem sorunu var.
		Çay Ocağı	Tavan çimento harçlı siva ile sıvanmış, tavanlarda nem sorunu var, odaya mutfak tefrişi yapılmış, avluya yeni kapı açılmış.
	Seyis Odası	Yemek Salonu	Tavan alçı siva ile sıvanmış, tavanlarda nem sorunu var.,
ZEMİN KAT KAT	Giriş Aralığı (Mevcut değil)		
	Giriş Holü	Resepsiyon	Ahşap mobilyalarla dekore edilmiştir.
	Avlu	Açık Yemek Salonu	Avlunun üzeri terasta naylon örtü ile kapatılmış, küçük gezemek değiştirilmiş, büyük gezemeğin üstü shingle çatı örtüsü ile kapatılmış, havuz eklenmiştir.
	Develik	Yemek Salonu	Yoldan girişi sağlayan rampa merdivene dönüştürülmüş, yol kaplamaları nedeniyle dış kapı küçültülmüştür.
	Eyvan	Yarı Açık Yemek Salonu	Nişler ahşap kapaklı hale getirilmiştir.
	Oda	İdari Bölüm	Alçı tavan sıvası, ahşap demonte edilebilir bölme duvar eklenmiştir
		Yemek Salonu	Nişler ahşap kapaklı hale getirilmiştir.
	Mutfak	Mutfak	Yer mermer kapl., duvar seramik kapl., tavan alçı siva kuyu eklemek dolabına dönüştürülmüş, mutfaktan avluya kapı eklenmiştir.
	WC	WC	Yer ve duvar seramik kaplanmıştır.
	Hamam (Mevcut Değil)		
Arka Bahçe	Açık Yemek Salonu	Arka bahçede bulunan müştemilat kazan dairesine dönüştürülmüş, baca eklenmiştir. Bahçenin zemin kaplaması yenilenmiştir. Taş WC- Soyunma Odası binası ile Pvc demonte edilebilir malzemeden bulaşıkhanne binası eklenmiştir.	
BİRİNCİ - İKİNCİ KAT	Eyvan	Koridor	Arkadlar ahşap camekan ile kapatılmış, camlarına vitray süslemeler eklenmiştir.
	Oda	Yatak Odası	Bölme duvar ile yer ve duvar kaplaması seramik banyo eklenmiştir. Nişler ahşap kapaklı hale getirilmiş, alçı kartonpiyer yapılmıştır.
		Servis Odası	Tavan alçı siva ile sıvanmıştır.
Teras	Açık Yemek Salonu	Aydınlatma ve klima cihazları eklenmiş, teras taş duvar korkulukları yükseltilmiştir.	
GENEL	<p>Binanın tamamına elektrik ve kalorifer tesisatı döşenmiş, tüm kapı ve pencere doğramaları ile trabzanlar yenilenmiş, üst kat kemer pencerelerindeki cam ve vitraylar ile kırma çatı, betonarme döşeme, Pvc oluk ve yağmur iniş boruları ile ahşap saçak altı kaplama eklenmiştir.</p>		
KATALOG NO : 2			2/2

HARRAN ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR MERKEZİ-AKÇARLAR EVİ

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: BALIKLIGÖL CADDESİ NO:12

PAFTA NO: 54

ADA NO: 509

PARSEL NO: 44

YAPIM YILI: XIX.YY.SONLARI

YAPIM TEKNİĞİ: TAŞ KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KÜLTÜR MERKEZİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER		NEM DURUMU			
B	ORTA															
C	KÖTÜ	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A		C	VAR	İZİ VAR	YOK

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

Bütünleme ve temizleme yapılan yapıda, plandaki bozulma, dördüncü katta misafirhane işlevi verilen odaların içine banyo bölümü eklenmesidir.

CEPHEDE:

Korkuluklar değiştirilmiş, dekorasyon bozulmalarına neden olan taş kuyu, taş şadırvan ve giriş kapısı taş süsleme eklentileri yapılmıştır.

KATALOG NO : 3

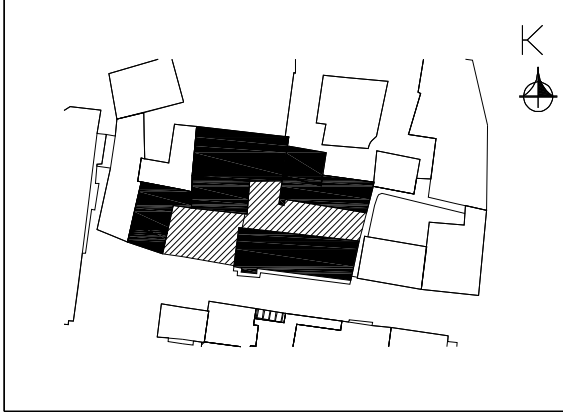
1/2

EK 3'ün Devamı

HARAN ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR MERKEZİ		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008	
	MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVİ	MEKANIN YENİ İŞLEVİ	MÜDAHALELER
ZEMİN KAT	Avlu	Avlu	Yan duvarı kapatılmış, bir bölümü kapatılarak mutfak eklenmiştir. Çimento harçlı sıva kullanılmıştır.
	Oda	Oda	Çimento harçlı sıva yapılmıştır.
	Mağara	Depo	
	WC	WC	Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.
	Mevcut Değil	Mutfak	Avlunun bir bölümü kapatılarak oluşturulmuştur.
BİRİNCİ VE İKİNCİ KAT	Teras	Teras	
	Mutfak	Mutfak	Ön cephesindeki kemer taş duvarla kapatılmıştır.
	Oda	Eğitim Odası	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
		Toplantı Odası	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
	Eyvan	Eyvan	
WC	WC	Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.	
ÜÇÜNCÜ KAT	Oda	Türk-Alman-Avusturya Kültür Odaları	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanları ahşap lambri kaplanmıştır.
	Teras	Teras	Taş şadırvan eklenmiştir.
DÖRDÜNCÜ KAT	Oda	Misafirhane Odası	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanları ahşap lambri kaplanmıştır. Oda içlerine banyo bölümü eklenmiştir.
	Teras	Teras	Taş kuyu eklenmiştir.
GENEL	<p style="text-align: center;">Binanın toprak damı, betonarme döşemeye dönüştürülmüş, tüm binanın taş zemin kaplaması yeniden döşenmiştir. Restorasyon öncesi harap durumda bulunan korkuluklar, merdivenlerde demir, teras ve gezeneplerde taş olarak yenilenmiştir. Kapı, pencere ve şebekeler değiştirilmiştir.</p>		
KATALOG NO : 3			2/2

ŞURKAV KÜLTÜR MERKEZİ

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: BIÇAKÇI MAH. 1252 SOK. NO:6-10

PAFTA NO: 37

ADA NO: 366

PARSEL NO:9-13

YAPIM YILI:-

YAPIM TEKNİĞİ: TAŞ KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KÜLTÜR MERKEZİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER			NEM DURUMU		
B	ORTA	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	VAR	İZİ VAR	YOK
C	KÖTÜ															

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

Bina restorasyon öncesi harap durumda olup, yıkık bölümlere betonarme taşıyıcı sistemli eklentiler yapılmıştır. İki ev arasındaki parsel eve katılarak, üst kattaki şark odasına eklenmiştir.

CEPHEDE:

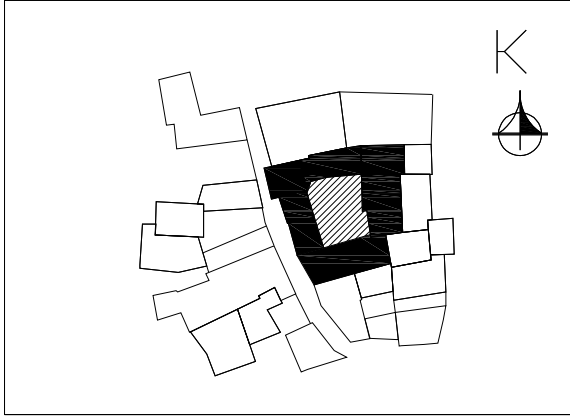
İdari bölümdeki eyvan ile mutfak kemerinin ön cephesi ahşap camekan ile kapatılmıştır. Değiştirilen pencere doğramalarında uyumsuzluklar görülmüştür.

EK 4'ün Devamı

ŞURKAV KÜLTÜR MERKEZİ		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008	
MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVI		MEKANIN YENİ İŞLEVI	MÜDAHALELER
ZEMİN KAT	Avlu	Avlu	
	Develik	Konferans Salonu	Çimento harçlı sıva yapılmıştır.
	Oda	Derslik	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
		Muhasebe	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
	Kiler	Depo-Arşiv	
	WC	WC	Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.
	Mutfak	Çay Ocağı	Ön cephesindeki kemer taş duvarla kapatılmıştır.
BİRİNCİ KAT	Oda	Şark Odası	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmış, nakış süsleme eklenmiştir.
		Derslik	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
		Kütüphane	
		İdari Bölüm	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır.
	Eyvan	İdari Bölüm	Ahşap dolap kapakları yenilenmiştir. Tavanlar alçı sıva yapılmıştır. Ön cephesi ahşap camekanla kapatılmıştır.
		Eyvan	
	Teras	Teras	Korkuluklar yenilenmiştir.
GENEL	<p>Binanın toprak damı, betonarme döşemeye dönüştürülmüş, tüm binanın taş zemin kaplaması yeniden döşenmiştir. Restorasyon öncesi harap durumda bulunan korkuluklar, merdivenlerde demir, teras ve gezeneklerde taş olarak yenilenmiştir. Kapı, pencere doğramaları ve şebekeler değiştirilmiştir.</p>		
KATALOG NO : 4		2/2	

GÜLİZAR KONUK EVİ

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: YUSUFPAŞA MAH.İRFANİYE SOK.NO:26-28

PAFTA NO: 18

ADA NO: 327

PARSEL NO: 82-83

YAPIM YILI:-

YAPIM TEKNİĞİ: TAŞ KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KONUK EVİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER			NEM DURUMU		
B	ORTA	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	VAR	İZİ	YOK
C	KÖTÜ	VAR			VAR			VAR			VAR			VAR	VAR	

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

Binada mekanların işlev değişiklikleri olmasına rağmen plan şemasında bozulmalar az sayıdadır. Avlunun bir kenarındaki tüm mekanlar mutfığa dönüştürülmüştür.

CEPHEDE:

Eyvanlar dışındaki ön cepheleri kemerli mekanlar taş duvar ya da ahşap camekanla kapatılmıştır. Merdivenler değiştirilmiş ve avluya develikten yeni kapı açılmıştır.

KATALOG NO : 5

1/2

EK 5'in Devamı

GÜLİZAR KONUK EVİ		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008	
	MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVİ	MEKANIN YENİ İŞLEVİ	MÜDAHALELER
BODRUM KAT	Kiler	Yemek Salonu	Sıva raspası yapılarak sıva derz dolgu uygulanmıştır.
	Develik	Yemek Salonu	Çimento harçlı sıva yapılmış, tavana nakış süslemeler eklenmiştir. Avluya yeni kapı açılmıştır.
ZEMİN KAT KAT	Giriş Aralığı	Giriş	
	WC	WC	Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.
	Avlu	Açık Yemek Salonu	Özgün yer döşeme kaplaması bazalt çigi süslemeli olarak değiştirilmiştir. Mutfak ve hamama giriş merdiveni ile yukarı çıkış merdiveni eklenmiştir.
	Mutfak	Mutfak	Ön cephesindeki kemer taş duvarla kapatılmıştır. Yer döşemesi mermer, duvar seramik kapl. olarak değiştirilmiştir.
	Tandır	İdari Bölüm	Giriş aralığına bakan duvar kaldırılmış, ön cephesi ahşap camekan ile kapatılmıştır. Çimento sıva yapılmış, nakış tavan süslemesi eklenmiştir. Zeminin altına su deposu eklenmiştir.
	Hamam	Mutfak Günlük Deposu	Yer döşemesi mermer, duvar seramik kapl. olarak değiştirilmiştir. Çimento harçlı sıva yapılmıştır.
BİRİNCİ KAT	Oda	Yemek Salonu	Betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Tavanlara nakış süslemeler eklenmiştir. Bazı odalardaki pencere ve kapılar yenilenmiş, nişler ahşap kapaklı hale getirilmiştir. Bir odada pencerelerdeki şebeke malzeme çıkarılmıştır.
	Mevcut Değil	WC	Teras eklenti olarak yapılmıştır.
	Eyvan	Yarı Açık Yemek Salonu	Tavanlara nakış süslemeler eklenmiştir.
	Teras	Açık Yemek Salonu	Dama çıkış iptal edilmiştir. Bir bölümünün üzeri demir pergola ile kapatılmıştır. Aydınlatma ve klima cihazları eklenmiş, teras taş korkulukları yenilenmiştir.
GENEL	<p>Binanın toprak damı, betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Üzerine kiremit çatı örtülü kırma çatı eklenmiştir. Döşeme ile saçak çıkılmış, saçak altına nakış süsleme yapılmıştır. Üç odadaki özgün kapı, gedemeç korkuluğu, camhane, ahşap kapak dolapları dışındaki tüm kapı ve pencereler yenilenmiştir.</p>		
KATALOG NO : 5		2/2	

PINARBAŞI KONAĞI

İNCELEME TARİHİ: 30 EKİM 2008

ADRES: 12 EYLÜL CAD.NO:84

PAFTA NO: 30

ADA NO: 294

PARSEL NO: 8

YAPIM YILI: 1902

YAPIM TEKNİĞİ: TAŞ KARGİR

YAPIM KULLANIM AMACI: EV

BUGÜNKÜ KULLANIM AMACI: KONUKEVİ

MEVCUT YAPISAL ÖZELLİKLER:

KORUMA DURUMU

A	İYİ	TAŞIYICI SİSTEM			DIŞ YAPI			İÇ YAPI			SÜSLEMELER			NEM DURUMU		
B	ORTA															
C	KÖTÜ	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	VAR	İZİ	YOK

YAPIDAKİ BOZULMALAR:

PLANDA:

Binanın 1980'li yıllarda yol genişleme çalışmalarında selamlık kısmı yıkılmıştır. Bugün ayakta kalan bölümün plan plan şemasında bozulma sadece WC ye dönüştürülmüş tandirdaki eklenti duvar ve iki odaya misafirhane işlevi vermek için eklenen banyolardır. Ancak banyo eklentileri yapıyla uyumlu şekilde yapılmamıştır.

CEPHEDE:

Giriş cephesi duvarı ve kapısı yenilenmiş, yeni giriş kapısı yapı ile uyumlu olmamıştır. Dış cepheye pencereler açılmıştır. Avlu batı cephesine taş çeşme eklenmiştir.

KATALOG NO : 6

1/2

EK 6'nın Devamı

PINARBAŞI KONAĞI		İNCELEME TARİHİ:30 EKİM 2008		
	MEKANIN ÖZGÜN İŞLEVİ	MEKANIN YENİ İŞLEVİ	MÜDAHALELER	
BODRUM KAT	Kiler	Yemek Salonu	Tonozlar ve duvarlara çimento harçlı sıva yapılmıştır.	
	Giriş Aralığı	Giriş	Ön cephe duvarı ve kapı yenilenmiştir. Üzeri betonarme döşemedir.	
ZEMİN KAT KAT	Avlu	Açık Yemek Salonu	Yukarı çıkış merdivenlerinin orta bölümüne taş çeşme eklenmiştir.	
	WC	Bayan WC	Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.	
	Tandır	Bay WC	Ara bölme duvar eklenmiştir.Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır.	
	Mutfak	Mutfak	Avlu penceresi kapıya dönüştürülmüştür. Yer ve duvarları seramik kaplanmıştır. Mutfak tefrişi yapılmıştır. Yıkılan selamlıklı arsındaki bağlantı yıkık durumdadır.Dış cepheye pencere açılmıştır.	
	Oda	İdari Bölüm		
		Yemek Salonu		Tonozlar ve duvarlara çimento harçlı sıva yapılmıştır.
BİRİNCİ KAT	Eyvan	Geçiş Alanı	Tonozlar ve duvarlara çimento harçlı sıva yapılmıştır.	
		Yarı Açık Yemek Salonu	Gezenek korkulukları yenilenmiştir.	
	Oda	Yemek Salonu	Tonozlar ve duvarlara çimento harçlı sıva yapılmıştır.	
		Yemek Salonu - Yatak Odası	Bölme duvarla oda içlerine banyo eklenmiştir.	
	Teras	Açık Yemek Salonu	Toprak dam betonarmeye dönüştürülmüş, taş kaplanmıştır. Bir bölümünün üzeri demir pergola ile kapatılmıştır.	
GENEL	<p>Binanın kuzey kanadının üzerindeki toprak dam, betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Evdeki ahşap dolap kapakları, tüm kapı ve pencereler ile korkuluklar yenilenmiştir.</p>			
KATALOG NO : 6		2/2		

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gizem TURAN

Doğum Yeri: Balıkesir

Doğum Tarihi: 22.04.1972

Medeni Hali: Evli

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise :Muharrem Hasbi Koray Lisesi/BALIKESİR (1986-1989)

Lisans :Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (1989-1994)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

Özcan Mim.ve İnş.Ltd.Şti Keşan/EDİRNE (1995-1998)

Genelkurmay Lojistik Başkanlığı ANKARA (2001-2002)

MSB İzmir İnş.Eml.ve NATO Enf.Blg.Bşk.lığı (2002-2005)

MSB Diyarbakır İnş.Eml.ve NATO Enf.Blg.Bşk.lığı (2005-2009)